

లంకాదహనము

అను విభీషణవట్టాభిషేకము.

అవసరాల శేషగిరిరావుగారిచే

రచించుబడినది

పల్లికాదు:

కొండపల్లి వీరవేంకయ్య,

బుక్ సెల్లరు, రాజమండ్రి

రెండవవూర్పు 1000 ప్రతులు

కాకివాడ:

కోటపల్లి చినరఘుపతిరావుగారిచే

కాకివాడముద్రాక్షరశాలయందు

ముద్రించుబడియె.

1926

కాపీరైటు)

వెలదు. 0-12-0

పూర్వక వ్రల పద్యకావ్యములు.

శృంగారనైషధము.

శ్రీనాథుని ప్రణీతము రు 1—0—0.

బిలగీయము.

చిత్రకవి సింగరాయుని ప్రణీతము రు 0—8—0.

శశాంకవిజయము.

శేషము పేకటపతి విరచితము రు 1—0—0.

మొల్లరామాయణము.

అతుకూరి మొల్ల ప్రణీతము రు 0—12—0.

పారిజాతాపహరణము.

ముక్కుటమ్మన విరచితము రు 1—0—0.

కొంభాద్రి వీరవంశస్థులు, బుక్ సెల్లరు, ఇస్మాయిలు, రాజమండ్రి.

శ్రీ
లంకాదహనము

అను

విభీషణవట్టాభిషేకము.

[వడంకముల నాటకము.]

అవసరాల శేషగిరిరావుగారిచే

రచించబడినది.

పల్లిపద్యము:

కొండవల్లివీరవెంకయ్య,

బుక్ సెల్లరు, రాజమండ్రి.

రెండవకూర్పు 1000 ప్రతులు.

కాకినాడ.

కోటమర్రిచినరఘుపతిరావుగారిచే

కాకినాడముద్రాక్షరశాలయందు

ముద్రించబడినది.

1936.

ఈనాటకమునందు వచ్చుపాత్రలు.

— పురుషులు —

శ్రీరాముడు.

లక్ష్మణుడు.

భరతుడు.

శత్రుఘ్నుడు.

వాలి.

సుగ్రీవుడు.

అంగదుడు.

హనుమంతుడు.

జటాయువు.

సంపాతి.

జాంబవంతుడు.

నలుడు.

నీలుడు.

సుషేణుడు.

రావణుడు.

విభీషణుడు.

కుంభకర్ణుడు.

ఇంద్రజిత్తు.

వసిష్ఠుడు.

వానరులు

రాక్షసులు

పౌరులు

ప్రహస్తుడు.

శుకుడు.

సారణుడు.

సుపార్శ్వుడు.

గరుత్మాంతుడు.

సందర్భానుసార
మౌగ వచ్చుచుం
దురు.

— స్త్రీలు —

సీత.

తార.

స్వయంప్రభ.

తిజట.

మండ్వోదరి.

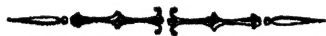

శ్రీకృష్ణ పరబ్రహ్మణే నమః.

లంకా దహనము

అను

విభీషణ పట్టాభిషేకము.

ప్రథమాంకము.

ప్రదేశము:—కర్ణాటక.

[రాముడు, విశ్వముడు, సీత, ప్రవేశింతురు.]

సీత—ప్రాణేశ్వరా! మీ నిట్లనుడుచుట పాడి యగురా? ఈవన
వానమే నా కెంతయు వాష్టానికరముగ నున్నది. ఏమందురా?

(1 వ అనుబంధము)

ఉ. బంగరమేక లేని? చుట్టి భావ లేదు? సౌఖ్య మబ్బుకే
వెంగలై సదా మిడికి? వేష్టను గూర్చెడుకాంతల బాసి యే
యంగన లెంచజాలుదురు? యక్కట! సంపద లానజేసి యీ
భంగిని పట్టుటొప్పునె? భాగ్యములేటికి నాధు విడినకా.

పతివ్రతల కాక్షణభంగురంబులగు తుచ్ఛసుఖము లెవటిని సంతస
సౌఖ్యముల గూర్చజాలవు

రాము—కాంతారత్నమా! నీయట్టి సుగుణాలంకారిణి యగువనితను
జేకట్టివంతున కే వెంతయు ధన్యుడను గదా. ఏమైవనేమి?
సాధాశునీలలఁ గాలముఁ బుచ్చుచు, సుఖకరంకరం గుణ
మాగు నిన్నకారణముగఁ గతిసలిలావృతంబును, మూరచ్చుగ

నివాసయోగ్యంబు నగు నీ ఘోరావనలఁ దీర్పఁచుటనిగదా.

ఇంతకును ధాతాజ్ఞ మీటి వర్తింప నేరికి సాధ్యమగును.

సీత—నాధా! ఏను మీకింట నెక్కడు సుకుమారివా? రాజాధి
రాజునకుఁ బుత్రులై, యపారసంతస సౌఖ్యము లనుభవించుచు
సవరత్నఖచితమైయొప్పు సాధముల వసించు మీరలు వనవాస
శ్రమ కోర్చియుండుటలేదా? ఇదియుఁగాక కంటికి తెప్పవలె
గాచుచు మీరు దరినుండి నాకిసుమంతయైన విచార మొద
వునా? ఆ సౌఖ్యము చేకూరునా?

రాము—తస్వి! సిపల్కులు సత్యములే యగును. కాని, నా కొక సంత
యము కలదు.

సీత—ఏమది?

రాము—ఇన్ని సీతుల నెఱింగిన నీవు పతివ్రతాధర్మమును దాటలేదా?

గీ. ధపునిపల్కుల జవదాటి / తరుణి తాను

పంతగించుట చెల్లున / భావ్య మగునె?

చెప్పవశమాను సీతుల / జేయుటరుదు

మనసువచ్చినరీతిని / మసలుచుండు.

సీత—(సిగ్గునఁ దల వంచుకొనును.)

రాము—సిగ్గువండుచుంటివేల?

సీత—ఏ నల్లెండులకుఁ గోరియుంటినో, తెలిసి యు నిట్లు నుడివిన నేమను
దాన?

రాము—ఓహో! అంతయుఁ జేయుదురాబోలును.

[ప్రవేశము:—లక్ష్మణుఁడు.]

రాము—లక్ష్మణుడా! ఇంతదనుక నెచ్చోట నుంటివి?

లక్ష్మణ—ఫలములకై పోయి కొనివచ్చితిని.

రాము—నీమీఁ మెంతగ వాడియున్నది!

చ. వనముల సంచరించు వెల / భారముకాదోకా సోదరా! చడి
మనమున శంక నంద కిటు / మానక వెంటను నేగుదెంచితే
కనియు నెఱుంగ వెన్నడును / కాననసీమల బొందుకష్టములో
అనయము నిద్రహారము / సంతుక నట్టల వెళ్లబుచ్చెదో?

లక్ష్మ—సోదరా! నాకై మీ రినుమంతయుఁ జింతనందవలదు. నా
కేమియు శక్తిమ యని తోచుటలేదు. నిరతము మీ పాదసేవ
కన్న వలయు భాగ్య మేమి? ఇదియే నాకు సర్వార్థసిద్ధివాయ
కము.

రాము—లక్ష్మణా! ఆహా! నీసోదరునియందు నీకుఁగల యభిమాన
మపారముకదా. నిక్కముగ నీవు నాదరిని లేకున్న నే నిట్లు
కాలమును గడుపుట దుర్లభముసుమా.

సీత—మఱిదీ! లక్ష్మణా! మాకై యెట్టియిడుమలందుచుంటివి!

లక్ష్మ—అమ్మా! మీ రిట్లనుట న్యాయమగునా?

(2 వ అనుబంధము.)

సీత—(ఆతురతతో) నాథా! నాథా! ఇదిగోచూడుడు. ఆహా! ఏమిసౌం
దర్యము! బంగరువన్నె-కాదు-కాదు-నిక్కముగ దానికరీరమంత
యు బంగరుచేతి నే నిర్మింపఁబడినది. ప్రాజ్ఞేశ్వరా! ఆకుంకమును
బట్టి యిచ్చెదరా?

రాము—(వరికించుచు) తిన్నీ! ఇదెంతయు నాశ్చర్యముగనున్నది.

ఉ. కన్నుల గాంచమెన్నడును / కాంతరా! యిట్టికురంగ మీభువికా
నున్నదటంచు నెంచ మెపు / డూకాలనైనను దానవేములే
వన్నిరి మాయ లేవిధిని / బట్టఁగ నేటికి నిక్కమైన నీ
వన్నె జెలంగునే నుదతి! / నాంధనువీడుము లేడికాదుగా.

సీత—ప్రాజ్ఞేశ్వరా! నా యీకోర్కెను దీర్పజాలరా?

రాము—కాంతా! తీర్పజాలక కాదు. రాక్షసకృత్యంబుల నెఱుంగ నా

ధ్యము కావం ఎవ్వఁడోరక్కనుఁడు మనల వంచించ నిట్లు మా
యాకురంగరూఢమున వచ్చియుండనోవు. నీయాస్పితార్థముల
నెఱవేర్చ వాకుఁ గవ్వతర మగునా?

సీత—అయిన నిశ నందియిమెందులకు? నామనోభీష్టమును దీర్చుఁడు.

రాము—అయ్యో! ఎన్నివిధములఁ జెప్పినను నీవట్టిపప్పును వీడకుంటివి
కదా! అబలలు రానున్న యువద్రోవముల నిను ముతము గ్రహిం
పఁజాలక కోరినవాని నెల్లఁ దెచ్చి యిమ్ముగురు.

సీత—(ఘన్నవదనయగుచు) పోయిడు. ఇట్టినిర్దయాపనులై వర్తింతు
రని యెన్నఁడును దలంపలేదు.

రాము—(తనలో) ఓహహో! ఈమె రానురాను చిత్రాకాంతిరాలై,
నిష్ఠురోక్తుల వెల్లిబుచ్చ వారంభించెను. ఎట్లైన విడిచి దప్పు
నట్లు తోఁచుట లేదు. (వశికాశముగా) వాణేశ్వరీ! ఈతిన
వాక్యము లేల?

గీ. వట్టితెచ్చెద నిప్పుడే ! పడఁతి! మదిని
శింశలంకాట యొప్పున ! సాధ్యమైన
ప్రాణములవునె కొనిపెత్తు ! భంగమైన
మృతశరీరము నేఁ దెత్తు ! ముఖ్యమిదియు.

(అని బాణమునుగొని బయలు వెడల నున్ముక్తుఁడై లక్ష్మణుని గాంచి)
లక్ష్మణా! ఈసీతను జాగ్రత్తఁ గాచుకొనియుండుము. ఏ
నిప్పుడే యాకురంగమును బట్టి తెచ్చెదను.

లక్ష్మణ—అన్నయ్యా! మీరును యిట్లు త్వరపడుట వ్యాయమగునా? ఇది
రాక్షస మాయయేకాని, నిక్కమగు కురంగము కాదు ఎవ్వఁడో
దుర్మార్గుఁడు మనల మోసగింప నిట్లు వచ్చియుండెను. అదితెలి
సియు నిట్లు వేగిరపడ వ్యాయమా?

రాము—నిక్కమే. కాని, సీతకోర్కెను దీర్చుటయే కర్తవ్యకార్యముగఁ

దలంచితిని, అది నిక్కమగులేడియే యగునడఁ బట్టితెచ్చి యీ పెను సంతసింపఁజేయువాడ. కాకున్న భీతియేల ? తుణకాల ముననే రూపుమాపి వచ్చెదను.

గీ. వంచనయే నేనునంచిన ? పట్టి దునిమి
దుష్టసంహార మొనరింతు ? నష్టమేమి?
భీతియేలను విన మింక ? సీతకోర్కె
దీర్చు టెంతయు నొప్పగు ? ధీరమతిని.

సీత—నాథా! పోయిరండు.

లక్ష్మ—అయ్యో! స్త్రీలు తాముపట్టినపట్టును వీడరుకదా!

సీత—లక్ష్మణా! నా యీచిన్నకోర్కెను దీర్చవలదందువా?

లక్ష్మ—సాక్షి! అది మాయామృగమేకాని, నిక్కమగు హరిణముకా కుండునిని యిట్లు నుడివితిని.

రాము—తమ్ముడా! లక్ష్మణా! ఈమెను బహుజాగరూకతతోఁ గాదు చుండవలెను సుమా. ఒంటరిగ వీడి యెచ్చటకును బోవలదు.

అట్లే న దుష్టరక్కసులవలన ప్రమాదము సంభవింపవచ్చును.

లక్ష్మ—చిత్తము. కాని, తా మేగుటమాత్ర ముచితముకాదు.

రాము—ఇప్పుడే తిరిగి వచ్చెను.

(అని తాముడు నిష్క్రమించును.)

(సీత, లక్ష్మణుడు, రాముడువోయినదారివైపునకుఁ జూచుచుండురు.)

సీత—మఱివీ! లక్ష్మణా! నాథుడెంతగ యత్నించినను నాసారంగము పట్టవడుటయే లేదు. ఎంతచతుర్తాకముగఁ దప్పించుకొను చున్నది.

లక్ష్మ—కానిమ్ము. కొలఁదినిమిషముల నన్నిచిత్రవిచిత్రములును జేలఁగలవు.

సీత—మీయన్నగారి జాడతో కన్నట్టుటలేదు. ఎంతదవ్వరిగిరోకదా.

లక్ష్మ—వలదన్న వింటివా? వనిత లెందును దమయభీష్టమే తీర్పుకొన
యత్నింతురు కాని, యెంతగ బోధించినను బెడచెవిని నాల్తురు.

సీత—లక్ష్మణా! నీవల్కులునిక్కములు. వాధుని నిష్కారణముగ నిష్ఠ
రములాడి శ్రమలండఁజేసితిని. తిరిగివచ్చినను లెస్సగనుండును
గదా.

లక్ష్మ—అన్నియు మనయిష్టానుసారమే జరుగువా?

సీత—(ఏమియోచినుట నభినయించి తత్తరమున) లక్ష్మణా! ఏదియో
యార్తారవము వినవచ్చుచున్నది.

(ఇరువురును వినుట నభినయింతురు)

[తెరలో] హా! లక్ష్మణా! హా! సీతా! ఈదుష్టరక్కసునిచే—

సీత—(కన్నుల నీరువెట్టుచు) లక్ష్మణా! లక్ష్మణా! మీయన్నగారి
కేదియో ముప్పవాటిల్లినది. వినియు నిట్లూరకుంటివేల? వేగి
రంబుగఁ బొమ్ము.

లక్ష్మ—ఇట్లు భీతిలెడుదాన వెండులకుఁ బంపితివి?

సీత—నిష్ఠురోక్తుల కిదియాసమయము దొరకినది! తడయుటకు వేళ
కాదు. త్వరపడుము, త్వరపడుము.

లక్ష్మ—రాక్షసకృత్యమది యని యేను తోలుత నుడివియుండలేదా?

సీత—గతించినదానినిగూర్చి తర్కవితర్కములేల? వేగముగఁ బోయి
నీస్తాదరునకు సాహాయ మాచరించుము.

లక్ష్మ—అమ్మా! సీతా! ఎంత బేలవు. శ్రీ రామచంద్రునినకుఁ బరుఁజెంగ్గొ
నరింపఁజాలునా?

ఉ. రక్కసు లెందఱో దునిమె ? రామునిఁ గన్నులఁ దేతీచూడఁగా
నక్కడ? శక్యమాన? నతఁ ? డిప్పుడె రక్కసుఁ గూల్చియుండఁగా
సొక్కుచునేలఁగూలియును ? జూపెను మోసము తధ్యమా నిజే
వెక్కనమందనేల మది ? ఏడుము చింతల తల్లిరో యికన్.

సీత—లక్ష్మణా! నీశాంతివచనంబుల కిది యదనుకాదు. ఆపదయే.

లేకున్న నట్లుకేకలిడునా? పోయిరమ్ము. జాగు సేయకుము.

లక్ష్మ—తత్తరపడకుము. అబలవగుటచే నిట్లు భీతిలుచుంటివేకాని, రామునకేమి? ఆపదలు కలుగుటయేమి? ఆమహాత్ముండగు రక్కసుడే రామునిబాణమున కెరియగుచు, అవసానకాలమునఁ గూడ మనల వంచించ నిట్లు రామునిపగిది కేకలిడియుండును. సోదరుఁ డామృతదేహమునుగొని తిరిగి వచ్చుచునేయుండును.

సీత—(తనలో) అయ్యో! ఈతఁడెంతగ బ్రతిమాలినను వినకున్నవాఁడు. ఏలాకో! నావామనేత్ర మిదరుచున్నయది, (ప్రకాశముగా కోపముతో) లక్ష్మణా! సోదరున కాపద జనించినను చూచుచు నూరకుండుటయే నీకుఁ బ్రీతియూ?

గీ. నాథుఁ డాపదలఁజిక్క ॥ వ్యాయమగునె
పల్లదంబుల పల్కుచుఁ ॥ బరఁగు టిట్లు
సోదరుండంచు నెంచెనే ॥ సుహృదయమున
దలఁపఁ డిట్టి నీచుఁడవంచు ॥ దర్పియంచు.

నిన్నునమ్మి యామహానుభావుఁ డెట్లుచూసపోయెను. గోముఖి వ్యాఘ్రము మామవని యెన్నఁచును దలఁచియుండలేదుకదా.

లక్ష్మ—రిశీ! సోదరుడన్న నాకు విశ్వాసములేదా? మీఁటిల్లుపలుకుటపాడియా! మిమ్ముల నెంటిగ విడచిపోవలదని యాజ్ఞాపించుట వినియు నిట్టి నిష్ఠురోక్తుల వెల్లిబుచ్చిన నేమచువాఁడ. ఇట్లకారణముగఁ దాము చింతిలుటయుఁ దగదు. ఏకార్యమునంచును ద్వారపడు టుచితముకాదు. అందువలన నేనేకకష్టములు సంభవించును.

సీత—నీదురుద్దేశమంతయు నిప్పటికి వెల్లడియైనది. ఛీ!

ఉ. కాననసీమ నాధుఁ డిటు ? కాయముఁ బాసిన నన్నుఁబట్టి యి
ద్దాన సుఖంప నెంచితివా? ? థాతి) ఖలుండవు దుర్మదాంధ నీ
వీనులఁదాఁకవొక్కొ ? పతి ? పిల్చెడు కేకలు కూరబుద్ధిచే
దానవు మాయయంచు మదిఁ ? దాల్చినహించిన నోర్పుదాననే.

లక్ష్మ—హరిహరీ ! (అని చెవులుమూసికొనును.)

సీత—నమ్మినవారికి దోహ మొనర్ప నెంచినఘాతుకుఁడవు. నీమోమును
జూడరాదు. ఏను నీకు లభించుదానసని కలనైనఁ దలంపకుము.

(3 వ అనుబంధము.)

లక్ష్మ—(విచారముతో) అక్కటా! ఎట్టి వినరాని దుర్భాషలవినవలసి
వచ్చెను. అయ్యో! ఏగాఁ డెట్టి మహాపాతక మాచరించియుంటి
నోకదా! (ప్రకాశముగా)

(4 వ అనుబంధము.)

మూతా! ఇట్టి దుర్భాషలనామట తగువా? కటకటా! ఏనంతటి
కలుషప్రవర్తకుఁడనా? ఈ ఘోరాటవిని నిన్నువీడి చనిన నెట్టియిడు
మలు కల్గునోయనియు, శ్రీరామచంద్రుని శక్తిసామర్థ్యంబులఁ బూ
ర్తిగ గ్రహించియుంటచేతను, నూరకుండఁజాలితినేకాని, అయ్యో!
ఏనంతపాపినా? దుర్మదాంధుఁడనా? తల్లీ!

సీ. శ్రీరాము నిత్యము ? సేవించుటయెకాని

యితరచింతల మది ? నెంచలేదు

భగవానుఁడంచును ? భావించుటేకాని

దుర్బుద్ధి యెప్పుడు ? దోచలేదు

పరమభక్తి గొల్చి ? పరలుచుండుటేకాని

యెగునెన్నఁడు చాల్చి ? నెంచలేదు

పతితపావనుడని ? పలుకుచుండుటేకాని

దోహమాచరింపఁ ? దోచలేదు

గీ. కలకటా! యిట్లుదూషింపఁ బలుండఁగల
 వినఁగరానట్టిపల్కులఁ బినఁగవలసె
 నింను నిక్కము. బలుండ నే! నిట్టిపల్కు
 లను వినియు జీవములతోడఁ బనియునుంటి.

సీత—సరి. సరి. తొలుతనుండియు నీ నక్కవినయములచేతనే నీ
 యన్నగారు మోసపోయిరి. ఎదులకీ వృథాలాపములు. నీదు
 ర్బధి నీకేకీసును గలుగఁజేయును. ఎంతదుష్కర్మఁడైనను, ఎట్టి
 నీచుఁడైనను సోదరుని భార్యను గూడ నెంచువా? దోహీ!
 ఇందులకేవా, భక్తివిశ్వాసములఁ గపటభావమునఁ జూపి,
 వనములకు మాత్రా నేగుదెంచితివి?

లక్ష్మ—(తనలా) అక్కటా! ఏమిసేయువాడ. ఇటనుండి కదలిపోయితి
 నేని అన్నగారియొక్క జవదాటినవాడనగును. పోవుంటి
 నేని యీసీతాదేవి మూర్ఖత్వంబునఁ బల్కుపల్కులను జెవిఁ
 దాల్చిలేకున్నాను. హా! విధాతా! నన్నెందులకీయుల జన్మింపఁ
 జేసితివి? ఏమియును దోపకున్నదే. ఎట్లైన నీవెదుర్భావ
 నుండి తొలగిపోవుటయే యుచితము. (ప్రకాశముగా) సాధ్వీ!
 అన్నగారి యాజ్ఞాబద్ధుడనయ్యి, నీనిష్ఠురోక్తులచే నతికృమించి
 వెడలువాడ. బాగ్యత్రగ నుండుము.

సీత—నుందిది. పోయిరమ్మా.

లక్ష్మ—ఓపంచభూతములారా! సకలజీవతలారా!

సీ. కరుణించి బోవరే! కాంత సీతను మీరు
 విడచిపోవుచునుంటి! వేల్పులార!
 దయను రక్షింపరే! ధాతృసుతను సాధ్వీ
 నడవి నెంటరినుండు! యత్తులార!

పేర్నితోఁ గావరే ? మర్కమెఱుంగని రాను
సానుభూతిని జూపి ? సాధ్యులారా!
కృపను వీక్షింపరే ? కిల్బిసాపహరుడౌ
శ్రీరాము రాణిని ? సిద్ధులారా !

గీ. నిష్ఠురోక్తుల వెలిబుచ్చు ? నిలువలేక
రామునాజ్ఞను జవదాటి ? రమణిబాసి
పోవనయ్యెను మీరైన ? బోవరండు
పంచభూతములారా! యీ ? భామకడకు.

(అని నిష్క్రమించును.)

[ప్ర]వేశము:—రావణుడు బిక్షుకునిరూపమున]

(ఓ వ అనుబంధము.)

రావ—(తనలో) అహ! ఇప్పటికి కదా నాకోర్కె ఫలించినది.
మామాయలఁ జిక్కి రాముడును, లక్ష్మణుడును గూడ వెడ
లిరి. త్వరితమున నీమెను జేరి నా యభీష్టమును దీర్చుకొందును
గాక. (కర్ణశాలను సమీపించి) ఏమి యీపె సౌందర్యము!
తడసిన ప్రమాదము సంభవించును. (ప్ర)కాశముగా భవతు
భిక్షుండేహి.

సీత—(రావణునిఁ జూచి) ఓహో! ఎవ్వరీ మునిపుంగవుడు బిక్షుకై
యేతెంచెను! (అనిలోనికేగి బిక్షునుగొనివచ్చును.)

రావ—ఓకాంతారత్నమా ! నిన్నుజూడ నంతఃపురకాంతవని తోచు
చున్నది.

ఉ. ఎవ్వరిదాన వీవు వతి ? యెవ్వడు కాంతరొ తెల్పు మంతయున్
యివ్వనవాన మేవిధిని ? యేర్పడ నీకును సాకుమారివే
యివ్విధి రూపుమాపి కడు ? హీనత సొక్కుచుఁ బొక్కనేల, లే
తెవ్వరు దాపునన్ యిపుడ ? దేమియొ తోవను నిక్కమేదియో.

సీత—అర్యా! మునికుల సత్తమా! మీరెఱుంగనివిషయములుండునా?
 ఏను రాజాధిరాజై లోకప్రసిద్ధిగాంచిన దశరథునికోడల నా
 శ్రీరామచంద్రుని ధర్మపత్నిని. జనకునిపుత్రికను. సీత యను
 దానను. కొండాకకతంబున దశరథమహారాజుచేవరములఁబడసి
 యాతనిమూడవభార్య కైకయనునామె. తనపుత్రునకు రాజ్య
 మిచ్చునికోరి, నానాధుని వనములకుఁ బుపున ట్లాజ్ఞాపించెను.
 తత్కారణమున నిట్లు పదునాల్గువత్సరము లీవనములఁ గడుప
 వలసినవారమైతిమి.

రావ—తస్మి!

గీ సౌధసీమలవసియుంచు, సౌకుమారి
 వయ్యు సీరీతి వనముల ? నడలనేల?
 రమ్మ నానోడఁ జరియింపు ? రత్నసౌధ
 ములను జేరి వేడ్కను, చింత ? దొరికి వేగ.

సీత—(భీతినభివ్యుండుచుఁ దనగొ) అయ్యో! ఈతనియాపుడుదలకింప
 మునివలెనుండెనేకాని పల్కులు వేటువిధంబుననున్నవి. హా!
 దైవమా! ఇది రాక్షసమాయ కాదుకదా.

రావ—సీతా! తత్తరపడదవేల? నానిజవృత్తాంత మెఱింగించెద నా
 లకించుము. ఏను లంకనునేలు రావణుండను. నీయొక్క సౌద
 ర్భాతికయంబుల నంతయు వింతగ విని నిన్నుఁ జేపట్టి నిచ్చగిం
 చి పిదప నేనిండుఁ జేరిని.

సీత—హారామా! నన్నీదైత్యాధముండు బలిమినిబట్టి మాయవేష
 భావఁడై యేగుదొంచెను. రక్షింపుము. రక్షింపుము.

రావ—నానీ! నీకేక లిందు నిరర్థకము. ఇదియింకాక,

గీ. నీమసౌందర్యమును జూచి ? నెలఁత నిన్నుఁ
 గోరి మనమున వచ్చితిఁ ? గోధమీ

రాముడేలను నీకింక ? రమణి నిట్లు

వనములనుజేర్చి యిడుమలఁ ? బాలుసేయ.

సీత—ఛీ! దురాత్మా! పతి యెడలేని భామల నిట్లు దుర్భాషాగాడఁ

దగువా? పతివ్రతల నిట్లు పరిభవించ నీకెట్లు బుద్ధివోడమెను ?

ఇట్లు పాపాంధకారనిమగ్నులైనవారిని దైవము దండింపఁడా?

రావ—వాకన్న దైవమెవ్వరు? ముల్లోకంబుల నేకచక్రింబునఁ బాలిం

చు నన్ను దండించువాఁ డింకొక్కఁడుండెనా ?

సీత—ఓరీ ! మూర్ఖా! ఎవ్వరోయన నేల? దుష్టసంహారకుడగు శ్రీరా

మచంద్రుడే నిన్ను విమిషహృత్రిమున నునుమఁగలఁడు.

రావ—అట్టి యసహాయశూరుడే యైనచో చేరున్న రాజ్యమును వీడి

వనములకు రానే?

సీత—ధర్మపక్ష పాతియగుటచే

రావ—ఒక వేళ బలవంతుడే యరుకొందము. అయిన నేమి? ఇచ్చడు

నీదరి లేకుండెనుగదా. ఇంత!

ఉ. దాచగ నేల మారుఁ డతి ? తాపముఁగొల్పుచు నుండెనయ్యయో

ఓచపలాక్షీ వేడిమికి ? నోర్వఁగఁ జాలను కాపు మిందునన్

దోచు వీడిపోవ నిను ? తొయ్యలి యెప్పుఁబోవనేర్తు నే

కాచిన గావకున్న నికఁ ? గాంతరొ నిన్నది నమ్మియుంటిగా.

ఇదియుఁగాక,

సీ సేయింతుఁ బరిచర్య ? సేవకులం బెట్టి

యెంటిమై యారీతి ? నుడుగ నేల?

హంసతూలిక పాన్పు ? లంఘండఁ జేసెదన్

కఠినపునేలలఁ ? గడప నేల?

నసిడిపుట్టయులెన్నో ? ఛక్రితో నద్భితు

పాఠచీరలఁ గట్టి ? నడువ నేల?

ఉద్వానవనసీమ ? నువ్విద చరింపక

ఘోరవనములఁ జేరి ? కుండనేల ?

గీ. అట్టిసౌఖ్యంబు విడనాడి ? యతివయ్యిగు

పొందరానట్టి యిడుమలఁ ? బొందుటేల ?

రమ్ము నాతోడ లంకకు ? రాజ్యలక్ష్మి

నీకె చెందును రమణిరో ? నిజము నమ్ము.

సీత—హా ! రామా ! రామా ! (6 వ అనుబంధము)

అత్మణా! నీపల్కులయందలి యర్థమించుకయు గ్రహింపజాల
నైతినిగా.

రావ—సీతా ! నా యీశన్యాసిరూపమును జూచి వెఱపందుచుంటివి
కాఁబోలును. నా నిజరూపమును గాంచుము. అప్పుడైన నెమ్మ
తింతువు.

(అని నిజరూపమును బొందును)

సీత—హా ! రామా ! హా ! అత్మణా ! (అని మూర్ఛనొందును.)

రావ—అయ్యో ! ఈమె మూర్ఛను మునిగినది. చాలతడవైనది.

రామలక్ష్మణు లేతెంచువేళయైనది. నావిమానముపైనుంచి
లంకకుఁ గొంపోయెదఁ గాక.

(తెర పడను.)

శ్రీ

లంకా దహనము

అను

విభీషణ పట్టాభిషేకము

ద్వితీయాంకము.

[తెరలో]

రాము—లక్కణా! ఇదిమేమి? సీత నొంటరిగ వీడివచ్చితివా?

లక్క—అన్నయ్యా! ఈరక్కనుఁ డవసానకాలంబున నిడివ కేకలనువిని
వినరాని దుర్భాషలనాడుచు, నేనెన్నివిధములబోధించిననువిన
క, హమ్మచటచే సీతాదేవిని విడనాడి రావలసినవాడనైతిని.

రాము—అయ్యో! ఎంతపనిచేసితివి. అవిసీతులగు పనితలచూటల
లెక్కచేసి రాదగునే. ఏమిముప్పువాటిల్లునోకదా? ఎరువలన
నో నాహృదయము శరితాపాగ్నిచే దహింపఁబడుచున్నది త్వరి
తముగఁ జొర్రదము రమ్ము.

(తెర యెత్తఁబడును.)

ప్రేక్షకము:—కర్ణ శాల.

[రామలక్ష్మణులు కు)వేళింతురు.]

రాము—రమ్ముదా! ఇంకెక్కడిసీత? హతభాగ్యుడనైతిని. అయ్యో!

క. దేవియె కావరాదితట / దీనుడనైతిని లక్ష్మణా యికన్

—యేనిభిఁ జూతు నింక సతి / నెవ్వరు చోరులు కొంచుఁబోయిరొ

యీవనవాసమే తనకు / నింపగునంచును వెంటపట్టె దా
 గానగఁ జాలమైతి మిఁకఁ / గాతరు సీతను గాచు పట్టునో.
 లక్ష్మణా ! ఆ గూఢూచురంగము వెంటఁ జరుచు సీతను గాచుచు
 దునుచి యెన్నివిధములఁ జెప్పినను వివవైతివి కదా. కీరములేవి
 పంజరమునూడ్చి యీకర్ణ శాల యోతగఁ జిన్నవోయుమున్న
 దో చూచితివా !

సీ. విడనాడలేనంచు / వెంటనంటినసీతఁ

గాపాడఁజాలని / కఠినుఁడయ్యు

పతియె దైవంబుచు / బాయనోపనిసాధ్య

గుప్తుల కప్పించి / దుష్టుఁడయ్యు

నాధునితోడిదే / నాతికి సుఖమను

జీవితేశ్వరి వీడి / చెఱతియయ్యు

వనవాసమే యెంతో / వాసయోగ్యమనెను

కాంతను విడనాడి / కఠినుఁ డయ్యు

రాముఁ డేలనుజీవింప / రమణిలేక

యసువులను బాయునొప్పుగు / నక్కటకట!

సీతవిడనాడి యడవులఁ / జేరఁ బురిని

సాధ్యమానొక్కొ లక్ష్మణా ! / చనగ నింక.

లక్ష్మ—అన్నయ్యా! మీరలె యిట్లు దుఃఖాసులచిత్తులైన నింకేమి
 తెసువు? శాంతి మూనుడు.

రాము—అయ్యో! ఇంకెక్కడిశాంతము!

గీ. హాసమురాలు సుగుణాత్మ / భవ్యచరిత

కష్టసుఖము లెఱుంగని / కలికిమిన్న

నాదుభాగ్యరాశియు సీత / నాదుచెంత

లేఁ జీమించు పట్టు లే / కాకింపుడు.

కటకటా ! నాయీజీవము లింకను బాసిపోకున్నవే. ఏ నెట్లు నాయ
 థాంగిని, నాయదృష్టదేవతను, నాప్రాణసమానురాలను, నా
 సీతను గాంచగలుగును. నా కింకేమిదిక్కు? లక్ష్మణా! సీతయే
 యిందులేదా? నాభాగ్యమంతయు నశించెనా? రాముఁ డీయిల
 నిక నిరర్థకుఁడేనా? అయ్యో ! ఏ నంతపాపాత్ముఁడ నైతిని.
 నాయీకన్ను లిక సీతను గాంచలేనా? నాభాగ్య మంతిమొం
 దెనా? నామొరలు వినువారేలేరా? నాయీతాప మడంచు
 పుణ్యాత్ము లెవ్వరును గానరాకున్నారు కదా ! అక్కటా ! ఏ
 నింకెందుఁ జొత్తును? ఎవ్వరితో మొఱలిడుదును. నాకాంతయే
 లేక నా కీట్రడుకేల ?

ఓ ! జీవనులారా ! నన్ను బాసిపొందు. ఓ మృత్యుదేవతా ! నాయం
 డఁజేరరమ్ము. భూమ్యాకాశంబులారా! నన్ను మ్రింగి వేయుడు.

(7 వ అనుబంధము)

హా ! జానకీ !

ఉ. చిన్నతనంబుఁ జూడ నిటు / చేరియెఱుంగవు కాననంబులన్

ఎన్నపు కష్టసౌఖ్యముల / నింతిరొ నాధుఁడు నాధుడంచు నీ

కన్నను వేటులేదనుచు / కాననసీమల కేగుదెంచి తే

మన్ననసేయలేని నను / మానిని యేటికి వెంటనంటితో

కన్నులగాంచు భాగ్య మిది / గల్గునొ కల్గవొ యెట్లులోర్తునో.

ప్రాణేశ్వరీ ! ఏ దుష్టులు నిన్నుఁ జెఱిబట్టి కొంపోయిరోకదా. నిన్నుఁ

జూడక యెట్లు మదియండనోపుదును? తుణకాలమైన నిర్ము

బాయఁజాలనని కల్గిన పల్కులు నేఁడెట్లు నీకు మఱిపువకు

వచ్చెను. కలనైనను, నేను నీ చెంగట నున్నవేళను గూడ

“నాధా! నాధా” యనుచుఁ బలవఱించెనుదానవే ! నేఁ డెట్లు

విడనాడియండనోపితివి? ఎన్నివిధముల వలదన్నను, కుఱంగమును

బట్టియిచ్చినవే కాని, సంతృప్తి నొదలేనిది నల్కితి ఏముచుచు
లనుభవింతుటకే కాఁజూలును. ఏర్కనులచే జక్కి సొక్కు
చుంటివో! ఏనంతకాల మీవియోగానలంబునఁ బడి మగ్గుదు
సహింప నోపుదును? నీవు కానరాకున్న నా కీలోకమేల?
రాజ్యభోగములేల? సౌఖ్యములేల?

సీ ప్రాణంబు వోయిన? భరియింతునే కాని
కతిబాధ నంచును? బలుకలేదె?

ఉగ్రాటపుఁ జేర? నోర్వఁ జాలును కాని
సాధంబు లేలగుచు? చనగలేదె?

కఱకు నేలలనుండి? కడపఁగలను కాని
వలదంచు సౌఖ్యముల? హుకలేదె?

సేవకు లేలను? చేరి నేగింతును
వెంటఁబడనంచు? వెడలలేదె?

గీ అట్టి సొప్పిది నేడెట్లు? యంతరించె
ఈ వియోగానంబున? నీల్లు కుంద
దాపునను జీరుకుండుట? తగునె నీకు
ఎటులనైతును చుఁఖార్తి? నమిసేతు?

! చిన్నినీటను నిజమకుల గృహమున నెట్టి సుఖము లందయుంటివో
కాని, యీ దురిదృష్టిన, రామునఁ జేకట్టి పడరాని యిడుమ
లఁ బడుచుంటివి కదా! నితఁ ఁ గూడి యుంటచే నింతదనుక నీ
వనమాలఁ జరించుచు, కిందమూల ఫలంబులే యాహారముగఁ
గైకొని కాఁమును బుచ్చుచున్నను, నించుకయు శ్రమయని
త్తోచుటలేదు. పేయనీ! పదునాల్గు వత్సరము లెట్లుగో గడిపి
తినుగఁ బురింబువనిఁ బోయిన, తల్లులాది సకల బంధు
జనంబులను హరించే జేర, 'నీతి యెచ్చు' యని యడిగిన

నేమని పోత్యుత్తర మిచ్చవాడ ? అయ్యో ! ఆ కురంగము
 నేడిటకు గానల ? నచ్చెబో నీవు దానిని దెచ్చి యిప్పుని పట్టు
 బట్టేటా ? ఎన్నివిధముల హింసలు దెచ్చినను వివక్షతిగా.
 లక్కణుని పక్క లొకింతయుఁ దలపక యేనే దానివెంట
 నగితిని. వీడిరావలదని పలుమటు నుడివినను నాయుజ్జనుగల
 నైన మీటియుండని లక్కణుఁ డేల నీ విఘ్నోక్తులకు నునసు
 చెడి బిన్ను విడవాడి నాకడ కేగుదెంచె ?

గీ తొల్లి నే జేసి యున్నట్టి / దుష్కృతంబు

యిన్నిటికిని మూల మగుచు / నిన్ను బాపి

నంత నందంగఁ జేసె నే / నింతి వదలి

పరగు ట్టెట్లుగో నోపదు / భగవదాజ్ఞ.

హా ! నశితిలకనూ ! ఇక నీ జన్మమున నిన్ను గాంచుటయే కల్లము
 గును గాబోలును, అయ్యో ! ఎటులనైతును ?

లక్క—సోదరా ! ధీరచరితులయ్యు నిట్లధైర్యముఁ బూని వర్తింప
 నెవ్వ రడ్డుపడువారలు.

ఉ. ఎవ్వఁడో దుష్టరక్కనుడు ! యీవిధ సీతను గొంచుఁ బోయె వాఁ

డెవ్వఁడో వేగమే యరసి / యీర్ష్యను బూనియు గీటడంచెయు

అవ్వల సీతఁ గాంచుటయు / వారయ తుత్రియధర్మమా కదా

యివ్విధిఁ జింతలందుచును / నెంతగఁ బుచ్చిన నేమి లాభమా.

కాన, సీతజాడ లరయుటయే యిందు వర్తవ్యము. ఇట్లైతకాల మీ

రీతిని గుండుచున్నను నిష్ఫలమే కదా. సర్వ మెఱింగినమీరలే

యిట్లు డుఃఖించుచుండిన నెవ్వ రెనురాడువారలు.

రాము—తెమ్ముడా !

ఉ. జాడలుతీయ నెట్లగును / బానకఁ గాంచెను భాగ్య మున్న నీ

వేదకు : పురోక్తులకు / వీనుల నిచ్చియు నోర్వజాలకే

వీడుటదేల జానకిని ? వెట్టితనం బగు యత్నమేల నే
జాడగఁజాల సీత నిక ? సోదర! మృత్యువె తథ్య మిత్తరిగ.

గీ. భూమిజను బాసి యేరీతిఁ ? బురికి వెడల
నగును లక్ష్మణా! నేనిందె ? యవని పుత్రి
మదిని దలఁచుచు సతతము ? మసలుచుందు
మరలి పొమ్మింక నీవును ? మానకిష్టు.

‘లక్ష్మ—(తనలో) అయ్యో! రానురా సీమహాత్ముడు, దుఃఖమతి
శయించుచు, మతి చలించిన వానిభంగి యధైర్య చిత్తుఁ డగు
చున్నాడు. హా! దైవమా! ఏమి తెరువు? ఎట్లీతని ధైర్య
సంపన్నునిగఁ జేయువాడ? (ప్ర)కాశముగా) అన్నయ్యా!

గీ. ఆపదలు కల్గుచుండుట ? యవలఁ బాయ
సహజ మగు మానవులకును ? సారసాక్ష
కష్టసుఖముల రెంటిని ? గానకున్న
భువియె నివ్వలం బగుఁ గాదె ? భూమిచాల.

తామె యిట్లధర్మములకుఁ బాలువడిన మిమ్మేమువాహరణగఁ గైకొని,
యింక లోకులెల్లరు కష్టము లొదవిన “వాడు శ్రీరాముఁడే
తప్పించికొనఁజాలని వేలి మనమా వీడుట” యని యధైర్య
ముఁ బూని యాధాతాజ్ఞకే దూరులగుదురు. మీకుహితములు
బోధింప నేనెంతవాడను? మీరెఱుంగని ధర్మము లెందైనఁ
గలవా? సీత మహాపతివ్రతాశిరోమణి. ఆపెను జెఱఁగొని
పోయిన దుష్టులు చేటునందుదురనుట నిస్సంశయము. ఇంతియే
గాక దుష్టసాహరమే కర్తవ్యముని మీరెన్నిమారులు నెక్కి
కల్కియుండలేదు. ఆపల్కులన్నియు మఱచి నేఁ డిట్లు విచారుల
గుట న్యాయమా? నీవాగ్రహించిన నీకెను తీలోకంబున
వేటొక్కరుకలరా? నీవేతలఁచిన మల్లోకంబులు భస్మాలు

కాకుండునా? ఇప్పుడు సీతా స్వయంగా మేలేక యూరకున్నా, రాముఁ డనమధ్యఁడై పరులు తన ధర్మపత్నిని గొనిపోయినను, విడిపింపఁ జాలకుండెనని యశనాదులచాలొసర్పరా? అప్పటి చింత యింతకు వేయిమడుగు లెక్కుడుకాకుండునా? కావున నీ నైన ధైర్యావలంబికులై కర్తవ్యకార్యమునకు గడింగుడు. సీత నెకింతయు భీతిలేక, దుష్టసంహారకుడగు శ్రీరాముని భుజపరాక్రమమును మించి, కొనిపోయిన యాతుచ్ఛ్చఁ డెవఁ డో తెలిసి నునుముటయే శుభము.

(8 వ అంశము)

రాము—(కో)ధమ్మా! ఓరీ! యుధిమాధమా! మేము దరిలేనివేళ నిటఁజేరి, చోరునిభంగి సీతనుగొనిపోయిన నీ వెవ్వఁడవురా?

ఉ. ఎండికడఁగఁ జూచెదవో! యెవ్వరిఁ జేరుదో కాపుయింపు నీ వెందునెనున్న మానసిక ? వీరకున్నెంత గుర్తిదాంధ నీ యంధితి మాన్పఁజాలుదును ? నాపగిశక్యము ధాతకైన నో పండ్ యిదేమియొగడము ? భారము నైపగఁజాలు దె యిక్క.

లక్ష్మణా, ఆదురాత్ముం డెవ్వఁడో యెట్లు తెలియనగును?

లక్ష్మ—శ్రీరామచంద్రా! ములకుగ సీత యీప్రాంతములం దెచ్చట నైవ నుండెనేమో యరయుదము రండు.

రాము—అయ్యో! సీకింక నిట్టి సంశయములే? తా నెంటరిగఁ బుక్కు శాలను వీడి చరింపఁ జూపుదునా? అయినను నీయిష్టానుసారము దాఁటియుము.

(అని యరువురును నిష్క్రమింతురు.)

(తెగ పడును.)

[తెరలో]

లక్ష్మ—సోదరా! ఆదీగో! అటుచూడుడు. ఎవ్వడో రక్కసునివలె నున్నాడు. మనలవందించిన దురాత్ముడతడేమగును. ఏమియు నెఱుంగనివానిచందంబునఁ బడియున్నవాడు.

(కోధముతో)

గీ. పోయి వధియించువాడ నే ? పుడమిచాల
యొజ్ఞ నెసఁగుఁడు తడవేలీ ? యాదురాత్ముఁ
బట్టి దునుమాడకుండుట ? పాడియగునె?
కాలయాపన మింకేల ? కనులనేల్రో!

రాము—సోదరా! ఆతఁడు రక్కసునివలెఁ బోవుటలేదు. నిక్కముఁ దెలిసికొనకుండ వధించుట పాడియగునా? పోయి నిజవృత్తాంత మరయుదమురమ్ము

[తెర యెత్తఁబడును.]

(ఒడలంతయు రక్తమయమై యొకపక్షి యందుఁ బడియుండును.)

[ప్రవేశము:—రామలక్ష్మణులు.]

రాము—లక్ష్మణా! ఈతఁ డెవ్వడో యొడలంతయు రక్తము గ్రమ్మి కొనయుపిరితోఁ బడియున్నవాడు.

(అని దగ్గరకుఁ జొచ్చుదురు.)

జ—(వారినిగాంచి) ఆర్యా! శ్రీరామచంద్రా! ఇదే నమస్కరించుచున్నాడను. నానామము జటాయువందురు. మీజనకుండగు దశరథుని చెలికాడను. దుష్టాత్ముండగు రావణుడు సీతామహాదేవిని, మీరు పల్లకాలనులేనివేళఁ జూచి, తననివాసంబగు లంకకుఁ గొనిపోవుచుండ, నహింపనోపక, వానితోఁ బోరాడి తుదకాతనిచే నోడింపఁబడి, మృతినొంద సిద్ధముగ

నుంగిని. మీకీవార్త నెఱింగించుటకే యితదనుక మనియుండఁ జాలినాఁడ. రామా! రామా! రామా!

(అని జీవముల వీడును)

రాము—

(9 వ అనుబంధము.)

లక్ష్మణా! ఆహా! ఏమి యీతని విశ్వాసము. మనజనకునకుఁ బ్రాణమిత్తుఁడట. కాకున్న సీతకొఱ కాంకాధిపునితోఁబోరి యిట్లు మరణించునా? ఈ మహాత్ముని ఋణమెన్నటికిని దీర్చు కొనఁ జాలము. పక్షిరాజేంద్రా! క్షణకాలమైన నీతో సంభాషించుభాగ్యముకూడ మాకు లేకపోయెను గదా! సోదరా! ఈతఁడు మనకుఁ బితృసమానుఁడు. కాన, దహనాదిక్రియ లాచరించి మఱియు సీతను వెదకుటకై తరలుదము.

లక్ష్మ—చిత్తము. (అని యిరువురు నామృతక శేబరమును దహనమొనరింపఁ గొనిపోవుదురు.)

(తెర పడును.)

రెండవ రంగము.

ఋష్యమూకపర్వతము.

[సుగ్రీవుఁడు హనుమంతుడాదిమంత్రివర్గముతోఁ గూర్చుండియుండును.]

సుగ్రీవుఁడు—

(10 వ అనుబంధము.)

హనుమంలా! నా కీయిడుమ లెన్నటికిని దీటునవి కావు. ఏ పాప మెఱుంగని న న్నిట్లకారణముగ నానానిధముల శిక్షించి పాటదొలిప యాదురాత్మున కెన్నటికైన సంతము కలునా? నాకు సోదరుఁడే లేకున్న, రాజ్యమాదిభోగంబు లేల యని యెన్నివిధముల వలదన్నను, మీరెల్ల రొడఁబడరైతిరి

కదా! తుదకు నానతినిగూడ విడవాడి నుఖంపవలసినవాడ
నైతిని. కటకటా! ఈకడగం డైన్వటికై నను బాయునా?

గీ. రాజ్యభారంబు నాకే! రమణిహోడ

నిలువనిచ్చిన జాలును ? నీతిమాలి

దండనల్ సేయఁబాల్పడె ? ధాత్రీ నింక

తెరువు కలదొక్కా! యదియేమొ ? తేటపడకు.

తుద కీటువ్యమూకమే నాకు శరణయ్యె. శాపవశంబున నా వా
లిటకు రా నశక్యమయ్యెనుగాని, లేకున్న నే నీసరి కీముహ
లోకమునే వీడియుండునుగదా!

హను—ఆర్యా ! కష్టము లెల్ల వేళలఁ గాపురముండునా? వ్యాయా
వ్యాయవివక్షతల నరసి నవ్వుశిక్షణయు, శిష్టరక్షణయుఁ దగ్గకుఁ
బ్రాధాన్యమని తలపోయు భగవానుడే మనకు దిక్కు. కాల
మాసన్నమగునందాక, యెవ్వరును పంచంపఁజాలరు. దుర్మార్గు
లెం దెవ్వరు బాగుపడిరి?

సుగ్రీ—(వణకుచు) హనుమంతా! ఆవచ్చవారేశ్వరో కాంచును.
వాలించే బంపఁబడి మనల సంచరింప వచ్చుచున్నవారేమో
యనియెడభీతి జనించినది. అయ్యో! ఆపాపాత్ముఁడు మనమి
ట్లు దూరమున వసించుచు కందమూలంబుల భక్షించుచుఁగాల
మును బుచ్చటకుఁ గూడ నిహింపఁజాలకుండెగాఁబోలును. ఆ
దైవమా ! ఇంకేమి తెరువు? నేటితో నాకంతము సంభవించ
నుండెనా? కటకటా ! ఎవ్వరిశరణుజొచ్చువాడ? ఎవ్వరు నాకు
దిక్కుగుదురు?

సుగ్రీ—వానరేశ్వరా! వాఁడుముఖవిలాసములఁ బరీక్షింప సుక్షత్రియ
కులమం దుదయించిన మహానుభావునిని తోచుచున్నయది. ఏక
తంబుననో, నారచీరలుకట్టి, మానివృత్తి నరణ్యంబుల సంచరిం

చుచున్నవారు. అంతియేకాని, మన కుగ్గొనర్పనంది వచ్చిన
శాలిపులుకారు. మీరింతకుమున్ను పొందిన శృంగులచే నిల్లుభీతి
నందుచుండిరి. శాంతిఁబడు ఏనేగి దారి నిజవృత్తాంత మరసి
వచ్చెదను.

సుగ్రీ—పోయి త్వరితముగరమ్ము.

హను—చిత్తము.

(అని నిష్క్రమించును)

(తెర పడుచు)

[ప్రవేశము:—రామలక్ష్మణులు.]

రాము—సోదరా! ఋష్యమూకాద్రి యదియేకాబోలును. ఇప్పుడు

మన మందఁజొచ్చి, యెట్లాసుగ్రీవుని సఖ్య మొనరింపఁగలము.

ఒకవేళ నాతినికడకేగిన మన్నించునో, మన్నింపకుండునో?

లక్ష్మ—అర్యా! ఆతఁడను తనసోదరుడగువాలిచే దఱుముఁబడి, తెరు

వెద్దియునులేక, యింగున్న వాడని వింటిమిదా!

రాము—ఎట్టియిక్కట్టు లనుభవించినను దిరుగ నీతనుగాంచిన నంతి
యేచాలును.

లక్ష్మ—అదిగో! హనరు డెక్కడో యంగుండి మనదెస కరుదెంచుచు
న్నవాడు ఇదియును గొంతసభసూచకమే.

[ప్రవేశము:—హనుమంతుడు]

హను—(తనలో) ఆహా! ఏమిది? వీరిముఖావలోకనంబున నాయొడ
లుప్పొంగుచు, సంతస మతిశయించుచున్నది. ఇందులకుఁ గతం
జేమైయుండును? వీరినిజాడ అవతారపురుషులని తోచుచున్న
ది (శ్రీరామునిజూచి) ఈ మహానుభావుఁడు నిక్కముగ విష్ణు
వంశసంభూతుఁడుకాని, వేటొక్కఁడుకాదు. కాకున్న సామాన్య
పుమానవున కిట్టి తేజోవిలాసములుండువా? తినఁబోవుచు
చుదికోరనేల? పోయి సంశయమును నివృత్తిచేసికొనదనుగాక.

(సమీపించి) మహాత్ములారా ! నమస్కారము.

రా! ల—శుభ మొదవుగాక!

ల—ఓయీ ! నీ వెవ్వరవు?

హను—అయ్యో ! ఏను హనుమంతుడనువాడ; సుగ్రీవునిమంత్రిని; సఖుడను. మిమ్ములఁగాంచి, కారణంతరములచే భీతిలి, మీరా తనిసోదరుండును, శాత్రువుఁడు నగువాలిచే బాపఁబడినవారలని యెంచి, తెలిసికొనిరమ్మని నన్నిటకుఁ బుత్తెంచె.

ల—గీ. దశరథుని పుత్రులము మేము / ధరాణిజాత

సీత నరయంగ వెడలియుఁ / జేరి యిచట

వచ్చుచున్నాము సుగ్రీవు / వార్త నెఱిగి

సఖ్య మొనరింప నతనితో / సత్ప్రమిదియు.

మేము రామలక్ష్మణులనఁబరఁగుదుము. జనకునియొజ్ఞానుసార మీవను లంజేరి కాలమునుబుచ్చుచుండ, నెవ్వఁడో దుష్టుఁడు ఈమహాను భావుని ధర్మపత్నియగుసీతాదేవిని నపహరించెను. తత్కారణ మునని ట్లున్నాగులకెఁడి మతిచలించి సంచరించుచు. దుదకు సుగ్రీవునివలనఁ దగిన సాహాయ మొదవు నవియెడు హేతువుచే నాతని దర్శింప నేతెంచితిమే కాని, వాలిచే బాపఁబడిన శాత్రువులము కాము.

రాము—వానుమంతా! నీవు ముందుగఁ జోయి మావార్త మీప్రభు వుల కెఱింగించి భీతి నెడఁబాపుము. మేమును నీవెంటనే వచ్చెదము.

హను—మహాప్రసాదము (అని హనుమంతుఁడు నిష్క్రమించును.)

రా—లక్ష్మణా! తడవేల? మనమును సుగ్రీవునిజేరఁబోవుదము రమ్మల

లక్ష్మణ—దిత్తము. (అనియిరువురును నిష్క్రమింతురు)

(తెర పడును)

మూడవరంగము:—ఋష్యమూకపర్వతము.

[సుగ్రీవుడాది వానరులు కూర్చుండి యుందురు]

సుగ్రీ—హనుమంతా! ఇప్పటికికదా వా మనము కుదురుపడినది.

ఉ. భీతిజనించె శాత్రువుల / పేరుఁ దలంచిన మంత్రీపుంగవా

సాతకమాన వారి నటు / వాలికి మిత్రులటంచుఁ బల్కుటల్

నీతియె లేనివారమని / నీరజనేత్రుఁడు శంతమూనునో

సీతను చెచ్చియిచ్చుటయె / జేరియు నాతని గొల్చు చొప్పుగుఱ.

హను—ఆ మహానుభావుఁడు సాక్షా ద్విష్ణువతారమే కాని, వేఱొండు

కాదు. ఆతనితో మీ సోదరుఁడగు వాలికిని, మీకును గల

విరోధకారణ మంతయు వెల్లెబ్బితిని. దుర్మార్గవర్తనం ఁడగు

వాలిని సంహరించి, మిమ్మునే కిష్కింధాపురమున కధిపతిగఁ

జేయువాఁడనని ప్రతినయొనర్చెను. ఆతని కసాధ్యమగునది

యీయిల నెద్దియుఁ గానరాదు.

సుగ్రీ—ఎంతయు ధన్యుఁడను.

హను—అరుగో! రామలక్ష్మణు లరుదెంచుచున్నవారలు ఎదురేగి

ఘోష్కాని వత్తమురండు. (అని ముంచున కేగుచురు)

సుగ్రీ—(చేతులు జోడించి) దేవాది దేవా!

గీ. అవతరించియు నీయిల / యవనిభార

మంత మొందింప నెంచిన / యాదిదేవ

నీదు మహిమంబుఁ గననొన / నీరజాత్

శరణు కావుము పరమేశ / శరణు శరణు.

మహాత్మా! తొలుత మిమ్ము దవ్వలఁగాంచి శాత్రువులని నలఁదితిని.

నా పూర్వపుణ్యవశంబున యవశారపురుషుఁడవై దర్శన

మొసంగితివి. శ్రీరామచంద్రా! రఘువశోద్ధారకా! నా

వృత్తాంతమంతయు నీ హనుమంతుని వలన వినియేయున్నాను.

సీతాస్వేషణమున శక్తివంచన లేక తగు సాహాయ మాచరిం

తును, న న్నీ యిడుమలనుండి తప్పించుభారము నీదే స్వామి.

రాము—నానరపుంగవా! భీతివి వదలి ధైర్యచిత్తుడవు కమ్ము.

చ. అమరులునచ్చి యడ్డముగ / నాపగఁజూచిన వీడువాడనే
నమరమునంగు నిల్వకను / సారమునున డాగియున్న నే
కృసుముగ యుద్ధమం దతని / గారణమంతయు వెల్లడించుమఁ
సమయముఁజూచి చాపెనను/సత్యము సత్యమునమ్ము మితయున్.

సుగ్రీ—ధన్యుడనైతిని. ధన్యుడనైతిని.

రాము—సుగ్రీవా! పినప నీ వేమరక సీతాస్వేషణమునఁ గడుశోధ
నూనవలయును సుమా!

సుగ్రీ—మహాత్మా! యింకను సందియమా! జలరాసు లన్నియు
నుక్కుమాఱుగ నింకినను, భూయ్యాకాశంబులు తలక్రిందైనను,
సూర్యచంద్రులు గతులఁబిప్పి చరించినను, నన్మత మాడు
వాడఁ గాను.

లక్ష్మ—రామచంద్రా! నిష్కారణముగ నాలివి దురుము టధర్మము
కాదా?

రాము—సామిత్రి! నీ సంశయమును బాపెదను వినుము.

గీ. వాలి పరసతీలోలుండు / వాపుడయ్యె
సైదు బొత్తునె దునుమక / తులియులకు
దుష్టసంహార మొనరించి / శివ్తజనులఁ
గాచుటయె యిందుఁ జూపెను / కారణంబు.

సుగ్రీ—సత్యము. మహాత్మా! సత్యము.

వాన—తండ్రి! రామచంద్రా!

సీ. ధర్మమంచును నుచి / తాటకి దునుమాడి

కౌశికుయాగంబు / గాచినావు

భుజవిక్రముఁ జూపి / భూజాతఁ జేకట్ట

వారువిల్లు తుణమున / విడిచినావు

దక్షరక్కసులను ? దునుముగ నడచికి
 దళరథువాజ్ఞచే ? దరలివావు
 భక్తి జటాయువు ? పార్థవలో సలుపంగ
 వాత్సల్యమును జూపి ? వరలివావు.

గీ. ధర్మ పరిపాలనాశక్తి ? ధరణి నిల్లు
 యవతరించిన పురుషుడ ? వయ్య నీవు
 అట్టి నినుగొల్వ గఱవేమి ? యమలచరిత
 రావ రక్షింప సుగ్రీవ ? రామచంద్ర.

కారణాంతరములచే నిల్లు మానవుడవై, నకలజీవరాసుల మాయా
 లోకంబున ముంచి, వరలుచున్న దేవదేవుడ వీవు కావా ?
 లీలచే నీవిల్లు తరలియుండి లోకమునకు నీతుల గఱప నెంచి
 తివే కాని, నీవేమి! ధర్మపత్నిని గోల్పోవుటయేమి ? మేము
 నీకు సాహాయ మాచరించుటయేమి? మే మేమి డాచరిం
 చినపుణ్యఫలముచేతనో, నీదర్శనభాగ్యము లభించి తరించితిమి.

గీ. కర్మపురుషుడ వంచును ? మగ్ధ మెఱుంగ
 లేక తపియించుచుందరు ? లీల దెలిసి
 నీదు మహిమంబు గననెట్లు ? నీరజాత్మ
 సాధ్యమామెక్కొ యేకి ? సదయాహ్వాదయ!

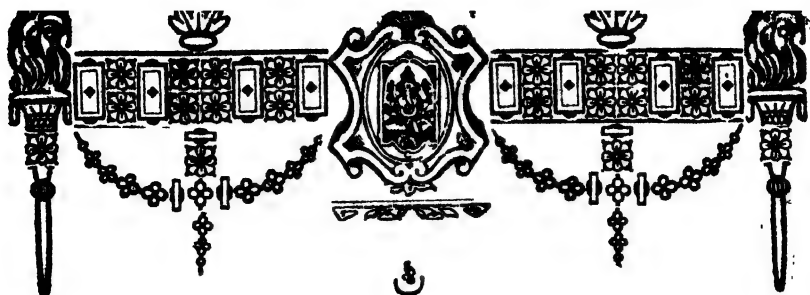
అత్మ—సోదగా! తవవే? సర్వరింబున వాలిని సరివారిని, యీ
 సుగ్రీవుడ : ట్టాభిషిక్తు గఱ జేసి, నీతాన్వేషణమునకుఁ గడుగ
 వలదా?

రామ—సుగ్రీవా! మందుగ నీవేగి వాల్మీకి సమరమునకుఁ దల
 వడుము. మేమును నీ వెను వెంటనే వచ్చి, చేయవలసిన కార్య
 ముఁ జేయుదము.

సుగ్రీ—చిత్తము.

(అని నిష్క్రమించును)

(తెర పడును.)

అంకాదహసము.

విభీషణపట్టాభిషేకము.

తృతీయాంకము.

కిష్కింధాపురమునకు సమీపము

[వాలి వడియుండ, సుగ్రీవుడు, రామత్మయులు, హనుమంతుడొడి వానరులు నిలచియుండురు.]

వాలి—రామా! రఘువంశదీపకా!

ఉ. చాటునడాగి యీవగిది / శౌర్యవిహీనతఁ గొట్టఁజెల్లునే
ఏటికి తుత్తియ్యాయము / ఏటికి బొరవమోయు రాఘవా
నాటియెలేరు నాకలదు / నాహసమంచును జెప్పునుప్పునే
మాటలు వేయియేల యను / మాన మదేటికి భీతికల్గెనా?

నినుబోలు నుత్తియ్యకులు సాజాతుల కిట్టి నీచప్రసరినలు తగునా ?
నాతోడి యద్ధమాచరింప సిద్ధమగునని, యెదురుగవచ్చి రణ
మాచరింపఁ జాలకపోతివా? ఇప్పుడు నీ ధర్మాచరన మే
మూలకానెను? అగును. భార్యనుబాసి మతి చెసియున్న
వాడవు. ఇట్టి సమయమున వ్యాయామ్యాయవివక్షత కల్గునా?
నీకు సుగ్రీవుడు నాహయ మాచరించుననియే కదా ?
న న్నకారణముగ యధ్మయధ్మయ విధిచితని వరు నికల్గి

యవకార మొసర్చియుంటిని ? ఈవార్త నా కెఱిగించినఁ

దత్తుణమే నీమూలవ్రాలి, నీయజ్ఞులు పడసి—

ఉ. రావణు నీడ్చి తెచ్చి రఘు ? రామ యిదే శరణార్థిఁ బోవుమా
యీవిధిజేయ నెన్నఁ డింక ? నేలుము శాంతినిచుచు బల్కుచున్
దావక పాపపద్మములఁ ? దద్దము న్నాలెడిరీతి జేయ లే
నే వర్జవీరవంశముకు ? నే దశకంపు నొంచు టెంచవే.

కిం. నీకును నాకును మును మును

దేకారణమున నమునను ? నిట్టి విరోధం

బో కంజాయె. కలదే

యేకారణము ననుజంప ? నెంచుట కనఘా.

రాము—వానిరేవ్వరా! దుష్టసంహారమే కర్తవ్యమగుటచే నిట్లాచ
రించితిని. గడచినవానికై చింతింసేల?

గీ. స్వర్గసుఖము లందఁగును ? జనెద వీవు

చింతిలేలను బాయుము ? శీఘ్రగతిని

మనము దైవము కర్పించి ? మసలుమింక

కారణం బిట్టులుండెను ? గనుము నిజము.

వాలి—మహాత్మా! నీకన్న వేఱుదైవం బెవరు? నీ పాదపద్మములనే
స్మరించుచు జీవములఁ బాయువాడ అదియే నాకు భక్తి
ముక్తిప్రదాయకము.

[తెరలో]

తార—హా! జీవితేశ్వరా! సుగ్రీవున కీమాటలు శ్రీరాముఁడు సాహ
యము వచ్చెననియు, బోయ విడుపుమనియు నంతగ్రాభింపి
నను వినక, తుదకు రణమునఁ గూలితివా? అయ్యో! రక్త
సిక్తమై యుండెను నీ మేనల్లు చూడఁజాలువాన?

రాము—(వినుట నభినయించి) హనుమంతా! ఆ మూర్తారపమేమి?

హను—అర్యా! ఈతని సతియగు తార యిట కరుదెంచుచున్నది.
[తార అంగదునితో బ్రవేశించును.]

(11 వ అనుబంధము.)

తార—హా! నాథా! (యని భర్తపై బడును. కొంతవడికి) అయ్యో! పాశ్వరా! జీవములను బాసితివా? మాకిం కేమిదిక్కు? నాథా! నాథా! అయ్యో! పలుక వేమి? పాశ్వరా! ఈ చిన్నికుమారు నెవ్వరి పాలనరించి దివిజేరబోతివి? రాముని వలన నీకు నేడు దీర్ఘనిద్ర జనించె గా? కటకటా! నన్ను ఏడి పోవుట న్యాయమా! నీతోడఁ గొనిపొమ్ము. అక్కఱ! నీ మోమెంతో? గళావిహీనమైపోయినది. సత్యమును గ్రహింపఁ జాలకపోతివా? శ్రీరాముఁడు నన్నేల యకారణముగ వధించు నని గర్వింపితినే క్షత్రియులకు న్యాయాన్యాయములు కావలెవా? శ్రీరాముఁ డసమానబాహువికృతుడనుండని తెలిసియు నిట్లాతనితో నమరమునకుఁ దలపడితి నిట్లు మృతి నొందుటకే కాబోలును. అయ్యో! నా యీ తాపాగ్ని యెట్లు చల్లారగలదు? ఎందు జొత్తును? రాఘవేంద్రా! అబలుడగు సుగ్రీవుని మూలమున నెల్ల వేళల నిన్నే భక్తినిఁ గొల్పుచు భజించుచు నీతని నకారణముగఁ దునిమితివా? సోదరుల జగడాలయ్యుడు నీవేల చేరనలసి వచ్చెను. నీ సతిని గొనివచ్చుటకేయైన, వారి యందులకు సమర్థుఁడు కావా? మీకు వేఱొండు శ్రమలు కలుగకుండగనే యీ రావణుని బట్టితెచ్చి నీ పాదపద్మములకు మొక్కికేసి యుండునే రామచంద్రా!

గీ. సతిని బాసియె కాదయ్య / మతిచలించి

తిరుగుచున్నావు వనముల / దెరువులేక

కలిని విడవాడి నే నెట్లు / బ్రగుకుదాన
ధర్మ మేమాయె నిత్తరి / ధరణిపాల.

హను—దేవీ! నీ నాథుడు—

గీ. అదిచుభ్యాంతరహితుడై / యలరునట్టి
శ్రీమహావిష్ణుచేతిలోఁ / జిక్కి మడసి
పూర్వపుణ్య ఫల మడెంతో / పోల్చునగున
చింతలేటికి వీనుము / సంతసించు.

తార—అయ్యో! ఇంకను నాకు వంతసమా! భక్తపరాధీనుండని
వన్నె కెక్కిన శ్రీరామమూర్తియే యధర్మములకుఁ బాల్పడిన
నిక సితరుల లెక్కింపవలె? హా! కుమారా! తండ్రిలేని
యద్భుతహీనుడ వైతివా? నిన్నైనఁ గాంచి, యారాముడు
జాలి నందకుండెనా?

అంగ—హా! తండ్రి! చిన్నవాట నుండియు ఊణకాలమైన వీరక,
పేమాతశయంబుల నన్నుఁబెంచిన నీ పేమ నేఁ డెట్లు వీడి
పోతివి. జనకా! ఒకమాటు కన్నులఁ దెరిచి నన్ను వీక్షింప
వా? ఏను దటిజేరినంతనే, కౌగిళ్ళను జేర్చి ముద్దుఁగొనెను
వాడవే! అయ్యో! నేఁ డెంతగఁ బిల్చినను బలుకకుంటివేమి?
ఇంక నన్ను 'నాయనా! తనయా! రమ్మో' అని పిల్చువా రెవ్వ
రు? నా యాటపాటలఁ జూచి మురియువా రెవ్వరు? ఈ
పాపాత్మునకు నీయట్టి జనకుడు దక్కునా?

రాము—లక్ష్మణా! ఆతని నిండుక శాంతిపఱుపుము.

లక్ష్మ—అంగదా! సర్వము నెఱింగిన నీ వి ట్లబలలరీతిఁ గుండఁదగునా?
కాల మాసన్నమగునెడ నెవ్వ రడ్డుపడువారలు? ధాతాజ్ఞ
మీఱ నేటికి వశమగును. జీవు లెల్లకాల మీయిల శాస్త్రేణం
బుగ నిలువనోపునా? దినమున కెన్నెన్ని జీవరాసులు పుట్టు

చున్న వెన్నిజేవులు గిట్టుచున్నవి? ఇదియొక వాటకరంగము. భగ
వానుడే దీనికి సూత్రభారుడై నడపుచున్నవాడు.

రాము—సుగ్రీవా! తడవేల? ఈతడు మరణించివాడు. దహనాది
క్రియలకుఁ గడంగుడు

సుగ్రీ—చిత్తము.

రాము—(తారను జూచి) ఓ వస్తా! దూఱుపకుము. నీవతి వాచే
మడిముటచే బుద్ధ్యాలోకము లందఁజనును. నీ యీ పుత్రు
నకు యశావరాజ్యకట్టాభిషేకముఁ జేయించెదను. చింతఁ దక్కి
యుండునా.

సుగ్రీ—కుమారా! జనకునికై పఁచారించిన యాతని యుత్తమపదవుల
కిజ్ఞేనవాడవగుదువు. మిల్లోకివందువ్వఁడగు శ్రీరామచంద్రునిచే
సంహరింపఁబడినందుఁకు మనమోతయు. సంతసింపవలయును.
గామాజ్ఞ ననుసరించి దహనక్రియా లాచరింపఁ బోవుదము
గయ్యు. (రామునకు నాంచి) సుఖాత్మా! సే. వాసఁగుడు.

రాము—నుంచిది పోయిరిండు. (అందఱును నిష్క్రమింతురు)
(తెర పడును.)

రెండవరంగము :—కిష్కింధాపుంసందలి రాజసౌధము.

[సుగ్రీవుఁడు మంత్రులతోఁ గూడిఁగూఁడుచును]

సుగ్రీ—వానునంత! ఎంతదో, వా మూచరించితమి. ఇంత ద పక
శ్రీరామచంద్రుని వృత్తాంతమే మఱచియుంటిమే! వారాగ్రహ
చిత్తులై, వాలివలెనే, నేమను బరలోకమున కరుగఁబలసిన
వాడనే కదా.

హను—ఇదివైన సర్వోరంబునఁ బోయి శరణువేడి, వారి కాయమును
కొని మూలకుఁ దోడ్పడు యుచితివా.

[తెగ్గ]

లక్ష్మణుడు—(కోపముతో) ఓయీ! సుగ్రీవా!

ఉ. నానిని సంహరించెగద / భారముతీరకు రాజ్యలక్ష్మీ నీ
మోలను వాలె రాముడికిబోయెట రాజ్యమొసంగుటలోమదిన్
లీలగ నెంచి తేని నవ / లీలగ నుగ్రియను దాముడెంచిన్
కాలముఁ దీటువేళ నిటు / కామమబ్బుచు నానరేశ్వరా.

అగునగును. నిన్నుచేసెల? రాజ్యమదాంధతయు, స్త్రీకోలత్వముచుదావ
రించిన కాలముం దిట్టి దుర్బుద్ధులు జనించును కాబోలును.
తోలుత నెట్టి వినయవిధేయతలఁ జూపితివో నేను నానికి
వేయిమడుగు లెక్కుడుగ గర్వాంధతను వెలిబుచ్చుచుం
టిని. కానియ్య. శ్రీ గామచుక్కుని విశితబాణముల కెఱయగు
నేకనైన నీ తప్పిదముల గ్రహింపఁ జాలుదువు.

గీ. నిచులకు సౌఖ్యమబ్బిన / నితినూలి
గర్వ మెడఁదాల్తురంతట / కావరమున
పాలువోసియుఁ బెంచిన / వారు తనదు
దృష్టబుద్ధిని మానునే / దోసమనుచు.

ఎవరినెట్లు నవ్వానింపవలెనో, తెలిసి వర్తింపకున్న, నుభకాయు గువ
కార మొనర్పకుండుటయే కాక, తుద కపకారమును గూడ
నాచరింకఁ జాల్చుదురు.

సుగ్రీ—(భీతి నభినయించుచు) అనుకొనినట్లే యైవడి. మానుమంతా !
అదిగో ! లక్ష్మణుడు కోపపూరితుడై నిందించుచు యిటు
వచ్చుచున్నాడు. ఏమి సేయువాడ?

హను—వానరాధిపా! ఎదురేగి కొనివచ్చి క్షమాపణ వేడుటయే
యిందు : రక్షణము.

సుగ్రీ—నమైన వారిచే భారము నడుపుము.

(అని యెరు రేగి లక్ష్మణుని దోడ్కొనివత్తురు.)

లక్ష్మ—సుగ్రీవా! నీకు రాజ్యలక్ష్మీ చేకూరి యెంతకాలంబైనది.

సుగ్రీ—(తలవంచి యూరకుండును)

లక్ష్మ—శ్రీరాముని వాక్యములను వినుము—

చ. వినయముఁజూపి యీకరణి । వీడగ నెల్లున బాసలన్నియున్
తనవిడ శాశ్వతంబయి ॥ దప్పదు రాజ్యము నిక్కమందు నీ
మనమున నెంచియుంటివొకొ ॥ మానక పంపెద నాలిఁజూడగఁ
పనుపుము నీమ నిశ్చయము ॥ వానర శ్రేఖర సత్వరంబుగా.

గర్వాతిశయమే యిందులకు మూలకారణంబైన నీరాజ్యము నీకుఁ
దక్కకుంటయేగాక, జీవములకుఁ గూడ నాశ వదులుకొను
మనియె. ఇందుకుఁ బ్రత్యుత్తరమేమి యొనంగెదవు?

సుగ్రీ—(చేతుల జోడించి) కాలయాపనమైన మాట సత్యమే.

గీ. తనయు తప్పల నైరికదలచకుండ
దండ్రియే శిక్షజేయంగఁగదలచకుండ
దెరువు కలదొక్కొ లక్ష్మణా ॥ భీరునిని
నిలుపనోపునునా యిక ॥ నిరజాతు
జాగ్రహించిన గతియేమి? ॥ యమలచరిత

లక్ష్మ—ఓయీ! ఇప్పటికి రాముఁడు జ్ఞ పిఁ నచ్చెను గాఁబోలును.
కానిమ్ము ఇక నైన రాముదర్శనార్థము బయల్పడలేదనా?

సుగ్రీ—అయ్యో! యీకను బుద్ధి కలుగకుండునా? ఆ సుహృదులైన
దర్శనమే సర్వవిధము శ్రేయోదాయక మగునక, నాతని
కార్యముఁ దక్కువలచ కూరకుండువాడనే. ఇప్పుడే బయలు
దేటుదము నడుపుడు. (అదఱు నిష్క్రమితుడు)

(తెర పడును)

మూడవరంగము.

ఋష్యమూకవర్ణము.

[ప్రవేశము:— రాముడు]

రాము—లక్ష్మణు! దింకను రాక్షసులు కేరుపేతునొకదా. ఆసుగ్గి
పున కీమాటయే జ్ఞప్తిలేకుండెరుగాఁబోలును. ఉన్నను తనకా
ర్యములన్నియు నెఱవేరుటచే సాహాయమాచరింప విష్టపడకుం
డెనో? కష్టకాలమున నన్నియు నశుభములే కలుగుగాని, శుభ
ములొదవునా? మిత్రులే శత్రువులగుదురు. ఒక్కరును మన్నన
నేమునోపకు. ఏనాఁడు వాఁడొక్క నన్నడఁ బాసెనో యంతటి
నోనే, వాభాగ్యభోగ్యము లన్నియు నశించివి. హా! సీతా
సుగుణోపేతా!

గీ. పాపకర్మఁ డీరాముడు / పడఁతి నిన్నుఁ
బరుల కప్పించి యరయక / బదికీ యి డె
ఎఱులనోర్వంగఁ జాలినో / యింతి కడకు
జీవములే బాసియుంటివో / ప్రావసనుచు.

అక్కటా! ఏనెంత దుష్కర్మచనొకదా! కాకున్నఁ బ్రాణసమాను
కాలవగు నిన్నెడఁ బాసినను, వాయాజీవములు మేరుఁ బాయ
లేకున్నవి పాపీ చిరాయుషనునట్లు పాపాత్ములకు జీవితకాల
మభివృద్ధి నొందుచుండునను టిదియేకాఁబోలును. తన్నీ! భుజ
బలాద్విత్తులగు రక్షకుల నెక్కడినో విమమమాత్రమున వధి
యింపఁజాలితి నేగాని, నిన్నుఁ గొంపోయిన దుష్టుని దెలిసి యా
పుమాఁకఁజాలనైతిని.

డి. అక్కట యెట్టులోర్తు దను / జాంతకుఁ డెవ్వఁడొ సీతఁ గొంచు దా
నక్కడకేగియుండెనొక / యింతియుఁ జింతల నట్లు చిక్కనో

ఎక్కడివాన కింకఁ దను ? వేటికి నిక్కము శౌర్యహీనుడకా
వెక్కనమైనభంగి సతి ? వీడినపాపుడ దుర్మదాంధుడకా.

ఓసాధ్వ!

చ. కరుణయొకింతలేక నిను ? కాననసీమల నుంటివీడగా

ఉరుశరశోకవహ్నిబడి ? యొర్పున నెన్నడో కాచువాడనం

చరమరలేక నిల్పితివా ? ? యార్తిని కాయముఁ బాసియుంటివో

తరుణిని గావలేక యిటు ? తధ్యమునిల్చుట శౌర్యహీనుడకా.

అయ్యో! కాల మంతర్వరితముగఁ బోవుచుండెను. పదునాల్గువత్సరము

లీయరణ్యావాసమిట్లు సీతనువిడనాడి దుఃఖించుటకే ప్రాప్తింపె

నుగాఁబోలును నాకేక సంతససౌఖ్యములు రెండును దూక

మయ్యె. ఈతాపాగ్నిచేతనే జీవములఁ బాయుట నిక్కము.

(ఆలోచనా నిమగ్నుడై)

ఆహా! ఏమినావెట్టి! ఈత్రీభువనంబుల నాకెదురై, రణమున గెల్వఁ

జాలువాఁ డెవ్వఁడు. నాప్రాణేశ్వరి, యీలోకంబున నెచ్చట

నున్నను దెలిసికొనలేకుందువా? ఆదుర్మదాంధుని, ఆసీచుని

బట్టి దునుమలేనా?

[లక్ష్మణుఁడు సుగ్రీవుఁ డాది వానరులు ప్రవేశింతురు.]

సుగ్రీ—రామునిఁగాంచి)

(12 వ అనుబంధము.)

గీ. మూడులోకంబులకుజూడ ? మూలమీపు

భిక్తులను జేరి దయఁజూచు ? ప్రభువువీపు

ఆర్తజనరక్షకుండవు ? యమలచరిత

శరణు సైరించు శ్రీరామ ? శరణు శరణు.

మహాత్మా! శ్రీరామచంద్రా!

ఉ. కాచినవాడవీపు నను ? కాయము బాయగ నున్న వేళ నే
దాచినదాగునొక్కొక్క మది ? తాల్చినహించితి వింతకాలము
కాచిన గావకున్న నిక్క ? గానగజాలుదె వేటుదిక్కు నే
సీచుడనంచు నెంచితివా ? నేరములెంచకు నీరజేక్షణ.

రాము—సుగ్రీవా! లక్ష్మణుడు వచ్చునందాక, మావిషయమే పెడచె-
వినిబెల్లితివి కాబోలును. గతించినదానికై యోచింపనేల ?
ఇకనైన సీతాస్వపణార్థము, శక్తిసామర్థ్యంబుల నలరారు
వానరుల నలైనలకుఁ బనుపుము.

సుగ్రీ—ఆర్యా ! ఇదివఱకే నియమించియుంటిని. ఈ హనుమంతుడు
ను, లంకాదుఁడాది యీవానరులును మిగిలియున్నవారలు. వీరిని
దక్షిణదిశకుఁ బంపనుద్దేశించితిని. ఈ హనుమంతుడు ముల్లో
కంబుల నెచ్చటనున్నను—

గీ. జానకీదేవి వీక్షించి ? బాడ లరసి

వచ్చునంతటి ఘనుడగు ? పంకజాక్ష

కార్యసాఫల్య మీతఁడే ? కనును యనఘ

తప్పదింతయు నిక్కము ? ధాత్రీబలుడు.

రాము—మంచిది.

హను—(చేతులజోడించి) తండ్రీ ! రామచంద్రా ! నాయదృష్టవశో
మున సీతామహాదేవిని గాంచిన. నేను రామదూతనని యెల్లు
నమ్మికపుట్టసేతును?

గీ. కపటమంచును నెంచునో ? కారత నన్ను

నమ్మక బాలకయుండునో ? న్యాయమనుచు

నట్లు బోధించువాడను ? ? యింతి కనఘ

యానవాలు నెనంగుము ? యమలచరిత.

రాము—అయిన దీనిఁ గొనిపోమ్ము.

(అని యుంగరమును దీసి యొసంగును.)

హను—(పుచ్చుకొని) మహాపాదము !

గీ. అనఘ శ్రీరామచంద్రుని ? యాజ్ఞగొనియుఁ

బోవుచున్నాడ సీతను ? బోల్చి నిపుడె

భాగ్య మెఱులుండెనో కన ? భారమగును

రామచంద్రునికరుణచే ? రాముఁ గాంతు.

(అని రామునకు నమస్కరించును.)

రాము—శుభమగుఁ గాక! పోయిరమ్ము. నెలదినముల గడువునుమా

త్రము మఱవకుండుము. (అంగదుఁడాది వానరులతో హనుమం

తుఁడు రామనామస్మరణఁ జేయుచు నిష్క్రమించును)

(తెర పడును.)

నాల్గవరంగము:—నమద్రాపాంగము.

[ప్రవేశము:—హనుమంతుఁడు, జాంబవంతుఁడు, అంగదుఁ

డాదివానరులు.]

హను—అంగడాది వ్రాముఖులారా! గడువుదినంబులు కూడ గతించు

చున్నవి. ఇంతవఱకును సీతాదేవిజాడ లొచుకయుఁ దెలియఁ

జాల మైతిని తిరుగ నేమోముతో శ్రీరామచంద్రుని జేరఁ

జాలుదుము? అరాముఁడు మనలఁగాంచి, సీత యెచ్చట నుండె

నని యడిగిన నేమని ప్రత్యుత్తర మిచ్చువారము ?

జాంబ—అంజనేయ! అగును. సత్యమే. తిరుగవలసిన చోట్లన్నియును

దిరిగితిమి. ఎట్టి పడరానియిక్కట్లు బడుచున్నను లెక్కించితి

మా! ఇళ జరుగవలసిన విధాన మెద్దియో నీవే తెల్పుము

అంగ—హనుమంతా! మే మందఱమును నీ యభీష్టము ననుసరించియే
వర్తించువారము.

హను—గీ. సీతఁ గనుఁగొనఁజాలక ? చేరి రాము

మోముఁ దిలకింప నెట్లగు ? మూలమరయ

జీవములఁ బాయు టొప్పుగు ? బోవఁజాల

రామనామంబుఁ దలఁచుచు ? బాములేల?

అంగ—అంజనీసుతా! మేమును నిన్ననుసరించుటయే కర్తవ్యము.

(ఒకపక్క సంచారి పడియుండి)

సంచా—వీర లెవ్వరో! శ్రీరాముఁడు, సీత అనుచున్నారు. సీతాస్వేష
కార్థ మరుదెంచిన రామదూతలు కారుకదా! అట్లేయైనచో నా
భాగ్యమేమి ననచ్చును ఇచ్చోట నేయుండి వీరివృత్తాంతమంతయు
వరిసెదనుగాక!

అంగ—హనుమంతా! ఆ శ్రీరాముని వృత్తాంతము నొక్కమాట
పూర్తిగ విశేషింపుము. పిదప నీసముద్రమునఁబడి జీవములఁ బా
యిదము. అవసానకాలమున మన కంతకన్న మోక్షదాయక
మగున దింకేమికలదు?

జాంబ—అంజనేయా! అట్లొనర్చుము.

హను—గీ. దశరథుండవ మెప్పెడు ? ధరణిపాలుఁ

డుండె పుత్రులులేక నా ? యుద్వివాధుఁ

డెన్ని యోపూజ్యులొనరింప ? నెన్నఁ గడకు

సుతులునల్పురు పుట్టిరి ? యతని కంతి.

అందు మొదటివాఁ డీరామచంద్రుఁడే—ఆ శ్రీమహావిష్ణువే—

సీ. తలఁచి భూభారంబుఁ ? దప్పింపఁగా నిట్లు

అవతరించెను రాముఁ ? డనగ భువిని

చిన్న వాటనె తాను ? చేరియు నడవుల
 దుష్టరక్కసులను ? మనిమె నతఁడు
 పాపాణమైయున్న ? పడఁతి వానినిజేసి
 గౌరము కర్పించె ? కరుణఁజూపి
 జనకునిటికిఁ దాను ? చనుదెంచి విఁటిని
 విఁటిని భూజాలను ? పెద్దయ్యాడె

గీ. తండ్రివంపున వనమునకుఁ ? దరలె నిట్లు
 సీత, లక్ష్మణుఁ గూడియుఁ ? జెప్పవశమె
 అతినిమహిమంబు వాలిని ? వారమునర్యై ;
 ఇదియె శ్రీరాము చరితంబు ? నెన్నతరమె ?

సం—మహాత్ములారా! మీవలన శ్రీరామునికడనువిరి, శాపమునుండి
 తొలఁగి యెప్పటివలె తెక్కలనుగల్గి సుఖమందినాను. వానామ
 ము సంపాదించుదురు. సీతామహాదేవిని రావణుఁడు కొంపోపు
 టను గనులారఁ గాంచియు, శక్తిచాలక యూరకున్నాను. ఇప్పు
 డాపె లంక కుందేయున్నది. ఏను జటాయువునకు సోదరుడను,
 ముదుసలిసగుటచే లంకకుఁ బోఁజాలను.

హను—పక్షిందా! సీతావృత్తాంతముఁ దెలిపి మాప్రాణములఁగాది
 నందఱకు మేమెంతయు నీకుఁ గృతజ్ఞులము.

అంగ—ఇందుఁ గొన్ని శుభశూచకములే కనవచ్చుచున్నవి. కాని, శత
 యోజనంబులు పరిమితిగల యాయుంబుధిదాఁటి, లంకను జేరు
 వారెవరు?

(అందఱు నిశ్చేష్టులై నిలువఁబడుదురు.)

జాంబ—ఏ నన్ని యోమాటులు సునాయాసముగఁ బోయియుంటిని కాని
 యిప్పుడు ముదుసలిసగుటచే నేను పదియోజనంబులకంటె
 నెక్కుడు లఘింపజాలను. అంజనీసుతా! హనుమంతా! నీశక్తిని

నీవేలుంగవు. నీవు బాల్యముందు రవిని జేరి విద్య నభ్యసించిన
మహానుభావుడవు. నీవు తలంచిన యిట్టి శతయోజనములు పె
క్కింటిని దాటగలుగువు. ఆత్మిరాముడు నీకీ క్తి సామర్థ్యంబుల
నెఱింగియే, ముద్రిక వాసవాలుగ నీకొసంగెను. నీవు తక్కు
నితరులాలంగను జొచ్చుటయు, సీతజాడ లఱపినచ్చుటయూగల్గి.
ఇందులకు నీవే సమర్థుడవు. నీవు తిరిగి వచ్చుచందాక మేమిడే
కాచియుండెదము.

అంగ—హనుమంతా! ఇంకను గాలయాచనమే? సత్సరంబుగ బయలు
దేటుము.

హను—అయిన నీకే సందియమెంగలకు? ఆత్మిరామచంద్రుని కరు
ణయే యున్నతటి సర్వార్థసిద్ధిని బహుకుందువా? పోయి
వచ్చెదను.

అందఱు—శుభమగుగాక.

(రామస్మరణజేయుచు హనుమంతుడు. నిష్క్రమించును.)

(తెరవడును.)

శ్రీకృష్ణ పరబ్రహ్మణే నమః.

లంకా దహనము

అను

విభీషణ పట్టాభిషేకము.

చతుర్థాంశము.

లంకాపురవీధి.

[ప్రవేశము:—హనుమంతుడు]

హను—అయ్యో! ఈలంకాపురమంతయు నిల్లెల్లు వెదకుచుఁ జాటివచ్చితి
కాని వాసాపమేరుయో—

సీతను గాంచనైతి నిరంజన ! జేమునదేమియొ నోనదక్కటా
పాతకమంచు నొచకను ! భామను రక్షింపు లేమిచేసిరో
భీతిలి రాముఁ జేరనని ! వీడెను జీవము లార్తి సొక్కుచున్
హా! తరుణి లలామవడి ! వారయఁజాలుదు నంచు నందితిన్.

కటకటా! ఇంకేమిసేయుదును?

సీ. శ్రీరామచంద్రుండు ! సీతయేమన ననఁ

బ్రత్యుత్తరంబేమి ! పల్కువాడ?

ముదిగఁ బ్రేమతో ! ముదితి గైకొననేమొ

తెల్పుమనగ నేమి ! తెల్పువాడ?

సుగ్రీవుఁ డరుదెంచి ! సుదతి యొందుడెన్

చెప్పమనగ నేమి ! చెప్పవాడ

సామితి నమ్మజూది ? సాధ్యకై గుళలంబె

మడుపుమా యన నేమి ? మడుపువాడ?

గీ. కడకు సంతసమంతయు ? గడచిపోయె

జానకీదేవి గాంచక ? స్వామిరామ

చందుగ్రీవదన మేరితి ? సాహసించి

చూడఁజాలుదు నేనింక ? సాబగుదక్కి.

హా! పతివ్రతాతిలకమా! సీతా! ఎందైన జీవములతో నుంటివో, లేక
యీదుష్టరక్కసుడు రావణుఁ డాడుకుల్కులకునోడి, విగత
జీవివైతివోకదాలి! నీ తేమనమాచారములరసి, నీవృత్తా
ల మాశ్రీరామున కెఱిగించి, నందిసింహజేసెడు మహాభాగ్య
మొదవునని యెంచియుంటినేకాని, యిట్లు నిర్భకుఁడ నగుదునని
తలపోయలేదు కదా. జనని! నిమిబాళు సాస్వితులెల్లుల కిట్టి
పాట్లు జనింప లోకము లెల్లు భస్మీభూతములు కాకుండు నిలు
వఁజాలెనో? ఆదళింపని శిరము లొక్కమాయగ నీతాపాన్నిచే
నేల దహింపఁబడకుండెనో? లక్కటా! ఇక నేనిండు సీతానుహా,
దేవిని, ఆదిలక్ష్మిని గాంచఁజాలనా? ఎప్పటిమలకోర్చి తుద
కిందుజేరినను, నదియు విష్ఫలంబయ్యెనే, ఇకఁగర్తవ్యమేమి?
(ఆలోచన నభినయించి) ఆలోచన కేమున్నది? ఏంపడు సీత
జాడలరయ, రాముని జేరఁబోతివా! నీళ్లు గామీ యానానాను
భావుఁడు మేళుబాములు నిశ్చయము. వానివెను వెంటనే లక్ష్మ
ణుఁడును మృతినొందును. అదంతయుఁగాంచి సుగ్రీవాదులు
జీవకులవీడుదురు. రామలక్ష్మణుల వృత్తాంతము తెలిసినతోడ
నే భరతుఁడాది శ్రీరాముని బంధుమిత్రాదులందఱును విగత
చేరిలగుదురు. వారందఱి మృతికిని గారణభూతుండ నేనే యగు
దును. అట్టిమహాపాతకమున కొడంబడుటకన్న నేనించే ముందుగ

ననువుల మీరు టుదితము. హా ! విభాతా ! ఎంతనుప్పుడు ఘటిల్ల జేసితివి? వాళ క్తి నానుర్థము లన్నియు నుద కీరితిని బ్రాణ త్యాగమునకుఁ గారణభూతములయ్యెవా? రామునియెడ వాకుఁ గలభక్తిమంతయుఁ దుద కిట్టివార్తను దెల్పుటకు వినియోగించెవా? ఏనివృత్తి జేరితిని బ్రాణములఁ ద్యజించువాడ? (అని నలువంకలఁజూచి) అదిగో! ఏదియో యుచ్యానవనమువలె దోచుచున్నది. అందునఁగూడఁ దలకించి, పిమ్మటఁ జేయవలసిన పనులఁ బూర్తిచేసెదను.

(అని నిష్క్రమించును.)

(తెరపడును.)

రెండవరంగము.

అశోకవనము.

[చుట్టును రాక్షసస్త్రిలు కావలియుండ సీత యొకవృక్షచ్ఛాయను గూర్చుండి యుండును]

13 అనుబంధము.

సీత—(దుఃఖముతో) హా! రామా! రామా! ఇంక వాకిందుండి ముక్తియేలేదా? నీనుభాగవిదమును దినుగ నీకన్నులఁ జూచుభాగ్యము నెఱిచెదా? అయ్యో! వాఢా! అది నిక్కమును సారణము కాదు. రాక్షసమాయయని నీవెన్నివిధముల బోధించినను వినక, తత్కలమీవాఁడనుభవించుచుంటివి. ప్రాణేశ్వరా! తుణకాలమైన మీమధుమీమును దిలకించక యుండజాలక పోవుటచేఁగదా, వలదన్నను వసములకు వెంటనంటివచ్చితిని ఏనెలతి పాపాత్మురాల నగుటచేఁచినో యట్టిభాగ్యముగూడ నశించును.

చెను. కటకటా! యెట్లుగోర్తును? నాయీదుఃఖమున కంతమెన్నఁ
టికైన కలువా? ఈనష్టాత్ముఁ డెన్నటికైన మరణించువా?
లక్ష్మణా! నీహక్కులయందలి యర్థ మొకింతయుఁ దెలియక,
యెట్టిగుర్భావలాడి నీమనమును నొవ్వఁజేసితిని? నన్నార్దు
దూషించిన ఫలితమే యిదియని యిప్పటికే దెలిసికొంటిని.
రామా! కరుణాపారీనా !

ఉ. ఏవిధి రావణాధముని / నెన్నఁడుబట్టి వధించువాడవో
ఏవిధి దుఃఖమార్పగను / నెంచియు నీవిధి జాగుఁ జేసితి
బోవగఁదల్చుకున్న నిజఁ / బోచెను వారెవరయ్యవాధ యా
పావనమూర్తి భక్తజన / పార్థన లెందును రిత్తవోవునే.

నాథా !

గీ జాలమున కోర్వీ నిజ దను / జాంతకు ఖలు
రావణునిబట్టి దునిమియు / రామ నన్నఁ
జేరఁదీయవె కరుణయే / తీరెనేమొ ?
బ్రగుకుదాసను నినుజూచు / భాగ్యమున్న.

అయ్యో! ఇంకను నీమరదృష్టవంతురాలు శ్రీ రాముని జూడఁజాలువా?
అట్టిభాగ్యమేయున్న నిట్టియిష్టైలు సంభవించును ?

[ప్రవేశము:—రావణుడు]

రావ—

ఉ. కాంతరొ రామరామ యని / కాలము బుచ్చుట కేమియయ్యె నీ
కాంతుఁడె యాతఁడైన నిను / గానలపాలును జేసి పోవునే
యింతియెకాక సౌఖ్యముట / నేవిధి కల్గును సాధసీమలకొ
వంతలటంచు బల్కుచువు / భామరొ సుతనమంద కీయెక.

తస్మి !

గీ. రస్మి పాదములందుండి / రమణి నన్ను
సంతసాంబుధి చేల్చిచి / సౌఖ్యపడక
మాననాధము నొక్కని / మనసునందు
నిల్చి చింతలజిక్కుట / నీతియును?

ఆ రామునిఁజేకట్టి యింతదనుక నీవెట్టిసంతససౌఖ్యము లనుభవించి
హో తేలిసియు నిల్లుకుంద నేల? నానోడఁగూడియున్న, నీకు
వలయు వస్తువాహనములెల్లఁ గోరుటయె తడవుగఁ దెచ్చి
యప్పింతును. చీరసంతనే చేతులమోడ్చి యూడిగము లొనర్చు
దాసదాసీజన మందఁకలరు. వసించుటకా లెక్కకు మిక్కు
టంబగు బంగరు మేడలున్నవి, ఇట్టిసౌఖ్యము లెడఁగాని ఘోర
వ్యుగ నివాసంబగు కాననసీమల వసింపనేల? ఇంతయేల? నా
కట్టపుడేవియగు మందోదరిచేతనే నీకుఁ బరిచర్యల సేయిం
తును.

చ. అనయము నిన్నుపీడ నెపు / డాదర మొప్పుగ నేవఁ జేసి నా
వినయముఁ జూపెడింక సతి / వేగమెకావలె నీకృపారసం
బున నను ముంపఁజేయు మతి / మూర్ఖతనెల్లున యోర్వఁజాలుడే
వనములసంచరించు వెత / వారిజనేత్రీకి భామకేటికిన్!

గతించినవానిని గూర్చి, విచారింపక, యింకను నట్టియిదుము లందుటకే
యత్నించుచుంటివా? నినుఁబోలు మూర్ఖు లీజగమున వేటొక్క
రుండరు. ఇంక నైన వానినుండి నీమనమును దొలగించుకొనుము.
రమ్మ నాయండఁజేరుము. సౌఖ్యమందుము. సరుఁడేల? సుఖం
పఁజేయుటెల?

సీత—(తనలో) ఊరకున్నకొలఁదిని యీదురాత్ముని దుర్భాష లతిశ
యించుచున్నవే. కటకటా! ఎట్టిదుర్దశ పొందెను (ప్రకాశ
ముగా) ఓరీ: మూర్ఖా! నీపూజలన్నియు నేఁ డేమంటున్నవి.

శ్రీరాముడనై యిట్లువ్వాడునికై వడి చరించుట చగునా? ఆ శ్రీరాముడు సామాన్యమానవుడని యెంచుచుంటివి కాబోలును. ఎందఱెందరి దుష్టులఁ బరిమాల్చెనో వినలేదా? ఆతఁడేమియు సేయఁజాలని యబలుడనియే నీకుఁజన్మియ్యవచ్చును, చోరునిధంగి, రామలక్ష్మణులు దఱిలేనివేళ నన్నేలకొనివచ్చితివి. ఇంతియేకాక, అంతదూరము పోనేల?

గీ. పరవనితల సాంగత్యంబు / పాపమంచు

నఱుగ వే యిట్లువంచించ / నెట్లుతోచే

ఎందఱెందఱు మడిసిరి / యింతులనుచు

మూర్ఖతనుక్రింది తలవవే / మూఢచిత్త.

రావ—ఓహో! నాకు నీతులఁగఱపుచుంటివా? ఆ రాముని నామమునుడిచి పగిల్చుములఁ బల్కినంతనే భీతిలువాడనని యెంచుచుంటివి కాబోలును. ఈ మల్లోకంబుల నాకెదురగువారే లేరు. ఇక నుక మానవమాత్మనిచే నే మడియువాడనే. ఇంతియేకాక, శతయోజనంబుల నిడివిగల యీవారిధిదాటి వచ్చినకదా రాముడు సమరమునకు గడంగుట.

చ. రమణిరొ యేటిచింత లిక / రాముడగానుగ పత్ని వీడగన్
సమమెవరెందఁ జూచినను / సాధ్యముకాదుగ నన్ను గెల్వగా
యమరులె వచ్చి మొక్కుదురు / యారయనింకను రాముడేడనో
సమరముఁ జేయుటేడ యిది / సత్యముకాంతరొ లెమ్ము రమ్మికోన్.

సీత—అధమాధమా!

ఉ. పుట్టితి బ్రహ్మవంశమని / బాంగెదవేటికి నీచకృత్యముల్
పుట్టినదోప నీవుకద / పుణ్యముపాపము దుర్మదాంధ నీ
కట్టునువీడి రాము వడ / కడములఁ స్మరించివేడినన్
ఎట్టియనన్మఁడైన నీవు / నీర్వైన బూదక కాదు నానాడే.

నీమరూర్తుల నికనైన గట్టిపెట్టుము. దుష్టాత్మా నిన్ను నిమిషమాత్రే
మున శాపదగ్ధునిగ నొనర్చుటకే నేచాలుదు. కాని, శ్రీరా
ముడే వచ్చి నిన్ను సంహరించి పౌరుషమును నిబ్బుకొనునని
యూరకున్నదానను.

హను—(దాపుననే యొకవృక్షముపైఁ గూర్చుండి)

(14 వ అనుబంధము.)

అయ్యయో ! మఱ్ఱోకనాధుండగు శ్రీరామమూర్తికి ధర్మవత్నియై,
పతివ్రతాతిలకమని ప్రశస్తిపడసిన నీకాంతాలలామకెట్టి దురవస్థ
ప్రాప్తించినది. రామాజ్ఞ లేకపోయెనుగాని, యీ దుర్మదాం
ధుని, యీ నీచవీరర్తనుని, కామాంధకారుని నిమేషకాలమున
పాతమొనర్చియుంచా.

రావ—సీతా! నీవెంత దూషించినను, నవి నీయుదుండెను ప్రేమాతి
రేకంబున భూషణములగుచున్నవి. ఇక రామునివలన మరణ
మందునా? రాముని సామర్థ్యము నే నెఱుంగనివాడను గాను.
ఆ మానవాధముని జేరి నేను శరణుజొచ్చువాడనా? ఆతఁడు
నన్ను నైరంది కాచునా? ఆహాహా! ఏమి నీపల్కులు?

సీత—ఓరీ! రాక్షసాధనూ! “వివాశకాలే విపరీతిబుద్ధిః” అను వాక్య
మసత్యమూ! నీ కవసానకాలము ప్రాప్తించినది. ఇట్టివేళ
బుద్ధులఁ గఱపినను నిష్ప్రయోజనమే.

రావ—(కోపముతో) సామముగ వేడుచున్నకొలఁదిని దూషణ లతిశ
యించుచున్నవి ని న్నిత్యముననే వధించెదను. ఎవ్వరడ్డుకొందు
రో చూచెదను (అని ఖడ్గమునుబూని వధింపబోవును) (మరల
వెనుకకు తగ్గి) సీతా! నీకు రెండుమానములు గడువొసంగి
తిని సరిగ నాలోచించుకొనుము. జరుగవలసిన వన్నియు జర
గెను. విను. ఇదిగో నీకు సుప్రయోజనము మీ రానుసాగిన

లారా! మీరెట్లు న నీమె నొడంబడఁ జేయుదు. ఎంతకునువిన
కున్న నప్పుడే తగిన ప్రాయశ్చిత్తము కాగలదు.

(అని నిష్క్రమించును.)

హను—ఈదుర్మార్గుడు వదలివాడు. పోవుచునా? (ఆలోచించి)
ఈ రాక్షసస్త్రీలును వదలుదురేమో, కొంతసే పరసి మఱి
యుఁ బోయెదనుగాక.

సీత—హా! రామచంద్రా! ఇంకేమి తెలుపు? ఈ దురాత్ముని పల్కు-
లకుఁ జెనియ్యఁజేవములతో నెట్లు భరించుదాన? నాధా! నీ
వెన్నెట్రికైన దిగు విందుజేరి యీ రావణుని దునుచూడి
నన్ను జెలఁచు విడిపించెదవా? లేక నేనిచ్చటనే యసురల
వీడుటకు నోచుకొంటివా? అయ్యో! నీమృదుమధురాలాపము
లీచెవి నెఱ నెన్నఁడుసోకి యీ దుఃఖార్తిని వీడఁజేయునోకదా?

గీ. కోవమూరియు నీడిగో / కోమలాంగ

కాక వెదకఁదొడంగిలో / కరుణహృదయ

ఎటులభరియితు నియార్తి / నొతదనుక

సైవఁజాలుదు జీవము / సానుభూతి.

రా-స్త్రీ—ఓసీ! ఎందుల కీరీతి సతతముఁ గన్నుల నీరు పెట్టెదవు?
లక్ష్మీ రామన్న వేళ మోకాలొడ్డువారుందురా? రావణుడన
సామాన్యుడని యెంచుచుంటివికాబోలును. ఆ రాక్షసేం
ద్రుడు తలచిన యిట్టి రాములను వదిమిందినైన యాపుమావ
గలదు. ఇతఁడైన బుద్ధితెచ్చకొనుము. రావణునిజేరి సుఖం
చుము. రాముడు రాముడంచు యూరక యేల వాపోయెదవు?

రా-స్త్రీ—సీతా! చూడు మిప్పుడే నిన్ను మింగివైచెదను.

(అని మీదికుఱుకఁబోవును.)

సీత—(భీతినొందును)

[ప్రవేశము:—తీర్జట.]

తీర్జ—రాక్షసాంగసలారా! మీ కేల యాయా ర్భటము? ఇట్లురండు.
ఇప్పుడే నేమొక కలఁ గలియుంటిని.

రా-స్త్రీలు—ఏమేమీ! కలయా! భయమా! చెప్పుచెప్పు.

తీర్జ—ఈ సీతాదేవి భర్తయగు శ్రీరామచంద్రుఁడు నానకుల సాహాయమున నారధి దాటి, లంకను కేరి, పుత్రమిత్రుల శత్రుదూల్యో రాజుని నాశనముగావించెను. అయ్యో! భీతి జపించుచున్నది. ఇట్లు జరుగుట నిక్కము, మీ నీ పతివ్రతాభిమతిని శక్తియున్న నోరాత్ముడు. కఠిననాశ్యముల బలుకనుడు.

రా-స్త్రీ—చెలుగార! మరలవత్తము రండు. ఇంతలో నీమె యెంటిమెయి నాలోచించుకొనును. (అని తీర్జటతక్కు తక్కినస్త్రీలు పోవుదురు)

తీర్జ—అమ్మా! సీతాదేవి! ఊరడిల్లుము. నీవతి తప్పక కొలఁదికాల మాన నిచ్చుటకుఁజేసి, యీ దుష్టర్కముల నెల్ల వధించి, నిన్ను గొంపోగలడు. నామాటల నమ్ముము. సత్యము.

సీత—చెలీ! అట్టిభాగ్య మొదవువా? నీవే నాకిగు దిక్కు. నీవల్కులే నే జీవింప నాధారభూతములు.

తీర్జ—రెల్లీ! ఇప్పుడే వచ్చెదను. చింతదక్కియుండుము.

(అని నిష్క్రమించును.)

హను—ఈసాధ్యో మాటలాడుట కిదియే యదను. ఎట్లువలుకరించువాడ. ఏ నటకేసి రామదూతనన్న విశ్వసించునో? విశ్వసింపదో కదా. (అలోచన నభినయించి) శ్రీరామచరిత్రను ముందుగ వినిపించెదను.

సీ. దశరథపుత్రుడై / ధరణి నవతరించి
 చిటుతప్రాయమునాడె / చేరె నటవి
 దుష్టరక్కసులను / దునుమాడి శాశికు
 యాగంబుకాచినా / డంత జాతి
 వాతిగఁజేసియు / సీతను బెండ్లాడ
 హరునిల్లు నవలీల / విటేదివాఁడు
 తండ్రి యాజ్ఞనుగొని / తలలివనంబుల
 జానకీ గోగ్ధ్రయు / చనియుచిదవ

గీ. వానరాధిపు సుగ్రీవు / వరుసజేరి
 వాలిగూల్చిన శ్రీరాము / వార్తఁదెలుప
 నేగుదెంచితి నమ్మరో / యింగుఁజేర
 రాము మహిమంబు వర్ణింప / రామ! వశమె.

సీత—(నలువంకలఁ దిలకించి) అహ! ఎవ్వ రిగు రామచరిత్రమును
 బ్రతనసేయువారెలు. (హనుమంతునిఁ గాంచి) ఈ వానరుఁ
 డెవ్వఁడు? మరల నెఱుఁగో రక్కసుఁడు నన్ను వదింప నీరీతి
 వానరరూపమును దాల్చి వచ్చియుండనోవు. హా! శ్రీరామ
 చందా! శ్రీరామచందా!

సీ. ఏనాఁడు నినుఁజేరి / యిందిరారమగా నీ
 మద్దుమోమునుగాంచి / మురియనగు నె
 ఏనాఁడు నినుగని / యింపారుపల్కుల
 పీనులవిందుగ / విసగవగు నె
 ఏనాఁడు పీక్షించి / యినకులేశ ముదయా
 రంగ నిను భజియుంప / నగు నె వాకు
 ఏనాఁడు నీపాద / మెలమి నేభక్తితో
 సేవింపు భాగ్యముగ / జేరనగు నె

గీ. ఇన్ని సౌఖ్యంబు లెప్పుడైన / సన్నతాంగ
గాంచగల్గుచునో లేదో / కమలనయన
పాపఫల మీరీతిని / బరగజేసె
కటకటా యెట్టులోర్తును / కాంతబాసి.

(హనుమంతుడు వృక్షమును దిగి డాయజని నమస్కరించి)

15 వ అనుబంధము.

హను—జననీ! సీతాదేవీ!

గీ. సందియంబేల మది నిట్లు / సచ్చరితుఁ
డైన శ్రీరామబంటు నే / నమ్మునమ్ము
రాముపంపున వచ్చితి / రమణి నిజము
వసుధ హనుమంతు డనగను / వరలువాడ.

సీత—(తలయెత్తి చూచి) హా! నాథా! ఈ రాక్షసమాయలఁ దాటి
యెట్లు బయల్పడుదాన ?

హను—తల్లీ! ఇంకను శంక లేల? ఏమ రక్కసుడనుగాను. నిజమైన
రామధక్తుడను. శ్రీరామునివలన నే నీజాడ లరయుటకుఁ బా
పబడితిని.

సీత—(సంశయకులాత్మయయ్య) శ్రీరామునకుఁ గుశలమే కదా.
లక్ష్మణుఁడు డేమమున నలరారుచున్నవాడె ?

హను—ఇరువురకును డేమమే. ఇదిగో! ఇట్లు నీవు నమ్మకపోవచ్చు
ననియెను సందేహముతోడ నీ ముదిరక నొసంగుమని నా
కొసంగె. (అని ముదిరకనిచ్చుచు.)

సీత—(పుచ్చుకొని కండ్లనద్దుకొని) ఓ ఉంగరమా!

ఉ. ఎన్నిదిసంబులాయె నిను / నేగని కన్నుల కానదీట నా
కన్నను నీవెయ్యెక్కుడగు / కాంతునిబాసి తపించుచున్న నీ

కెన్నెవిధంబులగా బలికి ? యీవలవంతను మాన్పజేయగా

గగ్గన్నన వచ్చి తుంగరమ / కాతుకమయ్యెను నిన్ను గాంచగా.

హనుమంతా! నానాధుని క్షేమసమాచారమును చెల్పి నాజీవముల
గాచి పుణ్యము గట్టుకొంటివి. నీ ఋణ మెట్లు తీర్చుకొనగల్గుదు
ను. నానాధుడు నన్నగయుట కేమి యత్నములుకావించుచుం
డెను? లేక విసుగుజనించి యూరకుండెవా? మఱది లక్ష్మణుఁ
డు తన్ను దుర్భాషలాడినందుకు నన్నెంతగ నిందించుచుండెనో
కదా. నిష్కారణముగ నా మహానుభావుని దూషించినందుల
కే నా కిట్టి యకారణయిడుమలు పొందెడివి కుందుచుంటిని.

హను—మాతా! ఆ రామలక్ష్మణులు నిన్నువీడిన దాదిగ నిద్రాహార
ములు విసర్జించి, యున్నామలకైవడి చరించుచున్నాడు.
కొన్నాళ్ళకు వానరాధిపతియగు సుగ్రీవునితో సఖ్యమొనర్చి
వారిని గూర్చి, యాతనికిఁ గిష్కింధాపురమును బట్టముగట్టి
నారు. వారియనుమతి ననుసరించి సుగ్రీవుఁడు వానరుల నల్లిశ
లకుఁ బువ, నా పుణ్యవశమున నే నిందుఁజేరి మిమ్ములఁ
గంటిని. జననీ! ఆ రామచంద్రుఁడు వానరబలమును గూడి,
కొలదికాలముననే నిన్ను జెఱ విడిపింపఁగలఁడు. తల్లీ ! అంత
యేల? నెలవగునడ నేనే క్షణకాలమున నిన్నాత్మిరామ
చంద్రుని కడకుఁ జేర్పఁగలను.

సీత—(ఆశ్చర్య చకితయై) అంజనీసుతా! నీ రూపమును జూడఁ జిన్న
దిగ నున్నది. నీవెట్లు నన్ను గాంపొయెదవో తెలియఁజాల
కున్నాను.

హను—నీకట్టిసందియమేల? నా నిజరూపమును జూపెదఁ గాంచుము.
అప్పుడైన నమ్మక జనించును.

(16 వ అనుబంధము.)

(అని నిజరూపమును చాల్చును.)

సీత—(భీతి నభినయించుచు) హనుమంతా! శ్రీరామభద్రాక్షేసరా!
నీ శక్తి యపారము. భీతిజనించుచున్నది. ఇక చాలించుము.
(హనుమంతుడు యెప్పటిరూపమున నిల్చును.)

సీత—అంజనేయా! నీవే నన్ను గొంపోవ నుద్ధరించు. కాని, యట్లు
న త్త్రిరామునకు శక్తిలేక, రావణునివలెనే చోరునిధంగి
గొనిపోయెనని నాధునకు నిందకలుగును. కాన, యందులకు
బాల్పడజాలను. నీ వేగ, యీ రామచంద్రునితో నావాక్య
ములుగా నిట్లు నడుపుము. “ప్రాణేశ్వరా! మిమ్ముల బాసిన
దాడిగ నే బొంగు యిక్కట్టిభీతిను జెలవజాలను. ఈ
దష్టరక్కసుని, యీ దశకంఠ నెత్తుడు దునిమి నన్ను జేర
దీతువో కదా నాథా! రావణుడు రెండునెలలు గడుపుచి
పోయెను. ఇక నీ మోమును దిలకించక నిలువనోపను.”

హను—అమ్మా! అట్లే చెప్పి కొనివచ్చెదను. ఇక జిరిగి దక్కియుం
డుము. నెల వొసంగుము.

సీత—లక్ష్మణునితోఁగ్రోధ ముడిగి నా తప్పులను సై రించి, నన్ను విడి
పించ యత్నించుటకు వేడితినని చెప్పుము. పోయిరమ్మా ఈ
శిరోమణిని నా నాథున కానవాలుగఁ జూపుము.

హను—జననీ! నాదొకప్రార్థన. ఈ వనమునఁగల ఫలములఁ గొన్ని
టిని దిని పోయెదను.

సీత—అయ్యో! ఈ రక్కసు లూరకుందురా?

హను—తల్లీ! నీ నెలవగునెడ వారిని నేనే కాచికొందును.

సీత—త్వరపడకుము. వలయుఫలములఁ గొనుము.

(హనుమంతుడు నిష్క్రమించును.)

(తెర పడును.)

మూడవరంగము:—రావణుని కొలువుకూటము.

[ప్ర]వేశము:— రావణుడు, విభీషణుడు, హనుమంతుడు,

ఇంద్రజిత్తు, ప్రహస్తుడు, యితర రాక్షసులు]

రావ—(ఇంద్రజిత్తుని గాంచి) ఈ వానరాధముడే కదా! యశోక
వనమెల్ల ధ్వంశమొనర్చి, యనేకమంది రక్కసులను బలి
మార్చినది.

ఇంద్ర—అగునీతడే.

రావ—ప్రహస్తా! వాని నిజవృత్తాంత మేమియో కనుగొనుము.

హను—ఓరీ! రావణా! ఏ నెవ్వడనో తెల్పెదను వినుము. తొల్లి నినుఁ
జెఱవటిన—

సీ. కార్తవీర్యార్జును / గడతేర్చి యున్నట్టి

పంశురాముని భంగ / పఱచినాడు

వాలముచే నిను / వారధులను ముంచి

య్యాడ్చితెచ్చిన వాలి / నీడ్చినాడు

జానకికై నీవు / జనకునింటనుజేరి

విఱువఁజాలని విల్లు / విఱచినాడు

తపసిజన్మముఁ గావఁ / చాటకఁ దునుమాడి

సాటియే తేరంచు / జాటినాడు

సీ. దప్తరక్కసులన్ బట్టి / దుగించినాడు

దునుమనున్నాడు నిన్నును / దుర్మదాంధ

అట్టి యనఘుడు ధీశాలి / యనగ నెప్పు

రామదూతను నేనురా / రావణుండ.

వాఘల్కుల వాలించుము. ఆ పతివ్రతామతల్లిని, సీతాదేవిని జెఱు

గొనివచ్చుట నీ యట్టివానికిఁ దగదు. ఆ శ్రీరాముడు మానవ

మాతృదేవి యెంచును. ఆ మహానుభావుడు తలచినంతనే

ముల్లోకంబుల నృప్తింప, శిక్షింప నమర్థుడు ఇంతయేల ? ఆ
మహావిష్ణువే భూభారమును దీర్చ ని ట్లవతారపురుషుడై
జననమందెనని నమ్ముము. సీతాదేవి మహాలక్ష్మి మూఢచిత్తుఁ
డవై యి ట్లకారణముగ నెందులకు జీవములఁ బాసెదవు ?
ఇతనైన బుద్ధిగలిగి—

చ. అవనిజగొంచు బోయి మను ? జాధిపుఁ జేరియు బోవుచున్న రా
ఘవుఁ డసమానధీరుడు యశుంబులఁ బాపెడు దివ్యమూర్తియీ
యవనిజనించి భారమును ? వార్పగఁజూచెడు యాదిదేవుడే
అవియివియంచుఁ దప్పలను ? వారయకే నినుగాచు నిక్కమా.

రావ—(కో)ధముతో) విభీషణా! ఈతఁడు మనలంకఁజొచ్చి చేయరాని
పనులజేసియు, నింకను నే మేమియో పోలుచున్నాఁడు. కాల
యావస్థమెందులకు? వధింప నాజ్ఞ నిడదను.

విభీ—రాక్షసేంద్రా! దూతయైననీతని వధించుట పాపికాదు. విడచి
పుచ్చుటయే ధర్మము.

రావ—అనున నూరిక విడువరాదు. (సేవకులను గూర్చి) ఓరీ! ఈ
కోతిని గొంపోయి వాలమునకు గుడ్డలఁజుట్టి యంటించి వదలి
వేయఁడు.

పాన—ఇదియును గొంతలాభ కారియే. ఇంకచే నా యభీష్టము నెఱ
వేరున ట్లింకనుగాల్చి మఱియును బోయెదను.

(అని యా సేవకులతోఁ నిష్క్రమించును.)

(తెర పడును.)

నాల్గవరంగము:—అశోకవనము.

(17 వ అనుబంధము.)

సీత—పవనతవయా! వెంటనేరామునికడకుఁదిరిగిపోక; యీయుద్ధాన

వనముల నెల పాడుచేసి, రక్కసుల దమమాడితివి. నీ వాల
మునకు నివ్వంటించుట కారావణుఁ డాజ్ఞనుసంగెనని విని
నవ్పటినుండియు నా మనమున భీతిజనించెను. అయ్యో! నీకెట్టి
ముప్పు ఘటెల్లెనో కదా.

గీ. రామనామంబె మది నెంచి / రాత్రిబవలు
భక్తి నాధునిగొల్పుచు / పరగుచున్న
పాతివ్రత్యమందున ఘన / కటిమయున్న
పవనతనయుఁడు సుఖమున / వరలుగాత.

[ప్రవేశము:—హనుమంతుఁడు.]

హను—(చేతులమోడ్చి) జననీ! జానకీదేవీ! భవదీయకర్తణ కటాక్ష
మున సుఖనైయున్నాఁడను. లంకాదహన మొనరించువేళ మీ
కెట్టి కీడుమూఁసో యని భయమంది తిరుగ మిమ్ముల దర్శించి
పోవనే తెంచివాఁడను. ఇదే పోవుచున్నాఁడను. నెల వొసం
గుఁడు.

సీత—అంజనేయా! నీభక్తి సామర్థ్యములు వర్ణనాతీతములు. నీ వెం
దులకైన సమర్థుడవే. శుభమగుఁగాక! పోయి వేగముగ రామ
లక్ష్మణులఁ దోడ్కొనివచ్చి నన్న విడిపింపుము.

హను—నిత్యము.

(అని నిష్క్రమించును.)

(తెర పడును.)

శ్రీకృష్ణపరబ్రహ్మణేనమః.

లంకా దహనము

అను

విభీషణ పట్టాభిషేకము.

పంచమాంకము.

మూవంతప్రాంతము.

[ప్రవేశము:—రాముడు, లక్ష్మణుడు, సుగ్రీవుడు,
కౌండరువానరులు.]

సుగ్రీ—అర్యా! శ్రీరామచంద్రా! ఇంకను సందియమే? దక్షిణదిశ
కేసిన అంగదుడాది ప్రముఖులు సీత బాద లరసియేయుదురు.
లేకున్న మధువనమును బాడుసేయుటకు సాహసింపరు.

రాము—వారికై కలుగునంపియుంటివికదా.

సుగ్రీ—అదిగో! సందడియగుచున్నది. వచ్చుచున్నటులున్నది.

[ప్రవేశము:—హనుమంతుడాదివానరులు.]

(అదఱును శ్రీరామలక్ష్మణులకును, సుగ్రీవునకును
నమస్కరించును.)

జాంబ—అబ్బనేయా! మన మెట్టివార్తను దెల్పుచుమో యని, వేచి
యున్న శ్రీరామనకు, జానకి వృత్తాంతమంతయును వినిపిం
పుము.

రాము—హనుమంతా! సీతను గాంచివచ్చితివా?

గీ. అవనిజను గాంచివచ్చితే ? యాంజనేయ
 సీత యేమనె చెప్పమా ? శీఘ్రగతిని
 ఎటులసైపగఁ జాలెనో ? యింతి నన్నుఁ
 బాసి యెఱుఁగదు యెన్నడు ? పలుకులేమి?

సుగ్రీ—పవనతనయా! భక్తాగ్రేసరా! కాలయాపనమేల? వేగముగ
 వెలిఁబుచ్చుము.

18 వ అనుబంధము.

హను—స్వామి! శ్రీరామచంద్రా! సీతామహాదేవినిగాంచివచ్చితిని.

లక్ష్మ—ఆహా! ఎందులకైన సమస్థుడ వీవేకదా!

హను—అర్యులారా! ఆముల్లోకజనని, సీతామహాసాధ్వీ యనుభవిం
 చుచున్న దురవస్థ నేమని తెల్పువాడ? నిరతము తజ్జేధ్యానం
 బున “రామరామ” యనుచు, కన్నీరుమున్నీరుగాఁ బ్రవ
 హించుచుండ, రాక్షసస్త్రీలు దఱిజేరి, పలుకరాని దుర్భాష
 లఁ బల్కుచుండ సహింపనోపక, యాహరిణ్ణేక్షణ సింగంబుల
 నడుమఁజిక్కిన బాలకురంగంబుకై వడి దుఃఖార్తిని బొగులుము
 డెను. కలకటా! శ్రీరామునిఁ వాడనెంది జీవములతో నిల్పి
 యుండజాలెనేకాని, దుష్టాత్ముడగు నారావణుని నురాలాప
 ములఁ జెవిదాల్చి శక్యమగువా? రామచంద్రా! ఆహానకే నెల
 దినములు మాత్రమెట్టలనో యెన్నిశ్రమలకై ననోన్పియుండుదా
 ననవియు, నీకోపునఁ దన్నాదానవాధముని బారినుండి తప్పిం
 పుమనియు, లేకున్న జీవముల నిల్పనోపననియు నుడివె. ఆసీతా
 దేవి యనుభవించుచున్న యిసుమ లిట్టివియని తెలుపజాలను.
 అక్కటకటా! జనకునికిఁ బుత్రికయై, దశరథునకుఁ బెద్దకోడ
 లై, అసమాన బాహువిక్రమధను డగుశ్రీరామచంద్రునంత
 తరవాకిఁ జూపజ్యయై, పతివ్రతావిలసదునాల్లో యిటు వన్నె

కక్కినసీతామహాదేవి, నే డాయశోకవనమున, నెండవానలకు
సహించి యనుభవించరాని హఃఖ మనుభవించుచున్నదికదా !
రామా ! నాకు మీయాజ్ఞయే లేకుండెనుగాని, యాదుర్గ
దాంధుని- పరవారీహింసాకరుని- దృష్టాత్ముని- యారావణుని
క్షణకాలమున దశశిరములఁ గనుమాడి నీశను గొనివచ్చి మీ
పాదపద్మముల కర్పించియుండవా? ఆపె యిడుమలను దలంచిన
నెంతటిధీరునకైనను మనము చరియింపకుండుననుట కల్ల.

సుగ్రీ—కటకా! ఆ-జనేయా ! లంకాపురమాదని విశేషములేదు ?

లక్ష్మ—(కోపముతో) ఓరీ ! రావణాధనూ ! నీచప్రవర్తనా ! నీ కవ
సానకాలమే సమీపించుచున్నది.

గీ. ఎందు నొచ్చెదవో యింక ? నెవరికేని

శరణువేడుదొ రావణా ! చావుమూడ

కాక, యోధి దోసునే ! కాంతఃకృ

క్షేణకాలము వచ్చెను ! ధీ ! గురాక్క.

సుగ్రీ—లక్ష్మణా ! భాతిచున్న తినబోవుచు రుచిని గోసే?

హను—మహాత్ములారా ! వినుఁడు. శార్యసాఫల్యమునకై యెన్ని
యిడుమలనైన గురవలెయగుదా. ఏను నూరుయోజనముల
విస్తర్జముఁగల వారిధినిదాటి, లంకకుఁ బోతిని. శౌరితనే
నావట్టణమంతయుఁ గలయఁదిరిగి, గృహములన్నియు పోషించి
తినికాని, నీశయుగ్మజాడమాత్రము తెలియదాయెను. తునకాసు
జీవములనే బాసియూడనేమో యని యెంచి, యాయగుధ
వార్తను చెల్పటకన్న నసువులను వీడుటయే శ్రేయోదాయక
మని యెంచితిని. కాని నాపూర్వపుణ్యమున—

గీ. కనఁబడెను శోకవనమున

దెలుక దొలుతను నమ్మక ? పలుకకునికి

మృదిక మెరుగితిని నేను ? ముదితకంఠ.

అమె దానిని కడుభక్తితోద్ధరింపగైకొని కండ్లకద్దుకొని పిరవ రాను
 శ్రుణ్వులకు శిలంబడిగెను. తన బాధలన్నియు వెల్లడించి రామున
 కెఱింగించుమనియె. అమెయొద్ద నెలవుగైకొని యశోకవనంబంత
 యు ధ్వంసముజేసి, పెక్కుమందిరక్కసులం బరిమార్చి, కడ
 కాయినదోడ్చుచుచే నంధింపబడిన బ్రహ్మాస్త్రముచే గట్టబడి
 రావణునిదొడ్డు గొంపోబడి పెక్కునీతులఁ దెచ్చితిని అచుర్తా
 ర్గుడు వాపల్కుల కాగ్రహించి, నావాలమును గాల్పనాజ్ఞవిడచె
 ను. అసేవకు లట్లోనర్ప, లంకాదాహన మొనర్చి, తిరుగ నీతా
 దేవి యేవా యెనో యని సందియమంది, యాపెనుజేరి పోవు
 మఁటినని తెల్పి, బయలుదేరివచ్చితిని. ఇదియే నే. పోయివచ్చిన
 స్మృతాంతము.

(అని శిరోమణిని రామున కొసంగును.)

రాము—హనుమంతా ! పరోపకారపారీణా ! నీయపకార మెన్నఁటి
 కిని మానువఁజాలము.

హను—స్వామీ ! ఇదంతయుఁ దమ కరుణాకటాక్షవీక్షణమేకాని,
 వేఱొందు కాదు.

రాము—సుగ్రీవా ! ఇక ముందు కర్తవ్యమేమి ?
 సుగ్రీ—మహాత్మా ! కర్తవ్యమున కేమున్నది? రణమాచరించుటయే
 యింక మనము చేయవలసిన కార్యము.

రాము—అయిన నేన లన్నియు సిద్ధముగనుండెనా?

సుగ్రీ—చిత్తము.

రాము—అంగదాదివానరవీరులారా! మీరు సేనాధిపత్యముల వహిం
 పవలెను.

అంగ—చిత్తము.

రాము—ముందుగ మనసేవలన్నియు లంకకుఁబోవుటకు సేతువుఁ గట్టవలెను. ఈపని యచిరకాలములోనే ముగియవలయును. హనుమంతా! సీతనుగాంచివచ్చితివి, లంకాదహనముఁ జేసితివి. నిన్ను గొనియాడుట కలవియగునా? ఈయుద్ధరంగమున నీసాహాయమే మాకు ముఖ్యము.

(తెరలో)

విభీ—ఆర్తజనరక్షకా! భక్తపరాధీనా! శ్రీరామచంద్రా! శరణు శరణు.

(అందఱాశ్చర్యనిమగ్నులై చూచుచుండురు.)

రాము—ఈయార్తారవ మెవ్వరిది?

లక్ష్మ—సోదరా! ఇదియు నుకరాక్షసుని మోసమనియే తోచుచున్నది.

సుగ్రీ—తిరుగ మిమ్ములమోసగింప ఖలుండగు రావణుడే యిహీతిని వచ్చియుండనేమో.

అంగ—అట్లేయైన రామా! ఆ యధనాధము నిచ్చోటనే దునుముట యుచితము.

రాము—త్వరపడెదరే? కొలఁదిసేపటిలో నన్నియు వెల్లడికాఁగలవు. హను—రక్కసులలో నొక్కఁడగుట సత్యము. ఎప్పుడోగుర్తింపఁ జాలకున్నాను.

[ప్రవేశము:—విభీషణుడు]

(19 వ అనుబాధము)

విభీ—(చేతులమోడ్చి)

గీ. మాడుమూర్తుల కెల్ల ను / మూల మెవఁడో

ముజ్జగంబుల కాధార / భూతుఁ డెవఁడో

శరణువేడి నెల్లర / నైచునెవడొ
అట్టి పరమాత్మునేవింతు / నరయనన్ను.

మహాత్మా! శ్రీరామచంద్రా! ఏపాపాత్మునివలన నెల్ల వేళల ముల్లోకంబులు తల్ల డిల్లుచు ఘోషిల్లుచుండెనో, ఏసుర్వార్ధుని జననము చే నురగంబులెల్ల భీతిలి యణగియుండవలసినచ్చెనో, ఏ కూర్రాత్ముడు నీమహిమను గనలేక, ముల్లోకమాయెల్ల సీతామహాదేవిని తెఱబట్టి లంకకుఁ గొంపోయి లంకయందుంచెనో, అట్టి రావణాధముని సోదరుడను విభీషణుఁ డనువాడ.

ఉ. రామాడవంచు నీభువిని / రాజకులంబున నుద్భవించి, యీ
భూమిభరంబుఁ దీర్పగద / భూరియశుండపు నిర్మలాత్మ నీ
నీమమునెల్ల దుష్టులను / నేర్పున వింతగ సంహరింపవే
పామరుడక నదామదిని / భక్తిని గొల్పుచునున్నవాడనే
గీ. దీనపోషక నినెనమ్మి / సానుభూతిఁ
జేరివాడను గావగఁ / జేయిమోడ్చి
మొక్కుచున్నాడ నిక్కము / మోహనాంగ
కాచినను కావకున్నను / గలదె దిక్కు.

నా యీ దీనాలాపము లన్నియుఁ గపటములని తలపోయకుము. ఏ నట్టి పాతకుడను గాను. సీతాదేవి నిట్లకారణ యిడుమల పాలు సేయుట తగదనియు, తల్ల ణమే శ్రీరామ పాదపద్మముల కామె నప్పించి శరణువేడిన, రక్షించుననియు నుడువ, నాఖలు డాగిహచ్చిత్తుడై, నన్ను దనకాళ్ళను దన్ని పలువిధముల దూషింపసాగెను అందుచే నేనటనుండ సహింపనోపక, మిమ్ముల కగణనేడి నీ యంశము శంకలదెలిసి, అతడు నాకు సో డేమై ననునాపాతకం దగుటచే నాతని వధించు

టను గూర్చి చింతనెందను. ఇదియెఁగాక మీకు రణమునఁ
దగినంత సాహాయ మాచరించువాఁడ—

రాము—సుగ్రీవా! ఇందు నీ యభిప్రాయ మేమి?

సుగ్రీ—రాక్షసమాయ నెఱుంగ శక్యముకాదు.

రాము—లక్ష్మణా! ఏమి సేయఁదగును?

లక్ష్మ—ఆర్యా! ఈతని స్మృత్యైతము వానమంతు : కిగిన వెలియును.

రాము—అంజనేయా! ఇందు నీ వేమి నడుపుదువు?

హను—మహాత్మా! ఈతఁడు నిక్కమిగ యిట్లుండే. ఈతఁ డస్మత
మాడువాడు కాదు. ఆనాఁడు రావణుఁడు నన్నుబట్టి వధింప
నున్న వేళ, నీతఁడుగఱపినవా నీతఁడే ఇదియెఁగాక, యీతని
మూలమున మనకు సాహాయముకూడ కల్గును. కావున, శరణు
నొసంగుటయే ముఖ్యమని నా యభిప్రాయము.

రాము—(విభీషణుని జేర్చి) విభీషణా! నీని పదలుము

గీ. రావణునిగూర్చి రణమఃన | రాజ్యమంత

నీకు బట్టమ గొట్టెద | నిక్కమిదియు

సందియంబంద కింకను | సాహసమున

సాయమగు మాకు యింతట | సంగరమున.

విభీ—మహాప్రసాదము.

రాము—ఇంక మనము తడయ నేల? పోవుదము రండు.

(అందఱు నిష్క్రమింతురు.)

తెర పడును.

రెండవరంగము:—సముద్రతీరము.

[ప్రవేశము:—రాముడు, లక్ష్మణుడు, విభీషణుడు, సుగ్రీవుడు,
అంగదుడు, హనుమంతుడు, జాంబవంతుడు,

నలుడు, నీలుడు, వానరసేన.]

రాము—వారధిగట్టుట యైనది. ఇదియే తొలుతఁ గొనసాగుట కడు
దుర్లభమని తలపోసితిమి. ఇంతకును దైవానుగ్రహమున్న నెట్టి
ఘనకార్యమైనను సాధింపవచ్చును గాదె. ఆ పంక్తిరథుని
గెల్పుట కిదియు నొక శుభశూచకమే.

విభీ—అవతారమూర్తులగు మీ కసాధ్యంబగు పని యెదికలదు?

సుగ్రీ—ఈనలుఁ డిట్టివాడని, యీ సముద్రఁడెఱుంగుటవలన మనకుఁ
దెలియనయ్యెను గాని లేకున్న నీ వారధి బంధించుటయే
కష్టతమమై యుండును.

లక్ష్మ—అగ్గిజా! ఇత కర్తవ్యమేమి?

రాము—లంకకుఁబోయి, రణమున రావణుని గూల్చుటయేకాని, నా
కొక యాలోచన నొడముచున్నయది. ఏమందురా కడసారి
మరల రావణునొద్దకు రాయబారి నొకని బంపు టుచితము.

సుగ్రీ—రామా! మీ కెదురాడి వర్తించు మన్నవారము కాదు కాని,
హనుమంతుఁడేగినవేళ నన్నియో బుద్ధులు గఱవెను. విననుల
దాయె. విభీషణుడు సోదరవాత్సల్యముఁ బూని హితములఁ
బల్కినందులకే కదా యాతనిదూషించి, రాజ్యమందు నిలువ
వలదని తఱిమివేసియుంట. అట్టితఱి నింక రాయబారుల నంపు
టెందులకు? వినాశకాలము దావరించువేళ, హితములఁ జెప్పు
వారే శాత్రువులవలె గన్పట్టుదురు. తోగి కావభసేవయే
యయివ్వమై పోచును.

రాము—నిభీషణా! యిందు నీయభిప్రాయమేమి?

విభీ—అమూఁద్యుడు చెవిదాల్చినను, చాల్చకున్నను బంపుటయే ధిక్క
మగును. దండ్రి పాయము కడపటి యేర్పాటుకదా.

అందఱు—అయిన నట్లే కాసిండు.

విభీ—ఇందులకు యీ అంగదాడే తగియుండును

రాము—అంగదా! నీవు రావణుని కడకేగి నాపల్కుల నిట్లు సుడివి

పర్యవసాన మెఱింగి రమ్మ

ఉ. రావణ దర్పమేల రఘు / రాముడ వచ్చితి నిన్ను కూర్చి నీ

కావరమింక నైన విడు / కాంతను సీతను జేర్చునూ వడి

ఈవిధిజేతువేని వడి / నీర్వహణానియు చీకువాడ నీ

భావనలేమొ తెల్పు మీక / భావ్యముకాదుగ దానవేశ్వరా.

గీ. రణముజేయంగ భీతిలి / రాముఁ డిట్లు

రాయబార మంపెనటంచు / రాక్షసే ద్ర

తలఁచి దర్పంబులాడకు / తగకుతగదు

రూపుమాయుట యింకనైన / రూఢిదలుచు.

అంగదా! వేగముగఁజోయి రమ్మ

అం—చిత్తము.

(అని నిష్క్రమించును)

రాము—సుగ్రీవా! మనమును లంకాభిముఖులమై బంబులు జేటువము.

సుగ్రీ—చిత్తము.

(అందఱును నిష్క్రమింతురు)

(తెర కదును.)

లంకా దహనము

అను

విభీషణ పట్టాభిషేకము

వస్తాంకము.

లంకాపురీ రాజశాసనము.

[రావణుడు, కుంభార్జునుడు, ఇంద్రజిత్తు, వ్యూహస్థుడు మొదలగు రాక్షసులు పోవేము.]

రావణ—మంత్రశ్రేణులారా! ఆ రాక్షసులైన వానరులఁ గూడి, మనసైకి దాడివెడల సిద్ధముగ నున్నట్లును. సేతువును గట్టినట్లును గూడ తెలియ నయ్యెను. ఇంతయుఁజూచి చాల నాశ్చర్యమును గొల్పుచున్నయది వారుచే? ఇంతిని బంధించుట యేల? ఆ శ్రీరాముడు సీత నరముటకై బయల్పెడిది, వనముల సంచరించుచు. సుగ్రీవునితోఁజేరి వారిని విధియించి యుండెను గదా. వారందఱియును లంకను జేరుచున్నారట. ఇప్పు డింకఁ గర్తవ్యమేమి ?

వ్యూహ—రాక్షసేశ్వరా! ఇందుల కింతగ నూలోచన సేయనేల ?

వానరులఁ గూడి వచ్చిన వామానవుల మనలను జయిగచుట.

కుంభ—సోదరా! లంకేశ్వరా! నా మాట లాలించుము. శ్రీరాముం డన మానవమాతృదేవి తలపోయకుము.

గీ. ఆమహావిష్ణువే యిట్లు | యవతరించె
భూమిభారంబు దీర్చంగఁ | బుడమినిట్లు
కాకశక్యంబె నదులకు | గాననములఁ
జేరి వధియింప వాలిని | చింతవలదె.

ఆమహానుభావుడు జగదేశ్వరుడు. అతని గెల్పుట కీముల్లోకంబుల నెవ్వరికిని శక్యముకాదు. దేవతాగణము లెల్ల నీకై వెఱచుది, యెవ్వరియునుగానక, యా యాదిదేవుని కడకేగి మొఱవెట్టు కొన, ముందు భూలోకంబున దశరథునకుఁ బుత్రుడనై జన్మించి, శ్రీరామనామంబునఁ బరగుచు, రక్కసులనెల్ల నును మాడి, భూభారముఁ దీర్చి మీ యార్తిని తీర్చెదనని వాగ్దాన మొనర్చెనని వినియుండలేదా? తత్కారణమున నిప్పు డీయిల నుద్భవించెను నీ మోచినట్లాలడు మానవమాత్రుడు కాడు. నీ వెవఁడెను డెఱబట్టికొనిపచ్చితినో యామె ముల్లోకమాత యాగు లక్ష్మీదేవియే కాని, సామాన్యపువనిత కాదు. మనల నందఱు దన కోపాగ్నిచే భస్మీభూత మొనర్పగల్గియు నేకతం బుననో యూర్చి యూరకుండెను. ఇంతయేల? ఒక్కటితలఁ చుము. ఆ రాముడు మానవమాత్రుడనియే యెంచుము. పరవనితలబట్టుట సాపహేతువుకాదా? అసీతాదేవిసంతాపాగ్ని యే మనల దహింపజాలదా? బాగుగనాలోచించుము చేతులు కాలిన వెనుక నాకులనుముట్టిన నేమియుఁ బ్రయోజనములేదు. శ్రీరాముడు కరుణాసముద్రుడు శరణాగతపర్యలుడు. చేసినదానికై చింతనొంది యిప్పుడైన నా మాతను గొని పోయి, రాముపాదము కర్పించి శరణువేడిన నాతడు తప్పక నీ తప్పుల నైరించి, రక్షించును.

రావ—(కోపముతో) ఛీ! నీ నోటినుండి నే డెట్టి యధైర్యపువాక్కులు

వినబడెను. నీకు భయమగునెడ యుద్ధ మాచరింపక నే
మూలనో యొదిగియుండవలె గాని, నాకు నీతులఁ గటపుచుం
టివా ?

కుంభ—సంగ్రామమునకు వెఱచి యిట్లువలుకుచుంటినని తలంపకుము.
నా పాణములపై నా కొకింతయును దీపితేదు. కాలము సమీ
పించినతఱి, నన్నియు విరుద్ధములుగనే తోచును. కానిమ్ము.
తెలిసిసంతడనుక తెల్పితిని. ఆ శ్రీరాముని వలన మరణమే
కల్గిన నిఁకఁ గౌరవతయేమి? పుణ్యలోకములందనగును. లేకున్న
నాతనినే జయింపఁ జాలుదుమేని లోకంబుల ఖ్యాతినంద
వచ్చును.

(21 వ అనుబంధము.)

ఇం—జనకా! వేయునేల? రాముఁడేడ? మనల జయించు టేడ? వానికి
దోడుగ వానరసైన్యమా? వారిరాకను వినిసంతనే. మనము
ఘీతిలుటయా? ఆతఁ డవతారపురుషుడై, నిజముగ భగవా
నుఁడయైన నింతడనుక నెచ్చోట డాగియుండెను. ఇంతయుఁ
గల్ల. సమరమునకు వెనుదీయుటమిముఁబోలు శూరశిఖామణు
లకు లక్షణముకాదు. వెఱపేమియు నెఱుంగని దానవకులము
నకు నేడు కళంకమును గూర్చుట పాడికాదు. ఆ హనుమం
తుడు తొలుత నెన్నిరీతుల వీరాలాపముల వెలిబుచ్చెను.
తుదకు నాచే బట్టువడలేదు? వారి ప్రగల్భము లన్నియునిట్టివే.

రావ—సహజాన్. మంచిమాటఁ జెప్పితివి.

[ప్రవేశము:—శుకసారణులు.]

శు—రాక్షసేంద్రా! నమస్కారము.

రావ—ఓరీ! మీరేగిన పని యేమైనది. ఏమేమి వింతలనరసి వచ్చితిరి?

శు—ఆర్యా! వారిసేన యుపారము వారి శక్తిసామర్థ్యముల వర్ణించు.

వలవి కాదనియే నాయభిప్రాయము. ముందుగ నావాసగులందఱు మమ్ములబట్టి వధియనునయే గామునికి బోల్తాహమును గల్పించిరికాని, యా మహానుభావుడు కడు ధర్మశాలి యగుటచే, వలదని వారించెను అందుచే దిగుగ మిమ్ములగున్నుల గాంచుటయయ్యెను. లేకున్న—సూరీచ సుబాహులు వలె నే—విభీషణుడు వారిజేరివాడు. ఆరాముడ డాతనికి లంకారాజ్యమునకు వాధునిగఁ జేసెదనని వాగ్దానమునర్చెనట.

రావ—(కోధముతో) ఆ ఏమి? ఈ దుర్మార్గుడు శత్రుపక్షము వాడై, మనగుట్టు వంతయు వెల్లడించు చుండెనా? ఆ మానవాధముడు రాముడాతనికిలంకారాజ్యమును బట్టముగట్టునా?

ఓరీ! విభీషణా!

గీ. శత్రువులకడఁ జేరియు | శరణుజొచ్చి
ఆశ్రయించితె నరులను | యధను మనక
లంక నేలంగ నెంచితో | పంక మబ్బి
బ్రదుక నిచ్చిననే *దా | పోబలు టధను.

ఇట్లు పరులపాదములబట్టి భజియుచు యధనగాధముడఁ మోగువని కలనైన దలంపశీదుకదా ఓరీ మూర్ఖనిత్రా! నీమూలమున రాక్షసకులమున కంతకును యపవాద మట్టిల్లెనే నిష్పననో? ఆవాడు నిన్ను దునుమక విడిచివుచ్చుట వాదియే నేరము. కాకున్న కులము నిష్కళంకమై యుండునుగదా.

(శకుని జూచి) ఇంకను విశేషములేమి?

శు—రాక్షసేంద్రా! వారధి గట్టిరి. వాసరసేన కృమకృమముగ లంకను జేగుచున్నది.

రావ—సరియే మీరుఁ జనుడు. మంత్రులారా! ఇంక మనసేనల సిద్ధ

అయ్యో! కుంభకర్ణాదివీరులారా! నమరసన్నద్ధులై యుండుడు.

[ప్రవేశము:—సేవకుడు.]

సేవ—రాజా! ఎవ్వరో వానరుఁ డడుదెంచి దర్శనమును గోరుచు న్నాడు.

ప్ర—ఈ వానరులు భీతియేలేక యిట్లు లంకజొచ్చి రాజసన్నిధి కరు దెంచుట యేమి?

రావ—రానిదు. భయమేమి? సేవకా! అడ్డొనిరమ్ము. పిదప చేయవలసిన పనిని జేయవచ్చును.

[ప్రవేశము:—అంగముడు.]

రావ—ఈ వానరులఁ బ మనలను స గరంబున నొడిచి వారలట.

అంగ—రావణా! ఏమి శ్రీరామచంద్రుని పరిపూర్ణ నిందేసుచుంటిని.

ఇరి—ఎందులకు?

అంగ—కళకంఠా! ఆ శ్రీరాముఁడు వానరసేనాగ్రాహి, నమరసన్నద్ధుడై బహులువెడలి, శత్రుమాదనుబు విస్తీర్ణముగలవారధిని సునాయాసముగ బంధించి, యీ లంకను జేయించి, కవసారి నీకుఁ గొన్ని నీతివాక్యములు చెలుప ముగ నన్ను బుత్తెంచెను.

చ. అనఘుడు పుణ్యమూర్తి వసు ? భాధిపురాముని భక్తినిచకే యనుచితమైనయద్ధమున ? కానరాజాపుట చెల్లునే విదానిను మిఁకనైన నీతనిడి ? వేడిన వీడఁగలండు ధర్మశాలి నరుడెవఁ యనంగ నెటు ? లీలలెఱుంగవె పుణ్యపూరుషుడౌ. ఇంత దనుక నట్టిప్రతిదంబులఁ బల్కినను, యిప్పుడైన, నీతాడేని నాతనికర్పించి శరణువేడిన నిన్ను విడిచిపుచ్చును, లేకున్నచుగ వలసినదంతయు నీకే తెఱుక ఎందులకు. నిష్కారణముగద్రో

వామాచరింతువు. రాముడన నెట్టిబలశాలియో యెఱింగియు నిట్లు మూఢచిత్తుడవైన నెవ్వరుబోధింపజాలుదురు. తెలియుని వానికిఁ దెలుపఁ దగునుగాని, తెలిసియుఁ దలఁచాల్సినదననువానికిఁ జెప్ప నయిద్దులెవ్వరు? నీవు నిజముగ నీపుత్రమిత్రకళత్రాదులతో సేయుముగఁ గడువ నెంచినవక్షమున, మూఢత్వమును వీడి, రామునియొద్దకేగి, సీతనర్పించి శరణువేడుము. ఈలంకారాజ్యము పభీషణునకు దాన మొసంగినరీతిని, నీ కాయయోధ్య రాజ్యము నిచ్చును.

రావ—(కో)ధముతో) సేవకులారా! తత్తుణమే వీనినిబట్టి వధించుడు.

ఇం—రాక్షసేంద్రునిచేరి నింజనిర్భయమా? ఇంతకానరమా?

(రాక్షసులు అంగుఁజెబట్టి జాట్టునుమూగుదురు.)

అం—ఓరీ ! నీవులారా! మీరా నన్ను వధించుట. రంఘు అందఱ నొక్కమూలముగ వధించి మరియొకఁడబోవువాడ. (తనలో) ఇటు నీకు వీరితోఁ బోరాటమునకుఁ గడంగుట తగను ఒకవేళ నెట్టి పోనూ దక్షిణము సరిభవింపవచ్చును.

(అని ఒకొక్కడొక్కొక్కటి పాటిపోవును.)

(తెరవడును)

రెండవరంగము.

అంతఃపురము.

[వ్ర]వేళము:—రావణుడు, మందోదరి.]

రావ—తన్నీ! ఎందులకుఁ గబురుపంపితివి?

మం—నాథా! శ్రీరామునితో సంధియా? లేక సమరమా?

రావ—ఒకమాసవాధమునితో నాకు సంధియేమి? సమర మేవిశ్చయము.

(21 వ అనుబంధము.)

మం—ప్రాణేశ్వరా! నావల్కుల కాగ్రహింపకుడు, రాముడన నెవ్వరని యెంచితిరి? ఆమహానుభావునితో మీకుసమరమా? సకల లోకపండ్యము. అసమాన బాహువిశిముడు. శూరశిఖామణి. అవతారపురుషుడు. దుష్టులను రూపుమాపి, భూభారమును దీర్చినది, యీయవని నవతరించిన వాత్త్రిమహావిష్టువు. ఆతని కెగు దలచి, బ్రదుకగలవా డెవ్వడు? నిక్కమరయుడు. మీకు దెలియని విషయము లెవ్వమునులేవు తనకోపమేతనకు శత్రువుగను. కోపమువలన బ్రతికార్యమునుజెనున కాంతమేభూషణము. అదియేవర్వికాలములందును, సర్వాస్థాయందును మిత్తునివలె నుపకార మాచరించును. మీరీసీతాదేవిని బట్టినది, జనకుని గృహమునకుఁబోయి వారువిల్లు విలువ నెత్తించిరి. సాధ్యమయ్యెవా? మీ కసాధ్యంబగు నావించిని శ్రీరాముఁ డవలీల విడిచెను. నాని మీకన్న బలవంతుడు కదా అట్టివారిని నిమిషములొకసారి నొక బాణముచే జెండాడెను ఇంతయు నిక్కముగనా? ఎవరికి అట్టి త్రైలోక్య వీరుని జయించుటకు మీకు శక్తిముగను ?

రావ—దేవీ! జయింపజయముల నిర్ణయమునకునుగా?

మం—నాథా! శ్రీరాముని పరాక్రమసామర్థ్యము లెట్లుగనుడు. మహాపతివ్రతాశిరోమణియగు సీతయొక్క యశుబ్రంకునలు రాక్షసకులము నిర్మూల యొనర్పఁ జాలవా? పగవారిమణులబట్టుట మహాసాతకముకదా. ప్రాణేశ్వరా! ఆసీతాదేవి నిద్రాహారములవిసర్జించి, కోకాకులదిత్తము శపియించుచున నీ శత్రు సీలంకకుఁ దేర్చినవాడిగ లంక కళావిహీనమై కప్పిట్టుచున్నయది.

మీసోదరుఁ డగువిభీషణుఁడు మీ మృడఁబాసి శత్రువర్గమునఁ జేరెను.

రావ—అసీచుఁడు నాసోదరుఁడుకాఁడు. అట్టి యధము దుండుటకన్న లేకుండుటయే యెంతయు శ్రేయోదాయకము.

మం—హితముఁ గోరువారందఱు నీచులే యగుదురుకాఁబోలును. కట కటా ! దుశ్శకునంబులెన్నియో కాననయ్యెను. నాథా ! సమ రమువలదు. ఆసీతాదేవిని శ్రీరామునకొసంగి శరణువేడుఁడు. ఆతఁడు మిమ్ముల పైచును. నాపల్కుల నాలించుఁడు.

రావ—(కోపముతో) ఛీ ! దుర్మార్గురాలా ? ఆరామునికి సీతనర్పించి శరణువేడవలెనా ? ఆతఁడు నన్నుఁ గాపాడునా ? నిన్ననల ? శ్రీరాము కిట్టి స్వాతంత్ర్యమొసంగుటయే తప్పు. చాలుఁ జాలు. ఇక నీవేమియుఁ బలుకనగత్యము లేదు.

మం—(పాదములపైవ్రాలి) నాథా ! నాపల్కులాలించరా ? అయ్యో ఇట్టి మూర్ఖత్వ మేలజనించెను. కటకటా ! మీఠ క్రియంతయు నేఁ డేమాయెను. ఇంతగ జ్ఞానశూన్యం బగునని కలనైన నెంచ లేదుకదా ! పుష్పమనియెంచి మంటనుబడి మృగ్గు పుడుగుచందా నమీరిట్లుకారణముగ మృత్యుప్రసక్తుఁడౌటానొగుట పాడికాదు.

రావ—(కాలినిదన్ని) ఛీ ! పాపాత్మురాలా ! నాయెదుటనుండి తొలఁ గిపోమ్ము.

మం—నాథా ! న న్నన్నివిధముల దూషించినను నాకుఁ జింత కలుగదు.

గీ. న్యాయ మన్యాయమెఱిగియు ? నాథా ! యిట్లు
పరసతులఁ బట్టితెచ్చుట ? బావ్యముగనె ?
మృత్యుదేవతఁ జేరెను ? మూఢుడున్న
తలచవలదొక్క సత్యము ? దనుజనాథ.

సీ దనుజేంద్ర! వినుమయ్య! దానవాంశకుడగు
 శ్రీరాముఁ డరయగ! సీరియేల?
 మానవుడేయైన! మడియింప వాలిని
 సాధ్యమే కనుమయ్య! సానుభూతి
 అవతారపురుషుఁడు! ఆరాముఁ డెన్నఁగ
 శ్రీమహావిష్ణువే! చేరె ట్టుల
 హరువిల్లువిజువగ! నాతనికేతకీ
 నారులకు శత్రుమే! పరమపురుష

గీ. నెంచఁదగునొక్కొ నరుడని! ననుకలెశు
 డచ్యుతుకా మదిదలఁచిన! నణగు నభుము
 శరణువేడినఁ గాచును! సీతనుసరి
 ప్రార్థనల్ నల్పు నొప్పుగు! బ్రదుకఁ చెరువు.

మీరు కోరిన వనితలే కలవగునురా? మిమ్ముల సతతము దూషించు
 సీతనుజేబట్టి మీ రని భవించు సౌఖ్యములేదు? తొల్లి యెంద
 తెందజు పరవారులఁబట్టినెంచి, యిడుమ లందియుండిరో తెలి
 యరా? ఇందుఁ డంతటివాఁడు, పతివ్రత యగుయహల్యను
 మోసగించి, యెట్టివ్వము లందెనో వినియుండలేదా? పాపాణ
 న్నియున్న అహల్యకుకావలయు క్షీణ గావించినమహానుభావుఁడు
 శ్రీరాముఁడు.

రావ—సఖి! కడసారిగ నాపల్కులనువినుము. ఆశ్రీరాముం డవతార
 పురుషుడనియు, సీతమహాలక్ష్మీయనియు నీవు నాకుభీతిఁగొలు
 పనేల? ఒకవేళ నాతఁ డట్టివాడేయైన నిక భయమేల?
 ఆతనిచేతిలో మరణమే ప్రాప్తించెనా? పుణ్యలోకము లందఁ
 దగును. ఆతనినే రణమున గొలుచఁ జాలితివా! మల్లొకంబులఁ
 గీర్తి చడియఁగూఁడును కాన,

గీ. సమరమే శత్రువుగు నింక ? సాయమేల ?

రాముఁ డన్నను భీతిల ? రామసీత

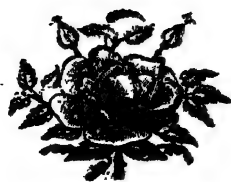
విడువఁ జాలను పడఁతిరో ? విడుపు మనుచు

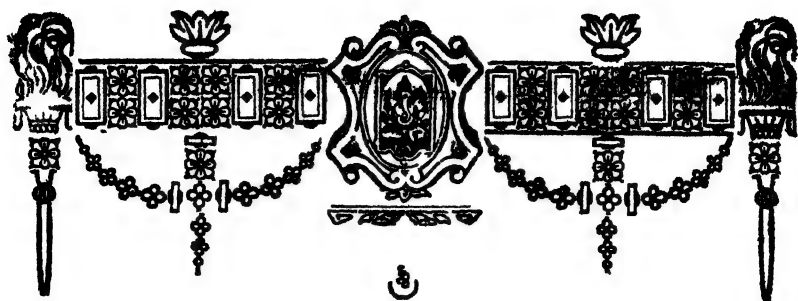
బలక వలదంక మరలుము ? భయమజేల.

(అని రావణుడు నిష్క్రమించును.)

—అయ్యో! నా నాథుఁ డెన్నివిధముల హితములఁ బ్రార్థనను
బెడచెవిని చాల్చెనే కాని, విననెల్లకుండెను హా! దైవనూ!
ఏమిసేయుదాస? ఎట్లైన నింక శ్రీరామునివలన నీతనికి
ముప్పు వాటిల్లక మానను. ఏమైనవాపర మేల్వగుచిడే భారము
దైవ మనుకూలించినవేళ నన్నియుశుభదాయకములే యగును.
లేకున్నఁ జేతికరియే పామై కలచును. రాముఁడు భగవానుఁ
డని తెలియును. ఆతనివలన దనకు మరణము తప్పదనియుఁ
దెలియును. అయిన నేమిప్రయోజనము? మృత్యువు తలఁబట్టి
యీడ్చితటి బోధలు చెవికెక్కువా? హా! నాథా! నాథా!
ఇంక నినుజూచు భాగ్యమున్నదో లేకున్నదో కదా.

(తెరపడును.)

లంకా దహనము.

అను

విభీష వట్టాభిషేకము.

సప్తమాంకము.

లంకాపుర రాజసాధము.

[ప్ర]వేశము:—రావణుడు, ఇంద్రజిత్తు]

రావ—కుమారా! తుదకు మన కపజయమే పానగునట్లు వోచు చున్నది.

ఇం—ధీరచిత్తులగు మీరలే నేఁ డిట్లుధైర్యమును బూనితిరేల?

రావ—రానురాను మనసేన లన్నియు క్షీణించుచున్నవనియు, వానర సేనబల మధికం బగుచున్నదనియు నివృత్తజే తెలియ నయ్యెను. సేనాధిపతులెల్లఁ జాలమట్టు కందఱును బరలోకమునకుఁ జని యుండిరట ఇక్కఁ గర్తవ్యమేమియో వోవకున్నయది.

ఇం—ఓహో! ఇదేటి వింత? రణమున నుభయకక్షులవారును మర గించుచుందురు. ఒక్కఁడును జావకుండగనే జయము చే కూరువా?

రావ—కుంభకర్ణుఁ డింకను నిద్రనుజిక్కి యెయిన్నవాఁడు కాఁజాలను.

ఇం—(కో)ధముతో) జనకా! వాప్రీతిన వినుఁడు. ఏ నివృత్త యుద్ధ భూమికఁ బోయి, నా బలవరాకృతుములు వెల్లడింపఁ జేసి,

యా రామలక్ష్మణులు ముందుగ నా యమపురికిఁ బంపివచ్చెదను.

గీ రామలక్ష్మణులను బట్టి ? రణమునందు
గూలఁగాఁజేసి యరుదెంతు ? కూడ దిట్లు
చింతెనుదుట యేటికి ? శీఘ్రగతిని
శత్రువుల రూపుమావగ ? జయమురాదొ.

ఏ నివృత్తి పోయివచ్చెదను. సెలవొసంగుడు.

రావ—మంచిది. పోయిరమ్ము. ఆ రామలక్ష్మణు లసమానధీరులు.
రణస్థలిని జాగ్రత్తగ సంచరించుము. పోయిరమ్ము.

(ఇంద్రజిత్తు నిష్క్రమించును.)

రావ—నేఁ జేలకో యశుభసూచకము లెక్కుడుగఁ గన్పట్టుచున్న
యవి. కతం బేమియుండును? సేవకా!

[సేవకుఁడు ప్రవేశించును.]

సేవ—రాక్షసకులసార్వభౌమా! ఏమియాజ్ఞ ?

రావ—నీవేగి తగినసన్నాహములు గూర్చుకొని కుంభకర్ణునిఁ
దోడ్కొని రావలయును. శీఘ్రముగ బామ్ము.

సేవ—మహాప్రసాదము. (అని కొంతదూరమేగి)

(శిశి వ అనుబంధము.)

(తనలో) అయ్యో! రానురాను లంకాపురియెట్లు కళావిహీనమగుచున్నదో యట్లే మారాజేంద్రుని మోమును వెలవెలబాటుచున్నది. కూర్మల కెన్నిటికినివిజయముకలుగ నేరదనుట నిశ్చయము. ఇప్పుడేను పోయి కుంభకర్ణుని మేల్కొలుపవలెనట. ఆయనమేల్కొనుటయు, యుద్ధమాచరించుటయు రెండును గల్గయే. అయిన నాపని నేను నజపేర్చుకొనకతిప్పువా?

(అని నిష్క్రమించును.)

[తెరలో]

రాక్షసేంద్రా! మనకే జయము పొందెదమనిది. రామలక్ష్మణులు రణ-
రంగమునఁ గూలినారు.

రావ—(ఆశ్చర్యసంతసములతో) ఏమేమి? రామలక్ష్మణులు మఱి
సిరా? ఆశ్చర్యమాశ్చర్యము!! (అనిలోనికేగును.)

(తెర వడును.)

రెండవరంగము.

రణభూమి.

[రామలక్ష్మణులు వాగపాశబద్ధులై పడియుండఁ జూట్టును సుగ్రీవాది
వానరులు, విభీషణుడు దూఱుచుచుందురు.]

సుగ్రీ—హా! రామచంద్రా!

గీ. రావణాదిదుష్కర్తుల ! రణమునందుఁ

గూల్చి జానకి శీఘ్రమే ! కోర్కెదీటఁ

గూడనగునంచుఁ బల్కి తే ! కూలితిట్లు

తెరువు కలదొక్కొ మాకింక ! ధీరచరిత.

అయ్యో! రాఘవా! రఘుకులతలకా! కేవలపరమాత్మస్వరూపుఁడ
వనియు, అవతారమూర్తివనియు, 'బదునాల్గుభువనములవెదకి
చూచినను నీకెదురై వర్తించువారలు లేరనియు నమ్మియుంటి
మేకాని, యిట్లకారణమృత్యువువారఁ బడుదువని కలనైనదలం-
పలేదుకదా. ఇక్షజనపోషకా! రావణాది దుష్టరక్క-సులనెల్ల
రూపుమాపి, లంకారాజ్యమునకు విభీషణు సధిపునిగాఁ జేసి,
భూచాతమ జేవట్టి సంతససౌఖ్యంబుల నయోధ్యకు సోదరసమే-
తంబుగఁ జేరువాడనని పల్కియుంటివే. ఆకల్మషునియొనీకు
నేఁ జెట్లుమఱపునకువచ్చెను. హా! సీతామనోహరా! నీ కిరణ

మున నుతయో యపకార మాచరించి, నీచే మెప్పువడయంజాలి
దునని సంతసించుచుంటినే ఆసంతసమంతయు సంత మొందుకాల
ము పొప్రిచెనా? తండ్రి! జగన్నాయకా! నీమృదుమధురా
లావములు నేఁ డేయెడదాగి యుండెను. ఈవార్తయే, యాభర
తాదులచెవిసోకిన నితఁ వారును జీవములఁ బాయుదురుకాబో
లును! త్తణక్షణమున నేయాలోచనలు కావలసినను, స్మగ్రివా!
యిందు నీయభివృత్తిమేముని పలుమరు యమగుచుండువాడనే?
అయ్యో! ఇతఁ నాకాభాగ్యములేకపోయెనా? మీరు సోదరులిరు
వురును రణస్థలిఁబడియుండ, మాకితఁ కిష్కింధయేల? రాజ్య
సఖములేల? మేమును మీవెన మెటనే యరుదెంతుము
సుమిత్రాతనయా! సోదరుని ఁడనాడనోక, సకలసౌఖ్యంబుల
విడనాడి, వనములఁ జేరివచ్చిందులకుఁ దుదకు నీయగ్రజుని
నిచ్చడ కూడ విడఁజాలక వెంటనంటితివా? ఎట్టిధన్యాత్ముడవో
కదా! మేమెంతకృతఘ్నులై చరింపవలసినకాలముఘటించెను,
ఓపంచభూతములారా! రామలక్ష్మణు లీరీతినిబడియుండఁ జూచు
చు నూరకుంట మీరు వ్యాయమగునా? ఓ దేవేంద్రాదిసుర
లారా! మీకైకా రాము డీరీతి నవతారపురుషుడై జన్మిం
చినది? ఇప్పు డాతడు పడియున్నవేళఁ గాపాడుటకురాజులరా?
అయ్యో! ఏరిని గాచువాఠొక్కరును గాన్పింపకుండిరే. హా!
హతవిధి!—

హను—(దుఃఖించుచు) (23 వ అనుబంధము.)

అయ్యో! మేమెంత పాపాత్ములమైతిమి. ఇనకులభూషణ! శ్రీరా
మచంద్రా! మాపై నితఁ కోధమూని పలుకకుండుటకు
మేమొనర్చిన తప్పిదమేమి? రామా! రామా! ఆ యశోక
వనమున నెడవానల కోర్చి, మాకులస్వాంతియగు సీతా

మహాదేవి, యింక నీవెన్నడు యేతెంచి, దష్టరక్కనులం బరి
మార్చి యాపెను జేవట్టుదువని, తలపోయుచు జీవములతో
నిల్చియుండెను. అక్కటా! యీవార్త యాపెచెవిసోకిన—కట
కటా! దుర్భరమా. దుర్భరము. తలఁచినంతనే గుండలు ఝల్లు
మనుచున్నవి. దుఃఖమతిశయించుచున్నది. రామలక్ష్మణులారా!
మీరే నిక్కముగ నంతరించిన భూమ్యాకాశంబు లింకనుదలక్రిం
దుకాక యెట్లునిల్చియుండెను? రామా! నిక్కమా విగతజీవు
డ—అయ్యో! అయ్యో! ఏను దిరుగ యశోకవనమున కెట్లుపో
గలను? సీతాదేవిమోమెట్లు తిలకించువాడ? ఇంకదమకజరిగిన
విషయములన్నియుఁ గల్లలేవా? ఇంతయుఁ గలయేవా? రామ
లక్ష్మణులకే వినాకకాలమా?

ఉ. ఏగతిఁబోవువాడ నటు? లేమని తెల్పుదు సీతగాంచినన్
రాగతమేమి? తెల్పు మన? రామునకీగతి కల్గెనంచు నే
నేగియుఁజెప్ప నానుదతి? యెట్లులనిల్వగనోర్పు నింకఁ బా
వేగమె చేరఁబోవుఁ బతి? వెట్టితనంబగు యేలబోవుటల్.

అంతకన్న నిచ్చటనే జీవములఁ బాయఁబంతయు శ్రేయోదాయకము
విభీ—కరుణాసముద్రా! రామచంద్రా!

గీ. దుష్టరావణుఁ బరిమార్చి? తొలఁగఁజేసి
లంక నేలంగఁ జేసెదఁ? బంకమంచు

పల్కియుండియు మఱచితే? భవ్యపరిత

పాడియగునె యీకీతిని? బాయ మమ్ము.

రఘువంశోద్ధాకరా! రామా! నన్నేరికత్తింది యరిగితివి? నా కింకేమి
దిక్కు. అరావణుచేతిలో మరణమే నాకుఁ బ్రాప్తమా?
అయ్యో! భక్తపరాధీనా! మమ్ముల నడచాసి యేకీతినియుం
డనోపుదుము? తంద్రీ! జగన్నాయకా! కరణన్నమాత్రమున

శత్రువునికి సోదరుడనియైనఁ దలంపక, సుగ్రీవాదులు రక్కసుని
పమ్మి చేరఁదీయవలదని యెన్నివిధముల నుడివినను, అర్జునర
ణ్యమే కర్తవ్యమనియెంచి చేరఁదీసితివే. మహాత్మా! అకరుణ
నంతయువీడి యిప్పుడిట్లు పలుకకుంట న్నాయమగునా? అసీతా
దేవి కింక నేదియాధారము? ఆ భరతాదిప్రముఖుల కేదిదిక్కు.

[గరుత్మాంతుడు ప్రవేశించును.]

గరు—ఈ రామలక్ష్మణులు నాగపాశబద్ధులై మూర్ఛితు మునింగియున్న
వారలు. జరుగవలసిన విషయములన్నియు మిగిలియేయున్నవి.
కాలయాపనకు సమయముకాదు. వీరిని విముక్తులుగఁ జేసెదఁ
గాక. (అని రామలక్ష్మణుల పిలుపులుగ నునర్ప, యిరువురు
లేచినిలుతురు.)

అందరు—(సంతసముతో) మహాత్ములారా! రామలక్ష్మణులారా!
మాభాగ్య మేమని వర్ణించుకొనఁజాలుదుము.

రాము—అదిగో! మనలనిట్లు నాగపాశబద్ధులఁ జేసినమోఘకాంతు.
యింద్రజిత్తుఁ డదిగో యామేఘములచూటున జాగియున్నాడు.
అత్తు—(ఇంద్రజిత్తునిగాంచి) ఓరీ! మూర్ఖా! ఎందు జనదవు?

గీ. మూర్ఖుమమువంగినంత నే ? మూఢదిత్త
పోరునందన జయమించు ? పోల్చునగునె
ఎందు జొచ్చెదవోయిక ? యెంచినిన్ను
హాపుమాపక ఏడుచే ? రూఢివఘ్ను

(అని బాణముల సంధించును)

ఇం—అత్తురా! ప్రగల్భములేటికి? కత్తియన్న నిబ్బిపోరుళ్లు. ఇదివర
కన్నతమే యగురుగాని, యిప్పుడు విభావేషములఁ గొనెట్లు నిక్క
యేము.

(అని సంసిద్ధుడగును)

విభీ—(అమ్మగారి చెవిలో నడియో చెప్పుచు)

అమ్మ—అట్లనే (అని బాణమును విడుచును.)

(ఇంద్రజిత్తు విగతజీవుడై నేలఁగూలును.)

(తెర కదును.)

మూ డ వ ర ం గ ము.

అశోకవనము.

(24 వ అనుబాధము.)

సీత—(దుఃఖముతో) హా! వాధా! ఇంకెట్లు సంతకాలమిట్లు దుఃఖాన
లంటున మౌగిలు పురుచువిడుండవలెను? ఎన్నటికి నీముఖావలోకన
మునఁ జింతానముద్రమును దాటనోపుచునోకదా! అయ్యో!
యింకను నాకర్మాచరణమున కంతము కలుగనేరదా? తాళు
వా! రావణునినుముట కింకను నెన్ని నాభ్యుపట్టును? పాణే
శ్వరా! గమనసమీపించుచున్నది. ఈలోపున నన్నీచెఱ
నుండివిడిపింపఁజాలవా? అయ్యో! సంగ్రామవిశేషము లేమియుఁ
చెలియకుండెనుగా! ఈ గుప్తాత్ముఁడు సాధారణముగ సంత
మొందువా? కటకటా! ఎన్ని నాల్గి శోక మనుభవింపఁ జాలు
దును?

[తెరలో]

రావ—(కోపాదోకమున) ఏల నన్ను వారించెదరు. ఏవనితచే నాసేవ
లన్నియు సంతమొందుచుండెనో, ఏవనితచే తూరళిభాములు
తెల్లఁ గూలితో, ఏమధమురాలివలన నాపీయనుకుఁ దింద్ర
జిత్తుకూడ మృతినందెనో యట్టి యాదుర్దాదురాలిని—సీతను
వధింపించి రక్తపానమొర్రెప్పదనుగాక.

సేత—(భీతహృదయయై, అయ్యో! ఈ దశకంఠుఁ డుగ్రిఁడై యరుడెం
చుచున్నవాఁడు నేటితో నాకింక యంతమేకాఁబోలును హా !
నాథా ! శ్రీరామచంద్రా !

గీ. కష్టములకెల్ల నోర్చితి ? కడకుమృత్యు
వే దరిని జేరగనుండ ? నోదయార్ద్ర
హృదయ కావుమీ యెడనైన ? నోర్వఁదగునె
గడుపశక్యంబు యాయూర్తిఁ ? గావకున్న.
[ఖడ్గమునుబూని రావణుఁడును, వానిని వారించుచు
నుపార్శ్వఁడును బ్రవేశింతురు.]

సు—దానవేశ్వరా ! వనితను నిష్కారణముగ వధింపఁజనునే?

రావ—ఈమహాత్మురాలివలననేకదా మనలంకారాజ్యమున కిట్టిపాట్లు
జనించెను. ఇంకను నీపెయెడఁ గనికరమా—శాంతమా.

సు—అర్యా ! అట్లుకాదు నాపల్కులనాలించుఁడు. రణరంగధీరులై,
యుద్ధమున రామలక్ష్మణులను, వానర సైన్యంబులతోఁ గూల్చి,
ప్రసిద్ధి నొందుట మిఁచుఁబోలు ధీరచరితులకు హ్యాయమగును
గాని, ఏపాపమెఱుంగని యువిదను నిష్కారణముగ వధించిన
నేమిప్రయోజనము? ఈమాట్రము శంకింపవలదా !

రావ—అగునగును. రమ్మ! రణరంగమున కేగఁదము.

[తెరలో]

ఉదైత్యకులాగ్రోణీ ! రమ్మ! రక్షింపుము. రక్షింపుము. మే మినిశిత
బాణాశ్వాలల కోర్వఁజాలకున్నాము.

రావ—మహార్యా ! అదియేమి? మన రక్కసులతోనే కోలాహలము
జనించినది. తడయటకు సమయముకాదు. రమ్మ! రమ్మ!
(అని యిరువురను నిష్క్రమింతురు.)

వాలన రంగము.

యౌధిష్ఠిమి

[రానులక్ష్మణులు, రావణకుంభకర్ణులతో పోరాడుచున్నారు.]

రాము—ఓ వైత్రకులారాధములారా! నేడైన మీ రీరాముని చేతిలో
మడియుట నిక్కము. కాచుకొనుడు.

(అని యొక బాణమును విడుచును)

లక్ష్మణ—ఓహో! రావణకుంభకర్ణులారా! రండు. రండు. కాలుడు
మీరై యెదురు చూచుచున్నవాడు. ఓరీ! రావణా! నీ దక్క
నమునకై వేదియున్నాము. ఇంకెందుఁ జొచ్చెదవు? నూ బ్రతా
వము లివే కనుగొనుము. (అని బాణమును వదలును)

[వ్రాతము. విభీషణుడు, సుగ్రీవుడు, హనుమతాదివానరులు]

రాము—ఓ వానరపీరులారా! కడసారి యని రావణకుంభకర్ణులీ
నేడు రణరంగమునకు వచ్చియున్నవారు. కాలయావనమేల?
ముందుగ మిరంక టీకుంభకర్ణునితో బోరునెల్పుడు.

(అందఱును వెన్నెద్ద లొడును)

కుంభ—(కోపముతో) ఓరీ! నీచులారా! మీరా నన్ను గెల్పుట?
మిరందఱు నా కెరయగుటకే యాధార మిమ్ముల నృప్తిచెను
గాబోలును. మీరు పోయినను పోనిచ్చువాడనుగాను

(అని కానరుల మింగిఁజూచును)

రాము—ఇదే కాంతమూనుట తగదు! వానరసేనలన్నియుఁ జెల్లా
నెడరగుచున్నవి. ఓరీ! కుంభకర్ణా! ఇదిగో! ఈ బాణముచే
మడినెదవుగాక. (అని బాణమును విడుచును)

(కుంభకర్ణుడు పో! పో! ధ్వనులతోఁ గొందవడి పారిణములు విడుచును)

రాము—(కోపముతో) ఇదే రావణసంహారము మోతము మిగి
లినట్లును

రావ—(రామునిజూచి) ఓహీ ! మా...వాధామా!

గీ. కూర్చితిని యింద్రజిత్తుని ? కుంభకర్ణు
సంచు సంతపమేటికి ? కాదికొమ్ము
నాదు బాణాగ్ని కెఱిగేతు ? నాకు బలము
నరసెదవుగాక విలుపుము ? అశవవలి

రాము—ఓహో! అంత ప్రతాపకారితి కనుకనే—

గీ. రామలక్ష్మణు లెడఁబాటు ? రామసీతఁ
బట్టితెచ్చితి విశేషాలు ? వల్కులేటి
కత్తియేయున్న జూపుము ? సమరమందు
ప్రల్లదంబులఁ బల్కుట ? పాడియగునె.

చోరునిభంగి, మారీచుని మాయామృగమై మమ్ముల మోసగించ
ముందఁగఁ బుత్రైచి సీతను గైకొనివచ్చుటనుకొంటిని కాబో
లును ఇంకనైన మాకత్తి సామర్థ్యము లరసి బుద్ధితెచ్చు
కొనుము.

గీ. కుంభకర్ణాదు లందఱు ? కూలి రింకను
మిగిలియున్నావు నీవింక ? మేలనాడ
దగునె జానీ నప్పొది ? తార్కిల్లి
కరణువేడుము ఏడెడ ? సమరమందు.

రావ—కుంభకర్ణాదులనుజయించివంటి నే నీవ రాక్షసు మతికయించెవా?

ఏను నీకు సీత వర్జించి కరణువేడిన కాపాడెదవా? అశా!
నీమి నీ పారుషము! అందుకువస్తే.

గీ. వక్రభ్రాగంబు లెడఁబాసి ? వనియె నటనిఁ
గుండముజూచు లొకింది ? క్షిప్రగవనితె
నీకు ముహూర్తము తెల్పినదో ? సీతీతనా
వర్జములవాడు తెల్లన ? వైద్యునినానీ

నీకు నిక్కముగ నాతో సమర మొనర్చ భీతియే జనించినయెడ మరలి పొమ్ము. నా కీపు బుద్ధిగతవ పగత్యములేదు.

రాము—అయిన నిక్కగలయావనమేల? చెప్పవలసిన జేదియో చెప్పి తిని. కాచికొమ్ము.

లక్ష్మ—అగ్గివా! ఈతని నేనే దునుమాడెద నొకింత తాగుడు. ఓహీ! రావణా! రామలక్ష్మణులన నెట్టివారో నీకుఁ జనిచూపించెదఁ గాచికొమ్ము. రాక్షసేంద్రుడననియుఁ బలవరాకృతిమశాలిననియుఁ కెఱ్ఱవీగుచుంటివి. (అని బాణమును వదలును)

రావ—ఓహా! ఈతని ప్రలాపము లభివృద్ధి నొందుచున్నయవి. కానిమ్ము. ఈమాయాశక్తిని బ్రయోగించి యీ లక్ష్మణుని మూర్ఖులఁ జేసెదఁగాక.

(అని శక్తిని బ్రయోగించును.)

లక్ష్మ—హా! హా! అగ్గివా! (అని మూర్ఛను మునుంగును)

రాము—(లక్ష్మణునిమీదఁ బడి) అయ్యో! రమ్మోడా! లక్ష్మణా! ఇంకేమి తెరువు? రమ్మోడా! ఇటుక వేమి? హా! ఇత నాకెవ్వరు దిక్కు? సుగుణాలంకారభూషణా! గోరుచుట్టుమీదఁ త్రొక్కి పోలనునట్లు నీవుగూడ నన్ను విడనాడుచుంటివా? హా! దైవ మా! ఇదేమియాగడము. సోదరా! సోదరా! నీప్రియోక్తులకం తమేవా? లక్ష్మణా! నాయీతా పాగ్ని నెల్లుసహింపనోపును? అయ్యో! నాతోడ వనములకుఁ జరింక నీకు నాయుండట్టివాత్స ల్యతయేలజనించె? వలదనియెంతగ బ్రతిమాలినను వినవైతివి? హా! పామిల్లీ! లోకమంతయు సంభకారమయనుయ్యెను. ఈపదు నాల్గువత్సరములు నిద్రాహారములనే త్యజించి సోవరునకు నేన పర్వినందులకు ఫలిత మీరితిని సమకూరెనో? తండ్రి! కటకటా! నీవులేక నే నాయథూర్ధ్వ కేరితఁ బోవువాడే! నుమిత్రా! ను

మొదలుగవచ్చి సోదరుడేదన—అక్కటా! ఏమనిలెప్పుదును?
అయ్యో! సీతలై యార్చినిసొక్కుచు మరణించిన, సోదరుడు
జీవించియుండునుగదా. హా ! తమ్ముడా! సీమోమంత్రో కళా
విహీనంబయ్యెను. నిన్నీరీతివడలి, పురమునకేగి యాయ్యాక
మోమెట్లు తిలకించువాడ ఏ జీవములారా ! అయ్యో !
యింకను బాయక, యీపాపాత్ముని. మేమి నంటియుంటిరా?
భూమ్యాకాశంబులారా! నన్నుమీలోగలుపుకొనుడు. సుగ్రీ
వా! ఇక నీ వీసేనలతో బురమునకు మరలుము. ఇక నాకీ
యధమేల? సీతయేల? నా సోదరుడు లేక నాకీ యిహలోక
సౌఖ్యము లెందులకు? వానుమంతా! నీ వాచరింపడగిన నుప
కారము లన్నియు నొనర్చితిని? ఇక జేయవలసిన వనులెవ్వి
యును లేవు. అన్నియు బూర్తియయ్యెను. నాసోదరుడే
నన్నెడఁబాసి పోయెను. అంగదాది వ్రముఖులారా! మిమ్ముల
నింతదనుకఁ గవ్వ పెట్టినందులకు తమించుడు. ఈ రాముఁ డీక
వాతభాగ్యుఁడయ్యెను. తమ్ముని జేతులార వీడిన యధముడు,
ననుఁబోలు దురదృష్ట లింకొక్కరుండరు. మీరు కిష్కింధకు
బొందు. విభీషణా! ఈ రాముడు మునుపటి రాముఁడుకాదు.
నీకు లంకారాజ్య మొసంగెదనన్న రాముడు గతియొచ్చెను.
సుగ్రీ—రామా ! ఇనకులోత్రమా! మీయట్టి ధీరచరితులే యిట్లదై
ర్యచిత్తులై దుఃఖాంబుధిని మునింగిన నింకేమి లేదువు?
విభీ—రామచంద్రా! మిమ్ముల నోదార్చుటకు మేము సమర్థులనూ
ఇట్లు దుఃఖాకులచిత్తులై దైర్యలక్ష్మిని విడనాడట సాధిమా!
ఈతఁడు మూర్ఖును మునింగియున్నవాడు దానిని కావ
తొత్తించుడు.

రాము—అయ్యో ! ఇంకా యత్నమా? హఠస్సుడు తిరుగ నాతోఁ బట్టునా? ఏవఁతటి యద్వంద్వసంతుఁడనా?

జాంబ—నువ్వేదా! కర్తవ్య మూహించుము.

సుషే—సూర్యోదయాత్పూర్వమే దోణాద్రికేగి, యందున్న విశల్య కరణినిగానివచ్చిన నీతఁడు పునర్జీవితుఁడగును. సందియములేదు.

జాంబ—హనుమంతా! నీవే యందులకు సమర్థుఁడవు. రామభక్తాగ్రే సరా! తడవేల బయలుదేటుము. అచ్చట కేగునప్పు డీ రక్కసులు నూయాకృతులఁ దాల్చి మోసపుచ్చుఁ జూతురు. వానిని లెక్కసేయక సూర్యోదయంబునకుఁ బూర్వమే రావల యునునుమా !

హను—రామచంద్రా! నెలవొసంగుము పోయివచ్చెదను.

రాము—నానుమంతా! మమ్ముల సుఖముగ నయోధ్యకుఁ జేర్చుట నీయజేభారము. శుభమగుఁగాక. పోయి త్వరితముగ రమ్ము.
(హనుమంతుడు నిష్క్రమించుచును)

లక్ష్మణా! మూర్ఖాసముద్రమున ముంగిలివా? ఒకసారియైన నా తల్కు జవదాటి యెటుంగవుకదా ! ఈ వనవాసము నిన్నుఁ జాముటకే దావరించెనా? నామూలమున జనకుడు మతఁడించెను. సోదరుఁ డెడఁజాసెను. ఇక నేను మిత్ర మిపాడుజీవముతో నిల్చుటేల?

విశ్వా—శ్రీరామచంద్రా! హనుమంతుడు వేగమే రాగలడు లక్ష్మణుఁడగును. శుభముత్త డగును. ఈరీతి కంఠకాలము విరిపించిన సేవిషణ్ణుఁడో బిల్లు నిలబడఁగిరిగదా నీవే నిన్నుఁగొనిపోయి దుఃఖా కులహ్లాంతుఁడవైన నెవ్వ డోచార్థబోలుదురు?

రాము—నుమిత్రా! రసయా !

నీ! తల్లః రక్షణః శేరి / తమ్ముఁ జేసని వల్ల

ప్రత్యుత్తరం బేది / బల్కువాడ

సోదరు లేతెంచి / సుగుణాత్మ లక్ష్మణుఁ

జూపుమన నెవరి / జూపువాడ?

పతి యే తెంచె నటంచు / భావించు సూర్యుఁ

దాల్చి నేరీతి నో / వార్చువాడ?

గురువులు ననుఁగాంచి / కూర్చి సోదరుఁడేడి

చెపుమన్న నేమని / చెప్పువాడ?

గీ. పురజనుల నెట్లు యోదార్తు / భువిని నింక

బ్రదుకఁజాలుట సున్నయా / భవ్యచరితుఁ

బాసి చరియించునట్టి ని / గృహస్థుడయ్యె

రాముఁడేలను బురమేల / రాజ్యమేల?

జరిగిన వన్నియు క్షణభంగురంబులయ్యె. (వైకిఁ జూచి) అయ్యో!

తెల్లవాఁడున్నది హా! హరివిధి! ఇక నా సోదరుఁడు నాకు

లభింపకుండును గాఁబోలును. ఓ ఆదిత్యా! నీకును యీ

రాముఁడు శత్రువర్గములోని వాడయ్యెనా? ఇంతకాకన్యమా!

అగును. నిర్భాగ్యులయెడ నేరికే గనికర ముదయించును ?

(కోపముతో) నా ముద్దులతమ్ముడే నాకు లేనిచేత, యీ

సూర్యచంద్రులేల? ఈలోకమేల? ఓరీ! నీచా!

చ. ఇనకులవంశ సంభవుఁడు / యీగతి మూర్ఖును తెందియింద నీ

కనువగునే చరింప నిటు / అగుమిడే నిను యంతఃకుంకగా

కనుపడకుండఁ గూర్చెదను / కావగఁ జాలెడు వారలందురే

వినుయముఁ దోపవేడ మది / వింతగఁ దోపెను కాచుకొన్నితన.

నాబాణ ముమూఁసుచుని యెటుంగవు కాఁబోలును. (అని దిగ్గవలేది)

బాణమును సంధించును.)

విభీ—రామా! ఈ తత్తరపాటేమి? హనుమంతుడు దోగ్ధాద్రిఁ గొని
వచ్చుచున్నవాడు. అదియే యీ కాంతి. అంతియే కాని, యే
పాపమెఱుంగని భానుని రూపు మావనల? ఇది ధర్మముగనా?
కాము—ఏమి! హనుమంతుఁడే వచ్చుచుండెనా?

[ప్రవేశము:—దోగ్ధాద్రిఁ గొని హనుమంతుఁడు.]

కాము—(హనుమంతుని కొఁగలించుకొని) భక్తాగ్రేసరా! ఆనాడు
సీతజడల దెలిపి జీవములఁ గాపాడితివి. నేడు సోదరునిఁ జేర్చి
సంతసమును జేర్చినాడవు. నీ మేలును మఱుపగలనా?

హను—ఇంతయఁ దమ కటాక్షమే కాని, వేఱొందుకాదు.

సుగ్రీ—సుపేణా! కర్తవ్యముఁ జూడుము.

(సుపేణుడు విశల్యకరణిఁ గొని లక్ష్మణుని నాసికకడనుంచ
లక్ష్మణుడు మూర్ఛను దేఱును. అందఱును
సంతసాంబుధి నొలలాడుదురు.)

లక్ష్మ—అగోచా! ఆ దుష్టచానవుఁ డెందుండెను?

రాము—(చేరదీసి) సామిత్రి! నీ వీ హనుమంతుని ప్రేమచే పునర్జీవి
తుండవైతివి. (తెరవంకజూచి) ఓరి! రావణా! పాటిపోయెద
వేల? రమ్మ. రణరంగమున నెదుతై నిలువుము.

[తెరలో]

రావ—మీరక్తపాన మొనర్పక, యీ రావణుడు మిమ్ముల వీడి
చనువాడు కాదు. ఇదే వచ్చుచున్నాడు.

[అనుచు రావణుడు ప్రవేశించును.]

కాము—లక్ష్మణుడు మూర్ఛిలినంతనే జయమందితి నని పొంగుచుం
టివా? ఇదే కాచికొమ్ము. (అని బాణములు వదలి)
అయ్యో! ఎన్నివిధములఁ బ్రయత్నించినను, నిరర్థక మగు
చున్నదే. నీని సహరింగట కల్లయగును ఏమి! ఈరని.

సామర్థ్యము. విభీషణా! ఎదటినైన జయించితిని కాని, యీ రావణు గెల్చుట దుస్సాధ్యము శిరములు దునిమిన కొలఁదిని తిరుగ నెప్పటియట్టులఁ గూఁగొనుచున్నవి.

విభీ—రామా! ఈతని హృదయమున నమృతకలశమున్నది అది యున్నంతదనుక జయింప నెవ్వరికిని శక్యముకాదు. ముందుగ దాని నాగ్నేయాస్త్రమున దగ్ధ మొనర్పవలెను.

రాము—అట్లే చేసెదఁగాక.

(అని యాగ్నేయాస్త్రమును బ్రయోగించును)

రావ—హా! దుర్మార్గా! విభీషణా! రహస్య మెఱిగించితివా? సురభిరము దుర్భరము (అని కిందపడి మృతినొందును)

విభీ—(రావణునిదఁ బడి) హా ! సోదరా ! త్రిరామచంద్రునినో బోరాటము వలదని నుడివిన వినక, మూర్ఖచిత్తుడవై తురక కీగతి ప్రాణములఁ జూసితివా? దనుజేంద్రా! ఎట్టిపరాక్రమమున్న నేమి ఫలితిమా? తామహదేవి నేల చెఱఁజట్టిడివి? ఎందఱు నీ శ్రేయమును గోరి హితములఁ బ్రార్థనను, యుష్నియుఁ గల్గలని యొందితివే. ఇప్పుడేమి యనుభవించితివి?

రాము—విభీషణా! విచారమందనేల? ఈతఁడు నిక్కముగ స్వర్గలోక సుఖము లందఁజనును. దహనాది క్రియ లొనర్పము. (లక్ష్మణునిగాంచి) లక్ష్మణా! నీవేగి యూతని లంకారాజ్యాధిపతిగఁ జేసిరమ్మా.

లక్ష్మ—చిత్తము.

రాము—హనుమంతా! నీత కీవృత్తాంతమును దెల్పి రప్పించు యత్నము సేయుము.

హను—మహావ్రసాదము.

(అందఱు నిష్క్రమింతురు.)

తెన పడును.

—

చటవరంగము:—తిక్కనామము.

[వ్ర]వేళము:—రాముడు, సీత, లక్ష్మణుడు, సుగ్రీవుడు,
హనుమంతాది వానరులు.]

లక్ష్మ—అగ్రీణ! సీత మహాపతివ్రతాశిరోమణి, సుగ్రీవునితో 'సఖ్య
మొనర్చి, వాలిని గూల్చుట యీసీతాదేవికై కాదె. వాని
సేనఁ గూడి శతయోజనంబుల విస్తీర్ణమైన వారధిని గట్టుట
జానకీకొఱకు కాదా? రావణాదివీరులను రణమున దునుము
టిభూజాత నిమిత్తమేకదా. ఇన్నియు వాచరించి, నిష్కళంకమై
యొప్పు నీ భూలోకమాతను-సాధ్వీమణిని-సీతాదేవిని-అనుమా
నించుటయా? మీ వామస్మరణ జేయక తీరిన మైన కాలముఁ
బుచ్చి యెఱుంగని పతివ్రతాశిరోమణియే.

రాము—లక్ష్మణా! అగును. అన్నియును సీతకొఱకే కాని సీతను చట
విడిపించుటకేని, తిరుగ గ్రహించుటకు కాదని నమ్ముట ఎఱైన
వామ యగ్నిప్రవేశ మొనర్చి, దృష్టాంతమును జూపిననేగాని,
గ్రహించఁజాలను.

సీత—(దుఃఖముతో) మఱిదీ లక్ష్మణా! ఏనాడు నిన్ను నిష్కారణ
ముగ మాపించి, సాగనెపిరినోనాటినుండియు నా యదృష్టపు
దినములు బాపిపోయినవి. లేకున్న, నా పతియేల? నా యెడ
దోషమెంచుటల? నాకు ఏనట్టి దురాత్మరాలి నైన న, యీ
భూమ్యాకాశంబులు నన్ను మడియించు జేయవా? దేవతలెల్ల
జూచుచు మాతకుండురా? అగ్నిదేవుడు నన్ను దహింపకుండు
నా? మీచాదముల సాక్షిగఁ బల్కుచుంటిని. మీ వామస్మరణ
నే తక్కు వేఱుంజెఱుంగను.

రాము—రస్య! నీవల్కులు నిష్ప్రయోజనములు.

సీత—లక్ష్మణా! కాలయాపనమేల? చితిని దేర్చుము.

లక్ష్మ—(కన్నులనీరు నింపుచుఁ బోవును.)

(సీతయు నిష్క్రిందించును.)

[తెరలో]

సీత—ఆపద్బాంధవా ! ఓ యగ్నిదేవా !

గీ. మానకేవేళ నావిధు ? మదిని నొది

భక్తిఁగొల్పుచు వీడక ? పరగుచున్న

నిష్కళంకనై సతతము ? నగడుచున్న

వ్యాయమరసియుఁ జేర్చుము ? నాధుకడకు.

(అని యగ్నిప్రవేశమగును)

(అగ్ని పృత్యక్షమై సీతను రామునికడకుఁ గొనివచ్చి)

(24 వ అనుబంధము.)

అగ్ని—ఇనకులతిలకా! శ్రీమరాచంద్రా! ఈ సీతాదేవి మహాసాధ్వీ.
దుష్టసంహార మొనరించి లోకములకెల్ల నుపకారమును గావిం
చితివి. స్థిరకీర్తిని గాంచెదవుగాక. ఈ పతిప్రతాపిరోముణిని
గైకొనుము. (అని వెడలిపోవును.)

సత్యము. సత్యము. సత్యము. (అని ఆకాశవాణి నుడుపును.)

రాము—(సీతను జేరఁదీసి) కాంతారత్నమా !

ఈ శంకలులేవు నాభునికి ? సాధ్యవటంచు నెఱింగియున్నవీ

వంకను దీటు నిండలవి ? వారిజస్తేతిని రావణుడు తా

లంకను జేర్చిఁజూపెనను ? లాఘవమంతయుఁ బాసిపోవ నా

యంతమునందుఁ జేర్చకను ? నాపితి సైచుము లోకనిందకై.

ఇన్నుడక్కనో త్రిభువనము లొక్కచూటుగ సీతమహాసాధ్వీ సితమహా

సాధ్వీయని చాటుదురు. విభీషణా ! నుగ్గివాధివాఃకపుంగపు

లారా ! కైకవిధించిన పథునాలుగేండ్ల వనవాసమును నిక

రొడుదినంబులకుఁ బూర్తియగుచు. భరతుడు వనవాసాపగ

తర మొక్క-క్షణమైన మా రాకలేక ప్రాణముల భరియింపఁ జాలనని శపథమూనియున్నాఁడు కాన నీలోపుననే యయోధ్యకుఁ జేరవలయును. మీరెల్లరు నయోధ్యకులవచ్చి కొన్నిదినం బులచ్చటనుండి సంతసమును గొల్పుదురుగాక! మనయు రేపటి దినముననే బయల్పడలవలెను. మీయందఱి సాహాయంబున నడుమనడుమ నెన్నికష్టము లొదవినను దుదకు సంతసమునఁ బురికిఁ జేరనుంటిని.

అందఁ—మహాప్రసాదము.

(అని నిష్క్రమింతురు)

(తెర పడును)

రంగము—అయోధ్యాపురమందలి రాజసాధము.

[శ్రీరాముఁడు సీత లక్ష్మణ భరతశత్రుఘ్నులు విభీక్షణుఁడు సుగ్రీవాది వానరవీరులు వసిష్ఠాదులు ప్రవేశింతురు]

రాము—సోదరా ! భరతా ! నీసోదరభక్తి యపారము. ఇంతదనుక జటావల్కలధారివై పురమునకైన రాక నందిగ్రామమునందే యుండి పాదుకల మూలమున రాజ్య మొవర్చుచుంటివా? నీ యట్టి తమ్మునిఁ గనినందుల కెంతటి ధన్యుడనోకదా.

(అని కాగలింపుకొనును)

భర—అగ్రజా ! మీతోనడవులసంచరించు లక్ష్మణునివలె సేవఁజేయు భాగ్యము లేకపోయెను గదా. ఇఁక తామీరాజ్యభారమును జేఁబూనుడు.

(అని పాదుకల నర్పించును.)

రాము—మందిది.

వసి—రామా ! రఘుకులసోమీ ! కట్టాతిమేకమహాత్మ్యమునకు
ముహూర్తము సమీపించినది. శీఘ్రమే రావలయును.

రాము—చిత్తము.

అందఱు—గురువర్యా ! కానిండు. కానిండు.

వసి—(కిరీటమునుగొని)

సీ. ఎవ్వడు సృజించె ? యిన్నిలోకంబుల

కర్తయెవ్వడగున ? కలచిచూడ

భూభారమునుదీర్చ ? భువిని మానవురీతి

నవతారపురుషుడై ? యలరునవడు

దవ్యులఁ బరిచూర్చి ? శివ్వజచులఁ బోచి

మితిలేనిభ్యాతిని ? మెలగునవడు

దిశకంఠ నునుమాడ ? తానసిసగిదిని

వనములఁ జరియిని ? వరలెనె యడు

గీ. అట్టి కరమాత్మ్యుడీరాము ? డఖిలశుభము

లందుచును రాజ్యసౌఖ్యంబు ? లంది యికిను

వరములొనగుచు భక్తుల ? వలెదీర్చి

వరలుగావుత సతతము ? వసుధ నింక.

(అని కిరీటము రాముని శిరముపైనుంచును.)

అందఱు—తథాస్తు. తథాస్తు.

రాము—మహాత్మా ! ఎంతయు భవ్యుడను. అయిన నిట్లగుగాక.

—? భరతవాక్యము ?—

ధర్మమార్గము వదలక ? ధరణినెపుడు

ప్రజల సుఖమున భక్తిని ? వరలుగాక

పాణితుల పోషణార్థము ? పరమహంసమును

పాలనంబున రాజులు ? పరశురాతి.

అంశము—తథాస్తు.

(ఆని మంగళహారతిని బాడుచుండ లెరపడును)

సంపూర్ణము.

అత్యద్భుత కుష్టురోగనివారిణి.

అష్టాదశకుష్టువ్యాధులు నివారించును శరీరమునకు, స్పర్శజ్ఞానములేకపోవుటఁ మొద్దు బారియుండుట, ముక్కు, మెదడు మొదలగు ప్రదేశములందుండురణములు, ముక్కు వెంబడిరక్తముకారుట, నిస్సంజేహముగా నివారించును. దళసరిగావున్న అరికాళ్లు, అరిచేతులు, ముఖముపై చర్మమువలుచునై మామూలుస్థితికివచ్చును.

కుష్టురోగనివారిణి:—సేవించుటవల్ల మేహమువల్లకలుగు పొడలు, గడ్డలు, రణములు, సర్వమేహత్యాధులు నివారణయగును. నలదినములకు నెరిపడుచుండుడబ్బిరు క్షితి బాష్పధము పనిచేయునాఅని అనుమానమున్నచో మాత్రైద్యకాలకువచ్చి, బాష్పధము సేవింపవచ్చును. గుణము కనబడినకొలది వాయిదాలపూడ సాము యాయవచ్చును.

వలయువారు:—

ఎ. ఎస్. కాశ్రి అండుకంపెనీ,

యోమందిలి, వికాఖవట్నంజిల్లా.

అనుబంధములు

1. వ అనుబంధము.

శ్యామరాగము—అదితాశము.

- జ! ఇటులనుట న్యాయమా! మనోహరా! ఇటు!
- అ! చ! పటుతరముగు భాగ్యభోగ్యములు వడతుకేలా? ఇటు!
1. చ! నిజనాధుని సేవలనే నియతితో - తేనికొనడి
 స్త్రీజనమునకు వేలు - భాగ్య మేమిగలదు నాథా! ఇటు!
2. చ! నాధునితోడిదే - సాతీజనము
 యాధనభాగ్యములతో - యాతులకేమివని! ఇటు!
3. చ! మహిత పాతివ్రత్య - మహిమార్విలగు మగువల కీ
 యిహలోకంబున నాకుంకదిటే - వేతేదైవముగలదే! ఇటు!

2. వ అనుబంధము.

కల్యాణి రాగము—నకరాశము.

- జ! జనని! నీవిట్టులనుట తగునే! జన!
- అ! చ! తల్లీ! తల్లీ! యనిపిల్చెడి నీతనయుని! జన!
1. చ! పితృసమోక్షేష్ట యను - పెద్దలకల్లు వినవే
 యాతని సర్వతీరుణి - యెమ్మగాదె మటుకులకో! జన!
2. చ! త్రిరాముడు రండ్రియనుచు - సీతయె నీతల్లియని, కు
 మారా! సేవింపుమటంచు - మూతయాజ్ఞయ్యెనుగా! జన!
3. చ! మూతాజ్ఞ యటుండనిమ్ము - మానిధి మేమేమర
 నోతల్లీ! సరక బాధ - లోర్యగలమె రలపుమా! జన!

3 వ అనుబంధము.

పీల్వారాగము—ఏకతాళము.

చ॥ ఎట్టిపాపపు మాటవింటి॥ ఎట్టి॥

అ॥ ఈ నా-కె-త్ర-లా-రా-నే॥ నట్టి॥

1. చ॥ వదినయనఁగ తల్లియనుచు - భాదించుచు నానుడి
సాదరమున సేవించెడి - నే నీదినమున నయ్యో॥ నేనట్టి॥

2. చ॥ గుండెవీలకే - రిసపుమంటఁ గల్వకే
ఛి-ఛి-యూ-బిరుకీకే॥ నట్టి॥

4 వ అనుబంధము.

అరళిరాగము—అటతాళము.

1. చ॥ అమ్మా! ననేగన్న తల్లికన్నా - మిన్నాగ నిన్ను
నన్నుకొనుదు నున్న న - విట్టులనుటకగువా? అమ్మా!

2. చ॥ లక్ష్మణుడనఁగా - కూరరాక్షసుడని తలచితివే
మీ డ్యోపుత్రీ! నీముద్దుబిడ్డఁ డనుచుఁ దలఁచకనో! య॥

3. చ॥ శ్రీరాముని గెల్పునట్టి - చెనెటియసురుఁ డెవడమ్మా!
యోరామా! నీవెఱిగియు - విట్టులనుట తగదమ్మా! అ॥

5 వ అనుబంధము.

సింహేంద్రమధ్యరాగము—ఏకతాళము.

చ॥ నాకోర్కె ఫలియించె నీ నాటి॥ నా॥

అ॥ ఈ యీనాటి - నాభాగ్యమున॥ నాకోర్కె॥

1. చ॥ జగదేకధూప - సాందర్యరాశియైన
జగనీమొంటరిగా - లభియించుటచే॥ నాకో॥

2. చ॥ మూరీచుమాయచే - మనుజులగు రామలక్ష్మణులు
యారామ నిచటవిడచి - వెడలుటచే॥ నాకో॥

3. చ! శూర్పణఖావరాళమ్ము - సురిగిపోవునటుల
కార్పణ్యముదీర నీ - గణగామిని దొరకుటచే నాకో!

6. వ అనుబంధము.

ముఖారిరాగము—అటతాళము.

చ! లక్ష్మణా! నిను నిందజేసితి! లక్ష్మ!

అ! వ నినునిందజేసితి - ఘనకాధలందితి! లక్ష్మ!

1. చ! మఱదిలక్ష్మణా! నీమాట వినమిచే
కూరరాక్షసుని - బాటిజిక్కిరిని
నేరమించకుము - నీసోదరునితోఁ
జేరరమ్ము - ననుజోవరమ్ము కీఘమ్ము! లక్ష్మ!

2. చ! నీవులేమిచే యీ - వికాచరుడు
కడుకూరుడై - దుర్మదాంధుడై
కారులఱచుచుండె - ననుగావరాపె నా
నేరమునైరింపలేవే? - నిన్ను వేడుకొందునో! అ!

7. వ అనుబంధము.

ఫరజారాగము—అటతాళము.

చ! ఎందుఁబోయితివే - ధరణిజాతా! ఎం!

అ! వ! యిందెందైన వెదకిన - సుందరిగాన్పించ! వెం!

1. చ! వలదంచు వేడిన - జలజాతీ నావల్కు-
లలనా! విన కిట్టు - లడవుల కరుదెంచిననీ! వెండు!

2. చ! ఏకూర రాక్షసులు - యేరితి నిన్నట్టి
యేమేమిజేసిరో - యెఱుంగగలేనైతి! నందు!

3. చ. స్వయముగ నీవెందు - జనుచుండుటెఱుగవు
యాయుజవుల నిన్నెవ్వ - రయ్యె! తొంగిలివారో! ఎండు!

అనుబంధము.

తే. 3 అనుబంధము.

హ్యో రాగము—రీపుటరాళము.

ప! సోదరా! యిది నిశాచరనిమాయయే! సో!
అ! ప! ఈమాయబుద్ధి జానకినటు మాయచేసి
యేమెఱుంగనటు - లెచటనేదాగియుండు!
సో! అదనుభాధముఁ దెవ్వఁడో
యరసివాని బిల్కుమార్చి
యవనిజాత యిడుమల జోలఁగించి
అతివనోముట తమవిధి!
మిల్లి! నిరీరితీని - చింతించుట మేలుగాదు
కూరదనుజాఁడెవఁడా - యెఱుంగుట ముఖ్యమయ్య! సో!

2. వ అనుబంధము.

కల్్యాణి రాగము—అటరాళము.

ప! వింటే! లక్ష్మణా! వింటే!
ప! ప! యాజటాయు పల్కుట నీవుడివు! వింటే!
1. చ! లంకాధిపతి యనసీతను నీ - శృంగమయిక్ గొని
లంకేశ్వరము - అయ్యో! జటాయు పల్కుటనే! వింటే!
2. చ! మనజనకుని హితుడట - మనకును నిర్వయింపఁడు
వినువీర! జటాయుపల్కుట - మనకై లేని మునశ్చిను! వింటే!
3. చ! కన విహగేందుప్రేక్షణ - జటాయుపల్కుటనే! వింటే!
దనుజానితో జూరి గళులెడి - జటాయు పల్కుటనే! వింటే!
4. చ! ప్రాణములన భూభరిక - సాహస్యము కుండలోని
సాహసములను నీనుకొన్న - పాప జీవితని గంట! వింటే!

10. వ అనుబంధము.

జంఝూటిరాగము—ఏకతాళము.

వాయునుతా! ఈబ్రాహ్మకు బ్రదుకు టెట్టుల

అ! ప! పలుబాహులకొద్ద యీ నగముపైననో! వాయూ!

(1) చ! సోదరుడను పేమలేక । న్యాయాన్యాయంబులేక

యా దార్భాగ్యుండగు వాలి - దుర్మధాంధుడై జాభించెను!

(2) చ! ఏనాటికినైన । నా - యీ । యిడుమలు తుడముట్టి

నానా సౌఖ్యములందెడి । ప్రాప్తము లభియించునో వాయూ!

(3) చ! ఆరిని గోల్పోతిని । అయ్యో । పరాధవచుండుతిని

ఏదియెట్లు ననా । యాలిని మరిబొందగలనో! వాయూ!

11. వ అనుబంధము.

భరహరప్రియరాగము—ఏకతాళము.

అయ్యో! మనోహరా!

రాము బాణమున నీ । ప్రాణములను వీడితి అయ్యో!

(1) చ! ప్రాణవదముగ నీవు । పరిరక్షించిన

సూనుడంగదనివీడి । శోకాత్థిని ననుముంగి! అయ్యో!

(2) చ! మాగతి మరియేమిడెనీ । మము బాసితిని

జగదేకకైర్యధుర్య । సహసాదార్యధుర్య! అయ్యో!

(3) చ! సుగ్రీవుని మాయగవక । యాగ్రహమున వాని తాకి

నిగ్రహింపలే కనిలో । నీల్లితే శ్రీరామునిచే! అయ్యో!

12. అనుబంధము.

శరణారాధరణము—అటలాళము.

చ! రామా! మునిజనమందితేశ్వరూ!

అ! న! నీ మహామహిమగన నెవరితరము! రామా!

- (1) చ! శృష్టిస్థితిలయ! కారుడవోనిను, ని
కృష్ణమితిమతియింక గలనే! దయజూడుము! రామా!
- (2) చ! శ్రీమన్నారాయణ - ఆర్తత్రాణ వరాయణ
రామా! భవతారణ రామా! పాపవిమోచన శ్యామా! రా!
- (3) చ! ధరముల్లోకములకు! మూలపురుషుడవీనే
శతణు శతణు నైఠించుము శ్రీ! రామా!

13 వ అనుబంధము.

తాగమాలిక—అటలాకము.

న! కల్యాణరామా! కాపాడరావా!

- అ! నో నీవదరాజీవముల! గొల్పుమంటినిగావా! కల్యా!
- (1) చ! నిమజ్జాచెడిప్రాప్తము! నిత్యమాటాడెడిభాగ్యము
గనుగొనగలదే! కామిరిమందార నీకల్యాణి! కల్యా!
- (2) చ! మాయలేడి యనుచు మదిని దలచక
నాయభాగ్యత్వమున గోరితి దానిని
నాయథిలాషను దీర్చ విారదుగగాన
యాయభాగ్యుడు ననుభుటై గాపాడెత్ శ్రీరామా! కల్యా!
- (3) చ! ముఱియను నభి! మానములేకయె
కాణులఱచి యతని! నటుబుప్పివైచి
దారుణబాధల! దగిలితి నొగిలితి
చేరిపోవక నీసతిని! భూపాలచంద్ర! కల్యా!
- (4) చ! నీపాపవదనంబును! నింపారగాగాంచెడి
ప్రాప్తము నాకెన్నడు! ప్రాప్తిచునా

పాపిరావణుని । తాదాదౌలగుటపుడు
రూపింపలేక యేడ్చెడి సతిబోవరావె, కన్నడసేయి! కల్యా!

- (5) చ! సీమోముజూపి । నను । సీపాపుతేర్చి
వామనోప్యధ రూపుమాపి । నన్నొది
పేముడినాదరించి । పేమబోవరావె
కాదితమందారా ! । మోహనాకారా! కల్యా!

14 వ అనుబంధము.

అసావేరిరాగము—త్రిపుటతాళము.

చ! అకటా ! దైవవిధి చాటతరమే!

అ! చ! యెంతెంతటివారికైన । నియ్యలలో! నక!

- (1) చ! ముల్లోకములకు । మకాలపురుషుడైన
సల్లలితాంగుని । సాధ్వీమణియే యిడుమకులోనయె! అక!

- (2) చ! ఘనపతివ్రత లీ । గతికష్టము బడుచుండ
గనుగొనతరమే । కన్నులారగ నయ్యె! అక!

- (3) చ! రామునాసతియున్నచో । రావణు బరిచూర్చి
సేయముగాసీతను । జేర్చియుండు రామునిదరి! అక!

15 వ అనుబంధము.

శైరివిరాగము—అటతాళము!

చ! విశ్వసింపుమమ్మా ! శోకైకజననినాపల్కు! విశ్వ!

అ! చ! శ్రీరామదూతనని దెల్పుచుంటి! విశ్వ!

- (1) చ! సుగ్రీవబంటును । శ్రీరాముదూతను
నిన్నుగాంచవచ్చితిని । కన్నులారగనుగొంటిని! విశ్వ!

- (2) చ! వాయుపుతుడిడను । హనుమంతుండభివాసము
ఓ యార్ద్రసుత దయజూడుము ఇక్కుని! విశ్వ!

16 వ అనుబంధము.

అనంజయైరవిరాగము—నీకతాళము

ప! రామా ! దశరథరామా ! సద్గుణస్తామా !

(1) చ! నీపదంబులనె . నమ్మిడిదలఁచెడి

నీపావనమూర్తి నె దిలకించెడి ననుగావుము! రా!

(2) చ! పాపవిమోచనరామా ! యత్తనుబోషణనామా !

నీపావనదయచే ! నెక్కిగొపాడుము నను! రామా!

(3) చ! కరుణాకర ! నీనామి ! సంస్మరణముచే

దురితము తొలగును . తొలగును కష్టములు! రామా!

17 వ అనుబంధము.

భవ్యాసిరాగము—అటతాళము.

ప! అయ్యో ! అంజనేయముద్దుకుమారా !

అ! ప! క్రూరరావణునిచే నేమయిబోయితి? అయ్యో!

(1) చ! శ్రీరామునిచెల తేరగ నరుగక

కూరికరాక్షసులచేతి కేలజక్కితి! వయ్యో!

(2) చ! వనమెల్ల పాడుజేసి దనుబాధములను

దునుముటలగునే ! దూతకోకుమారా! అయ్యో!

(3) చ! వాలమునకు నివ్వంటిందిన ! పాపము నీగతియేమయ్యెనా

లీలవతివ్రతనై నయెడల ! నీకుబాధలేకుండుగాలి! అయ్యో!

18 వ అనుబంధము.

పౌంసద్వనిరాగము—నీకతాళము.

ప! చూచి వచ్చితి రాధువా !

అ! ప! నీతామహాహిద్వనుని నీ జూచి!

- (1) చ! దశకంఠునశోకవనముల్లో । సతతంబును జింతించుచు
మీనామమె మది నెంచుచు । మిమ్మెభజియించెడితల్లిని! చూది!
- (2) చ! క్రూరరావణుడు । కోరి పలుమార్లై మెచు
జేరివేడుచునుండ । చింతచే తపియించుతల్లిని! చూది!
- (3) చ! దుష్టరాక్షసిచులమధ్య । కష్టముతో గూర్చుండి
దుష్టవాక్యములవినుచునే । దురపిల్లెడి నాతల్లిని! చూది!

19 వ అనుబంధము.

కాంభోజిరాగము—ఏకతాళము.

మ! శరణు శరణు శరణు శ్రీరామచంద్రా! ।

అ! మ! కరుణించుము నాభక్తుని గాపాడుము దయతోడుత! శర!

- (1) చ! పతితపావన । భక్తసుపావణ । పావనచరితా
గతిసేవేయని నీకద । కంజములను వ్రాలితి! శర!

- (2) చ! జాతికి దనుజుడనని । సంశయింపకు మీదేవా!
జాతితోడఁ బనియేమి । సామీ! నీభక్తునిగాపాడుము! శర!

- (3) చ! నినుమనసారగ భజి । యించెడి భక్తులగనుగొని
ననవరతమును బోచు చుందువనివింటిని దేవా! శర!

21 వ అనుబంధము.

కల్యాణిరాగము—అటతాళము.

మ! ఎటులైనమందిదే సోదరా! మన! తెలు!

అ! మ! శ్రీరామునితో నోరుట మన! తెలు!

- (1) చ! పరమేశ్వరుడైన యా । పావనచరితునిచే
మరణముగల్గిన మనకు గావలసినదేమి! ఎటు!

- (2) చ! భండనమున శ్రీరాముని । దండిచుగలమై గల్గిన
నిండుకీర్తి గడియించి । నగడుచుండు మీయింద్రిని! ఎటు
- (3) చ! పరమేశునిచే జచ్చిన । పుణ్యలోకములు గల్గును
పరమేశుని గల్గినచో - ముల్లోకము లేలవచ్చు! నటు!

21 వ అనుబంధము.

ఖరహరప్రీయరాగము—రిపుటతాళము.

చ! మనవి వినుము నామనోహరా !

అ! చ! పదములంటి వేడుకొందు । ప్రియశ్రీకేతు దయను! మన!

- (1) చ! శ్రీరాముడు దేవుడని । చెప్పుచుండ ముల్లోకంబులు
యారామునితో సమరమా! అయ్యో! విముహూర్థింతుచు! మ!

- (2) చ! మారీచనుబాహుల । మట్టుబెట్టజాలెను
నారాచంబున తాటకి! ఎట్ట నరకంబునకంపెను! మన!

- (3) చ! ఖరదూషణాదుల । గండదగ్గించెను
పరశురాముని గర్వ! పరిహర మొనర్చెను! మన!

- (4) చ! అట్టివానియిల్లాలిని చెఱ । బెట్టుట మేలగు నే
ఎట్టులైన నామెవిడచి । యెలమి నన్ను గాపాడుదు! మన!

22 వ అనుబంధము.

ఎఱుకులకాంభోజరాగము—ఏకతాళము.

చ! పోయెరా ! ఈలంకాపురిసాబగు! పోయె!

- (1) చ! అపరంజమేడల । యాసాబగు యానీటు
పాడయ్యె మాపూర్వకర్మంబుచే నకట! పోయె!

- (2) చ! క్రూరుల కేరీతి । గోరిన జయగుబ్బ
క్రూరాత్ముల త్రోవగెడి । సమయంబుపెంచెను! పో!

23 వ అనుబంధము.

ఫిల్వారాగము—ఏకతాళము.

ప॥ అయ్యో ! మాకింక నేదిదారి! అయ్యో!

అ॥ ప॥ శ్రీరామచంద్ర! డలుకవహించె! నయ్యో!

సాకి! ఏమి నేర మొనరించితిమో

మేమమిదోష మొనరించితిమో

మేమవిధేయతతో నడచితిమో

మిర్రో! కారణమేమో ! యెఱుంగరాదు ! కంభాక్షుడు

కినుకవహించె ! నేమిటదీగునో, యేమో! అయ్యో!

24 అనుబంధము.

ప॥ ప్రాప్త మెన్నటికి దొరకునో! పాప్త!

అ॥ ప॥ శ్రీరామచంద్ర! ని వదనారవిందమును జూచు! పాప్త!

(1) న॥ నామనోహరుని ! వదనపద్మమును

నామనసారగ గాంచెడి ! పాప్తమెన్నటికిదొరకునో! ప్రా॥

(2) ప॥ కాలకర్మవశమున నీ ! కలుషాత్ముని చేతులలో

చాలకచిక్కితి ! కర్మతీరకుండ ! గడచునకప్తము! పా॥

(3) ప॥ కూరరావణుడు ! మడియడయ్యె

చేరువయ్యె గడువు ! చెఱవీడి సుఖము! పాప్త!

24 వ అనుబంధము.

హంసద్వనిరాగము—అటతాళము.

ప॥ శ్రీరామచంద్రా! యినవంశోద్ధారా!

అ॥ ప॥ పావనచరితా! కఠిత-పావనచరితా! శ్రీ॥

చ॥ 1. ఈమహాసాధ్వీమణిచరితం

బీరేడులోకంబుల వెలుగుబడియె

పావనమందార-పాలించుకొమ్మయ్య! శ్రీరా!

చ॥ 2. ఈనెపమున రాక్షసులను

యిట్టవధించిలోకంబుల

పాదరమణినేలితివి గుణ-సాగర! శ్రీరా!

మంగళహారతి.

కళ్యాణిరాగము—వకతాళము.

ప॥ మంగళం శ్రీరామచంద్రా! నీకిదె మంగళం

అ॥ ప॥ మంగళ మమరేంద్రవందిత-మాధవా! ధవా!! మంగ॥

చ॥ 1. దశరథనందన-పాపవిమోచన

పావన గుణఘన-పాలిత శుభజన! మంగ॥

చ॥ 2. ముల్లోకంబుల కాధారుండవు

నల్లలితాంగా-నల్లలితాంగా-సాధ్యమెపాగడ! మంగ॥

వెజయంతీవిలాసము

అను

వివ్రానారాయణ చరిత్రము

సారంగు తమ్మయ్యామాళ్ళ వరచితము రు 0—12—0.

విజయవిలాసము

(పూర్వకవి) జేనుకూర వెంకటాచారి 0-12-0.

స్వారోచిష

మనుచరిత్రము

అల్లసాని పెద్దనాగవరచితము రు 0—12—0.

ప్రభావతీప్రద్యుమ్నము

పింగళి మూరవార్యప్రణీతము రు 0—12—0

కొండవీటి వీర వెంకయ్య, బుక్ సెల్లరు, ఇన్స్టిట్యూట్, రాజమండ్రి.

భోజరాజచరిత్రము

మాతనము.
అపూర్వము.

వెల రు 1-0-0

నవరసభరితము.
మొదటి దాయకము.

శ్రీ అయివాపురపు సోమేశ్వరరాయకవిప్రసాదము.

ఇంతవరకు అంధ్రదేశమున భోజరాజము విన్నవారేగాని అమరావతి కథలు తెలిసినవారు లేరు. ఆలోప మింగింధము వలన దీరినదని నిశ్చయముగా చెప్పగలము. భోజని ఆస్థానములు కవిచక్రవర్తుల కవికావితానములు, కాళిదాసు ప్రతిభ పండితులచక్కలు, భోజని బాదార్యము, వేద్యాంగనా వల్లవాది చిత్రనిచిత్ర చతుర్బంధుర సుందరకథావల్లరి నవరసభరితమై, అష్టాదశనకమై మనోహరానమై చతువువారి చతులూరజేయుచుండును. భోజని జీవితమందలి గభీర విషయముల నదిని యాచూకమున వారుండరు. బహుప్రయాసమున పలుప్రయత్నములనంది వివిధ విషయముల సేకరించి వ్రాసిన యాంగింధము ప్రతి యక్షరాస్యుల కరము నలంకరింపఁగలిగిన చక్కని మాద్యమము. 140 పేజీలు.

ప్రమదామనోహరము

ఇది “క్రియార అయివాపురపు సోమేశ్వర రావుగారిచే” రచియింపఁబడిన 1 అంకముల మాతననాటకము. ఈనాటకము పలుమారులుబలుపురిచే బ్రదర్శింపఁబడి వన్నె కెక్కియున్నది. ఇందు ప్రవృత్తు, విజయసేనుని ప్రతిజ్ఞావాక్యములు వినిన భయానక రసంబును, వీరిరువురకును తగవులేకుండ జేయుటకై వికృతాయుధుని నీతిబోధయూ, చదివి రూపందించుటనడ గాని వర్ణించుటలన లాభములేదు. కథానాయకయ్యగు “ప్రేమద” సమయానుగుణ్యముగా వాసించు వోక, దైర్ఘ్యశైల్యము లోకమారు చదివిమాదిన “నెనాన” అని యనకుండ నెవ్వరైన నుండగలరాకే చంద్రకేతుని సానా సూచార్యములు గాంచి భరియనవలసినదే. విజయసేనుని ప్రతిజ్ఞానిర్వహరణముం గాంచి శిరఃకంపన మొనరింపవలసినదే. ప్రవృత్తుని దున్నుకర నఁ గాంచి ఛీ ఛీ యని తీరు చురు. వేయేల నాటకము గాంచినవోమాటవ్రాసిన దానియందలి యాచార్యముమీద బోధపడును. ద్విరీతియమద్యని మిప్పుడే తెలుపదనది. త్వరపడకున్నవో ప్రభులు లభింపవు.

వెల రు 0—10—0

కొండూరి, వీర వెంకయ్య, బుక్ సెల్లరు, ఇస్మాయిలు, రాజమండ్రి.

